



BIBLIOTECA CENTRALA
A
UNIVERSITAȚII
DIN
BUCUREȘTI

No. Curent 5456 Format ii

No. Inventar 8374 Anul

Secția Raftul

4065 B -

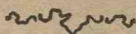
~~Inv. 5688~~

Inv. 5456

Emil D. Paqure



Schițe



30 de zile la Paris

8314



BUCUREȘTI

Editura Librăriei SOCECU & Comp., Calea Victoriei, 21

1905

859-39

CONTROL 195

1961

L



BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITĂȚII

COTA.....

5456

RC 100 / 04

B.C.U. Bucuresti



C8314

SCHIȚE

PRIMA CAFEA

Prin coridoare servitorii umblau în vârful degetelor și după fețele lor luminoase și mulțumite se vedea că iau parte la o mare bucurie a casei.

Printre perdelele dese și țesute în colori intime, câte-o rază purpurie cercă să se furișeze până în alcov, dar eră oprită și nu putea trimite decât o dungă lungă și diafană de pulbere rozaurie, ce se întindea și revenea la loc, ca foile unei armonici.

Afară eră o căldură plăcută și înviorătoare. Soarele unei dimineți dela finele lui Martie. Pasărilor voioase aveau întâlniri amoroase pe garduri și șoproane, iar din stradă se auzea glasul țigăncilor, strigând:

— Ghiocci și viorele!

Eră primăvară, eră cald, râdea norocul în toate.

Bătuse nouă, bătuse zece. Dormeau înlănțuiți, în patul larg, sub plapoma de mătase roză, așa cum i-a lăsat ultima îmbrățișare, gură în gură, sân la sân. Se auzea doar suflul respirației: o rugăciune de extaz, șoptită în clipe de supremă fericire, din cuget și inimă curate...

Bătea unsprezece. Bătăile ceasornicului îl treziră de astădată.

Bland, încet, căută să-și retragă brațele, prinse după gâtul ei — și când credea c'a izbutit, ea deschise, mari, frumoșii ei ochi albaștri și-i opri asupra lui, dulci, plini de făgădueli și sărutări. Buzele lor se împreunară iar și prin colțuri resună un echo ce înveseli întreaga casă.

Dintr'o săritură eră jos și-și puse pantofii și halatul.

— Mă cobor și eu!

Ea scoase de sub plapomă micile-i piciorușe, roze și calde, el le gădili cu un sărutat și apoi le îngropă în pantofi adânci și moi. O luă de subsuori și o săltă din pat ca pe un copil zburdalnic și nevinovat.

În perne rămaseră imprimate urmele dragi și amoroase ale capetelor lor și întreaga cameră exală un parfum de castă voluptate.

*

După puțin, ridicară pe jumătate storul unei ferești ce dădea în coridor. O fișie de lumină caldă inundă odaia. Ea, înaintea unei oglinzi mari din salonaș, își examinează fața și se cercetă cum o prinde *empirul* larg, de culoarea bordoului, peste care cădea, dela gât până la glezne, o lungă jerbă de dantele galben-pale. Era femeie! I se părea că talia i s'a schimbat mult; că oricine va putea observa aceasta, chiar când o să-și pună corsetul. Roși o clipă, dar încetul cu în-

cetul un amestec de mândrie și dulce melancolie începù să'i legene minte și trup.

Servitorii observară că storul dela fereastra coridorului erà ridicat și femeea din casă intră peste puțin, aducând, pe o tablă, două cești de cafea cu lapte și cozonac.

Ea, molatecă, languroasă, evită privirile servitoarei, cari i se păreau indiscrete și cam ironice.

Bătrâna bucătăreasă, cu aerul blând și cuminte, ce inspiră încredere și trădă multă experiență de viață, veni și ea, surâse cu bunătate și ca veche în casă își permise să mângâie pe umeri pe „tânăra coniață“, așteptând unele instrucțiuni pentru masa de deseară. Erà în mângâerea bătrânei o urare ca de mamă și tânăra femeie o primi ca atare.

— Dar mai las'o, mamă Saftă, cu masa, că nu și-a luat cafeaua.

Bătrâna bucătăreasă se depărtă voioasă, că vedea atâta bucurie în casa aceleea pe care o crescuse de mică.

El depărtă perdelele, ridică stolurile pe jumătate, apropie măsuța de canapea, trase un scaun — și se așezară să-și iee cafeaua.

*

Ea se uită la cești, la farfurioare, la lingurițe — apoi își rotî ochii prin casă; scaune, etajere, lămpi, tablouri, pianul; toate ale lor, gospodăria lor, și ea stăpână! I se părea totul așa de nou, atâtea surprize ce o așteaptă: un mic regat, a cărui grijă va trebui s'o ducă de-acum înainte.

Ii dădu să guste din cafeaua ei, el dintr'a lui; se hrăneau ca păsărelele: așa copii n'au fost niciodată!

Ea luă șervețelul, îi șterse urme de lapte pe musteață, și-i fură o sărutare. Apoi sări la pianul ce stă în colț și începù o șăgalnică și duioasă mazurcă de Chopin. O întrerupse la jumătate și întorcându-se spre el, îl întrebă:

— Acum un an, unde 'ți luai cafeaua?

— Cum?... La asta te gândeai?

— Dar la ce vrei să mă gândesc? îi răspunse ea, sărindu-i de gât. Spune, spune, unde 'ți luai cafeaua anul trecut? Vreau să știu cum trăeai tu acum un an. Nu se poate?

Eră atâta sinceritate, atât interes curat de viața lui în întrebarea ei, că nu mai putù să-i refuze răspunsul și-i spuse:

— De cele mai multe ori la cafenea și uneori, mai ales Dumineca, la hotel, unde ședeam.

— Și erai singur, în odaea dela hotel?

— Singur cu bibliotecuța de colo și un cufăr al meu!

— Stăi. Să vorbim mai mult de vremea aceea. Mi se pare că n'ai fi cu totul al meu, că n'aș posedă viața ta întreagă, dacă n'aș cunoaște încetul cu încetul tot trecutul tău, așa de bine, așa de amănunțit; încât să ni se pară că din leagăn încă eram împreună, ursiți unul altuia.

— Pentrucă mă întrebai cum o duceam acum un an; o să-ți spun.

Eră al treilea an pe care-l petreceam într'o

odae din fundul vastului hotel, în care voiajorii veneau și plecau, în care zi și noapte auzeai aceleași sonerii zbârnâind din toate părțile și unde câte o scrisoare dela părinți sau amici, găsită din când în când la portar, era singura tovarășă bună în pustiul acesta de existență.

La început entuziasmul tineresc, un succes al unei conferințe, ținută în cercul amicilor, un cuvânt de laudă al unui maestru pentru un articol scris în ziar — toate astea îți umpleau cu prisosință sufletul pentru săptămâni întregi.

Vine apoi vremea când fantazia se domolește, mintea apleacă urechia la un strigăt nou al ființei tale: ai fost copil și te simți devenind bărbat.

Lumea întreagă ți se părea mică și acum începi să dorești un colț intim, unde cu vrednicie să-ți poți și tu afirma bărbăția.

Ai iubit mulțimea, îți plăcea tot ce era luptă publică, te-ai retras apoi într'un cerc mai intim și din ce în ce cercul se împuținează, se restrânge — până îți apare în suflet o singură ființă, o icoană, o umbră ce ai voi să se desprindă, să ia forme concrete și să se așeze lângă tine, tovarășă pentru o viață întreagă.

Ea îl sorbea cu privirea și mișcarea capului ei părea că-l îndeamnă:

— Spune, spune! căci acum tot ce a fost pustiu în tine, e plin de lumină și noroc; icoana visată stă înaintea ta și rostul vieții iată-l: femeea ta, casa ta și mâine poate...

El se apropia de ea cu o mișcare vie, îi cu-

prinse fruntea, o sărută cu patimă și repezindu-se la ferestre, trase storurile bine și deschise una din ele. Soarele amiezei de Martie pătrundea viu în odaie, aducând cu sine miros înviorător de sevă:

— Iată; viața mea visată, primăvara mea, rostul traiului meu, ești tu, tu amorul meu, tu totul al meu! Și tu, spune, de sigur că și tu ai simțit dela un timp că a zburat frumoasa copilărie și un dor începu să-ți ardă sufletul și corpul, dorul de a ajunge femeie, soție, mamă! La voi toată lumea presupune aceste sentimente, dela o vârstă oarecare și înțelege cât sunt ele de adânci și de imperioase în ființa voastră. La noi lumea, părinții noștri chiar, cred că legea naturei poate fi călcată, că ne putem abate dela ea fără să se abată în acelaș timp dela calea normală: sănătatea corpului și a spiritului nostru. Nimic mai fals, mai nenorocit și mai fatal pentru noi decât această concepție.

Dacă în voi se trezește poate mai de timpuriu dorul de a ajunge femei, soții, mame; la noi, deși mai târziu, dar naște și ne stăpânește cu puterea îndoită a setei fizice și mândriei bărbătești, dorul de a ne vedea bărbați, soți și tați. Acela din noi în care s'a stins acest dor, acela nu mai trăește, acela vegetează și i se umplu ochii de lacrimi privind gospodăriile altora, sărutând copiii altora.

Vorbea foarte enervat, se emoționase pe sine însuși și aproape să-i vină lacrimile în ochi —

când ea se apropie de el, și luându-l de braț, începură să inspecteze cu deamănuntul gospodăria.

Pe biblioteca lui de cărți, observă un pachet. Il desfăcù. Erau șase pieptare mici în lână și mușama. Li se făcură ochii umezi la amândoi. Ea recunoscù numai decât darul mamei Safta, care le lucrase cu mâna ei.

— Sunt pentru copilul nostru!

Mama Safta tocmai deschise ușa și întrebă:

— Ei, ați isprăvit cafeaua?

Amândoi sărutară pe bătrâna, care, bucuroasă, îi bătù pe umeri, spunându-le cu un surâs blând și prevestitor de noroc:

— Ce mai voinic o să fie!

La biurou, ea zări un album cu monogramul ei.

— E al tău.

— Ea îl deschise; puse data în capul primei pagine și apoi luând condeiul, scrise:

— Niciodată cafeaua n'a fost mai bună ca azi. Să trăiască mama Safta!

IN AȘTEPTAREA NOROCULUI

În tunelul lung și îngust, cu tavanul boltit și jos, spoit într'un albastru murdar și veninos, valurile de fum ieșiră acum din nemișcarea lor și începură să se risipească, încetul cu încetul. Antreprenorul, o masă de carne umflată de continuă ședere, cu ochii bulbucăți de nesomn, grupă pe o masă din fund „mărcile“ chelnerilor.

Lângă scena în cinci scânduri, cu un fond de copaci cafenii, ultimele două cântărețe schimbau la „tal“ gologanii de „chetă“ în argint.

Erau ceasurile patru spre zi.

Iși puseră pălăriile și pelerinele și eșiră. Trotoarele erau uscate, albe — nici urmă de umezeală. În aier eră o căldură de primăvară. Cerul clar și înstelat.

În câteva minute, parcurse în tăcere, erau acasă. Iși urară noapte bună, pe coridorul lung, luminat de licărirea roșietică a unei lămpi fumegoase, și fiecare se îndreptă spre camera ei.

— Nu face prostii și caută s'adormi mai curând, îi zise cealaltă.

Ea scoase cheia din ciorapul negru, deschise

enervată ușa și o închise repede și zgomotos pe din lăuntru.

N'avu nici puterea să-și desprindă pălăria și căzu cu mâinile înainte pe perinele patului, izbucnind în sughițuri de lacrimi. Accesul nu dură mult. Se sculă; aprinse lumânarea, desfăcu săculețul de catifea și-l răsturnă pe masă. Un gologan căzu jos și începu să se rotească prin casă, cu un vuet enervant, batjocoritor, până se opri sub pat.

— Nouă lei! O chetă bună. Cinci lei sunt numai dela el; la fiecare dată i-a dat câte un leu. Irma n'a făcut decât trei! Poldi numai doi lei și șapte-zeci. Și antreprenorul le-a spus că nu le mai acordă nici dejunul...

Se dezbracă mașinal, înșirând fustele de mătase pe scaune și canapea; mută lumânarea pe mäsută, își făcu o fricțiune de Vera Violeta pe sân și se întinse pe patul alb și îngrijit.

Puțin câte puțin începu să piardă din minte noțiunea realității. Nimic din ce o înconjură nu se mai impunea atenției; simțea că devine par'că din ce în ce mai ușoară, că greutatea trupului dispare și că singură mintea se înalță mereu în sfere de liniște și seninătate. Iși împreună în văzduh degetele mâinilor, ca și cum ar fi urmărit în rugăciune un gând pios. Verigheta dela mâna stângă lucea frumos în lumini blond-roșietice; ea o scoase din deget, o apropie de lumânare și, privind'o deaproape, descifră, în șoapte, numele lui și data: 25 Ianuarie 1899.

I-o dăduse chiar în seara aceea, înainte de a pleca la gară.

*

Bătăile deșteptătorului, sunând ora 5 de dimineață, o surprinseră în starea dulce de semi-somnolență, pe pragul dintre somn și trezie. Cu o mișcare a mânei stinse lumânarea. Sunetele clare ale ceasornicului îi dezmiardară blând urechea; în armonia ecoului lor prelungit, ploapele se lăsară dulce peste luminile ochilor și un somn fericit învăluî în mantia-i castă trupul așa de adesea batjocorit al căzutei copile. În camera caldă, lumina slabă a unui fir de iască, muiat într'un pahar de untdelemn, reflectă umbre discrete pe tavan și pereți. Domnea o liniște deplină; se auzea doar respirația ușoară a frumoasei adormite, sau câte un suspin ce ridică din când în când sânul fermecător de alb.

*

I-a promis c'o ia! Câte jurăminte false n'a ascultat ea; câte făgădueli n'au legănat-o în așteptări înșelătoare! Glasul lui sună sincer; n'avea temei să se îndoiască, deși la două-zeci și trei de ani își amintea cu resemnare de decepții încercate la șapte-spre-zece. O, eră o viață în urma ei!.. Dar acum neastâmpărata nădejde în viitor coloră iarăși visurile zilei de mâine în culorile vii ale rozelor de primăvară. . .

El și-a ținut făgăduiala: a venit, așa precum i-a spus-o când i-a acoperit de sărutări sânul și

fruntea; a luat'o cu el și acum iată-i împreună, străbătând în trăsură câmpul de care-i vorbea cu atâta dor și care duce spre țarina lui.

Cărarea e lungă. Pe dreapta lan de aur, pe stânga lanul verde de porumb, de amândouă părțile stau înșiruiți, ca de strajă, mesteacănii tineri, ce mângâie răcoros frunțile drumeților, șoptind cu drag din frunze: cinstită bună-ziua, bună-seara. . .

O, nu sunt aceștia copacii cafenii de pe fondul albastru al scenei în cinci scânduri! Sunt chiar copaci, plini de sevă, plini de miros înviorător. . . Și nu mai e fum și aburi de vin în aer, e aer așa cum l'a lăsat Dumnezeu între cer și pământ: sănătos, priitor plămânilor, limpede și surăzător ochilor.

Eră foarte fericită; își lăsă capul pe umărul lui, respiră adânc și lung, ca și cum sorbea fericirea însăși în respirarea ei, și de câte-ori trecea un țăran, scoțându-și pălăria, salutând cu voce bună, ea îi răspundea cu o vădită mulțumire; erau cei dintâi bărbați cari o salutau cuviincios, fără înțelesuri îndoelnice, fără scopul de a-i adresa complimente idioate, și simțea c'o să aibă în ei niște buni prieteni.

În drum coborî cu el, culeseră mănunchiu mare de flori de câmp — o beție de mirezme — și, urcându-se iar în trăsură, peste puțin intrară în curtea caselor lui.

Eră pe'nserate. Tălângile vacilor ce se'ntorceau dela muls, răsunau tot mai aproape. Fum de fân aprins alungă țânțarii adunați. Strigătele supă-

rate ale văcarilor umpleau împrejurimea... Par'că se vedea în treabă, îndemnând: — Mută, vacă! și mulgând ea singură din ugerul cald laptele spumos până aproape să se umple donița — pe când vițelul nerăbdător așteptă să-și ia rămășița de lapte

O viață liniștită — azi ca eri, mâine ca azi, fără emoțiuni prea vii, fără zgomot de pahare, așa cum i-o descria el, în ceasurile norocoase, când clădeau viitoarea lor gospodărie...

Și el s'a ținut de cuvânt. Se vedea într'o rochie modestă, un lilas închis, la brațul lui, înaintea primarului satului, spunându-i liniștită că de bună voe intră în căsătorie și că cu credință își va urma soțul. Cântau îngerii în jurul ei de atâta noroc!

El i-a predat cheile casei și gospodăria întreagă: ea și-a pus șorțul de 'nainte, și-a numărat păsările din curte: o să-și ia foarte în serios rolul de gospodină a casei!

Seara — când el, trudit, o să se întoarcă dela câmp, ea o să'i iasă înainte, o să'i ție calul să descalece și amândoi o să se așeze la masă. Va mânca și va bea cu poftă, atâta cât îi trebuie omului ca să se sature. Ochii supraveghetori ai antreprenorului nu vor mai stă fixați asupra-i, poruncindu-i să comande mereu mâncări peste mâncări, sticle peste sticle, să mănânce fără măsură, la zece mese în șir, să bea cu oricine, cu toți, să bea cât mai mult, să nu stea în zadar, să-i producă, pentru gologani ce adună cu talgerul,

dela noctambulii ce și omoară uritul vieții în vin și glume grosolane. În locul chelnerilor obraznici, ce-o vând dintr'un clipit pervers din ochi celui care le plătește mai bine infamul serviciu, o să aibă o țărăncuță bună și blajină, care o va ajuta, cu inimă voioasă, în ale casei, căreia nu-i va putea cere țigări și înaintea căreia i-ar fi chiar rușine să fumeze!

Nimic, nimic din obiceiurile ei de până acum nu vrea să mai păstreze... Și de ar putea uita tot ce a fost, tot ce a pângărit corpul, mințea și inima, ce acum renasc în repauzul somnului, sub visul de noroc ce-și țese așa duios lumea lui curată, nepătată!..

*

...Eră prea frumos și n'a fost să fie!

În tunelul lung și îngust, boltit și jos, spoit într'un albastru murdar și veninos, fum des și aburi turburi de alcool se mișcau în loc, ca o ceață spurcată, înăbușind răsuflarea, usturând ochii și punând pe fețele tuturor luciul livid al orgiei nocturne.

Stanțe obscene răsunau răgușite din gătleurile arse de vin ale cântăreților; eră un haos de poște bestiale, de amintiri profanate, de râsete triviale, de lacrimi de isterie, șterse prin colțuri de nenorocitele hiperesteziate, cari au schimbat noaptea în zi și ziua în noapte, ucigând sărmanii creeri sub biciul de foc al excitațiilor celor mai nebune.

Un uruit enorm veni din fundul tunelului: o masă se răsturnase cu sticle, pahare și tot ce eră pe ea. Toată lumea alergă înt'acolo. De sub masă se ridică cu mișcări și contracțiuni convulsive un obișnuit al tunelului. Avea fața albă ca varul, spume de sânge înconjurau gura, ochii se roteau ca și cum ar fi voit să iasă din orbite.

.

Sări de pe pat îngrozită, în mijlocul odăi... Se frecă pe pleoape să alunge grozava vedenie, deschise ochii și când se revăzù în camera pustie, cheta de aseară pe masă și în deget verigheta dată de el, căzù sfârșită pe un scaun. Lacrimi mari îi udară sânul gol: erau în ele toată duișia și toată îndoiala norocului ce așteptă!

CELALALT

Din apucături, din privire, din prima convorbire, se vedea numai decât că e ceva ce o deosebește de prostituatele ordinare cari fac trotoarul, cu regularitatea mașinală a unor ființe ce-și îndeplinesc o misiune oficială, garantată de legi și autorități.

O curteneau poeți sentimentali, ziariști, artiști din teatru și părându-li-se trivializată visătoarea Gretchen în banalul nume Margareta, i-au zis cu toții: Margot.

Margot avea, în adevăr, una din acele seducătoare inclinări spre lirism și reverie, cari apropie inimile cocotelor sentimentale de acele ale artiștilor: e și la unii și la alții aceeași trebuință de a varia emoțiunile, acelaș amor de senzații pentru senzații.

Numai decât ghiceai pe Margot: fața plinuță, rotundă, dar pală, culoarea mată a melancoliei; în colțul gurei umbra unei linii ce marcă o enervare repede la cel mai mic contact al trupului, sau la primul cuvânt ce s'ar fi referit la chestiunile de inimă. În ochii mari, negri, adânci și



indoliați de lungi gene negre, Margot avea un amestec turburător de tristeță, candoare și rafinerie.

Intr'un cuvânt, Margot eră femeea plăcerilor și nici decum a interesului. Dacă uneori a „tocat“ pe vr'un fante mai din high-life, eră tot numai pentru variație, mai mult pentru a gustă toate nebuniile vieței, pentru a-și bate apoi joc de imbecilul sclivisit, sfidându-l, într'o toaletă de o modestie aproape conjugală, la brațul unui tânăr artist, sau scriitor.

O, Margot nu avea teamă de mizerie; ea știă să aducă poezia într'o mică odăița dela al patrulea etaj și seara să stimuleze spiritul, sau să provoace reveria amicilor alesului ei.

*

Am cunoscut'o acum un an, când într'o seară de iarnă, pe la orele trei de noapte, descinsese printre noi la brațul lui Camil, amicul nostru și poet, cu atât mai de talent cu cât se numără printre ai cercului. Soseau dela bal mascat și, înainte de a intră în cuibul amorurilor lor, veniseră să ne zică bună-seară la masa noastră, unde vinul se amestecă generos cu cuvintele de spirit și canzzonele unei trupe de mandoliniști italieni.

Margot avea pe ea un domino roz și o bonetă la fel — o minune de grație și ispită. Au ciocnit cu noi câteva pahare — dar se citea în ochii infierbântați ai frumoasei Margot că stă ca pe

ace, că ar voi să fie mai curând acasă, că se teme ca cercul să nu-i răpească în astă noapte pe Camil, că, în fine, trupul ei arde de dorința de a strânge mai curând, într'o înlănțuire de foc, pieptul amantului ei.

Eră în adevăr frumos, Camil, cu ochii săi negri și vii, cu fața brună, mustața fină și voluptoasă, trupul mlădios și mintea plină de lovituri îngenoase, totdeauna gată de a improviza un quarten reușit, prin trivialitatea sau sentimentalismul său.

Cine a văzut-o atunci pe Margot, radiind de bucurie la fiecare succes momentan al lui Camil, și tremurându-și nerăbdarea în colțul iritat al gurei, ar fi înțeles că Margot, cocota Margot, va mai avea poate multe amoruri până ce timpul va săpă brazde pe frumoasa-i față pală, dar nici unul, nici unul nu va zmulge din pieptu-i amorul amantului de acum.

*

Timpul și tinerețea sunt trădătoare! Margot, nu mai are pe Camil al ei — și a suferit mult Margot. Când a revenit la începutul toamnei în cercul nostru, — noi toți am crezut-o fizică.

Fața 'i eră mai puțin rotundă, umerii obrajilor se ascuțiseră, paloarea se schimbase într'o lucire galbenă, din ochii adânci și negri plecau priviri de regret, raze nostalgice, muiate în rouă...

Intr'o seară eram împreună la o partidă de popici.

Margot, deși slabă încă, aruncă bilele cu îndărătnicia și încordarea de puteri caracteristică nervoaselor de firea ei, cari nu cedează boalei și tristețelor inimei.

Margot jucă și obrajii începură să i se aprindă de roșul maladiv al febrei.

Se pronunțase între noi numele lui Camil: ea și-a mușcat colțul gurei și toate dorințele, toate amintirile, toate nopțile de amor par a fi răscolit în acea clipă trupul ei, pustiu de îmbrățișarea arzătoare a aceluia care, singur, putea să i dea mulțumirile supreme.

Printre noi eră un tânăr cântăreț de teatru, care are la activul său fama câtor-va succese în genul comico-sentimental.

Cutare sau cutare romanță prea cunoscută, nimeni n'o cânta cu mai multă inimă ca el.

Sticlele se succedau, părăsiserăm popicele și expansiunile lirice își luară avântul.

Margot, cu acea poezie a tristeței în față, căreia nu-i poți refuză nimic, cerea o romanță sentimentală și ochii ei mari, rugători, plini de lucirea unei dureroase voluptăți, se opriră fixi, în așteptarea ritmului visător al romanței cerute...

Amicul nostru, cam măgulit în amorul lui de om de teatru, își dregea acum glasul, își trecu mâna prin părul mare și negru, își răsuci musteața fină și voluptoasă, roti ochii în jurul său și începù.

Eră o baladă amoroasă despre un cavaler și o tânără fată ce s'au iubit când-va, în luna Maiu,

sub farmecul de lună, pe un câmp de flori, și au murit de dor, în toamna sură, despărțiți „d'un trist destin“!

Margot renăștea: un zâmbet de bucurie, de desfătare, lumină fața visătoare, ea încercă adevărate plăceri fizice; din când în când corpul se cutremurâ de fiori și acum nu-și mai luâ ochii de pe amicul nostru, care de ce-o vedea mai turburată, de ce filâ cu mai mult transport notele legănătoare ale baladei. Când sfârși, simțeam cu toții că ale lui sunt acum buzele înfocate ale frumoasei Margot.

Aveau atâta asemănare ochii lui cu ochii celui-lalt; atâta asemănare musteața lui neagrâ finâ și voluptoasă, cu acea a celui-lalt; atâta asemănare cu celâ-lalt erâ în fața lui brunâ!..

*

Cât de mincinoasă e spusa celor ce cred că timpul unei vieți de om poate șterge cea mai puternică întipărire!

Dacă amintirea unui chip scump, a unei dureri morale, a unui vis plâzmuît când-va de fantazie în ceasuri de supraescitare, au puterea de a urmări adesea sârmanul suflet omenesc o viață întreagâ — apoi cu mult mai chinuitoare, mai cu tainică putere decât amintirile sufletului, sunt acele ale corpului.

Ceea-ce s'a întipărit în corp, ceea-ce n'a fost numai o emoțiune a minței, ceea-ce zace într'un colț ascuns al cărnei, aceea e amintirea grozavâ,

care pândește și renaște la un moment dat aevea, cu mirosul, culoarea și forma ei proprie, așa cum am mirosit'o, și pipăit'o întâia oară.

Resurecția cărnei.

Nu cunosc una mai grozavă, mai răzbunătoare! Și puterea ei e cu atât mai mare în ființele la cari senzațiile trupești se dezvoltă în detrimentul celor sufletești.

Margot eră victima acestei resurecții.

În seara aceea Margot a plecat acasă cu amicul nostru — și nimeni dintre noi n'a fost mirat de aceasta și toți am înțeles că Margot va fi a lui Lucian...

Mai în fiecare seară ne găsim împreună.

Margot, discretă, fără răutate, fără a'l umili, fără a gustă plăcerea crudă de a tortură pe noul ei amant, l'a introdus încetul cu încetul în intimitatea ei și intimitatea ei, profunda, covârșitoare, unica ei intimitate, e tot Camil.

Chiar între noi, ea e adesea mută, își pierde privirea în ochii lui și, contemplativă, soarbe din privirea lui privirea celuilalt! În gura lui în mâna lui pe care o strânge cu înfocare, în buzele lui cari se apleacă și-i încrețesc carnea cu fiorul sărutatului lor, în glasul lui, care-i spune cuvinte nebune de iubire, ea nu vede decât gura, mâna, buzele, glasul celuilalt.

Când intră seara acasă, simțind subsuoară căldura brațului lui amorezat, ea îl acoperă de sărutări ce-i lasă urme pe obraji; geme de obo-

seala unei prea mari fericiri, și când el, fermecat de aiurările ei, își îngropă capul în pieptul ei ars de dorință, ea apucă albumul ce stă mereu pe măsuta de lângă pat și, deschizându-l, citește cu glas întretăiat de emoțiune stanțele de amor ale celuiilalt.

Pretutindeni: celălalt!

Aiurit, o strânge el, amantul ei de acum; el, care-i dă plăcerea fiecărei clipe; el, care-i toarnă în vine turburarea simțurilor; el care dă trupului ei toate frenezile extazelor de amor; el, care-i parcurge tot albul corpului, cântând în fiorii buzelor cea mai nebună din simfoniile voluptăței — el, sleit, scăldat în sudorile supremelor înfiorări, mort pentru orice altă simțire, cade dobitocește, nemișcat, inert pe patul plăcerilor, pe când buzele ei, înfrigurate, murmură ca în vis:

— Camil! Camil! — numele celuiilalt.

SCRISORI DELA MUNTE

E o mare și binefăcătoare variație să poți fi o lună de zile „săptămănal“, când ești un-sprezece luni pe an cotidian și încă bi-și tri-cotidian.

Idealul ar fi de sigur să pui o lună de zile cu desăvârșire... penița în cuiu

...și un capăt suferinței și durerilor să pui!

Noi, ziarști, însă suntem de un altruism care nu e de pe lumea asta: combatem pentru nobile idealuri de orice gen, fie el chiar femenin, numai idealurile noastre nu le realizăm niciodată.

Cetitorii vor avea deci știre dela mine și din orele mele de repaos — odată la opt zile, fiindcă directorul iea foarte în serios, când ne spune la plecare:

— Să ne scrii!

Așa dar, mai întâiu de toate doresc ca mica mea epistolă să găsească pe cititorii mei la o temperatură ceva mai joasă decât aceea pe care am lăsat-o în ziua când am părăsit în mod foarte călduros Bucureștii.

Din parte-mi să aflu că sunt bine și că fără indoială mă gândesc mai mult la ei, decât ei la mine, ceea-ce, de altfel nu mă miră de loc.

Dela Paști până în ziua sosirii mele aci, a plouat: din ziua sosirii mele cerul și-a descrețit fruntea și luna plină luminează cu raze blonde Omul și Caraimanul, ceea-ce mă face să cred că mi-am greșit cariera și că trebuia să scriu comedii în trei acte și în proză cari ar fi descrețit frunțile cele mai încrețite ale contemporanilor mei, întrucât singură prezența mea aci a fost de ajuns ca însuși cerul să-și descrețească fruntea.

Astfel astăzi, în Bușteni, n'a mai rămas încrețit decât părul cucoanelor — lucru pentru care se fac de două ori pe zi lungi operațiuni.

*

Înainte însă de a vă spune cum se petrece pe aci, țin să vă arăt cum am avut plăcerea să plec din București. Am avut, zic, plăcerea — fiindcă am luat toate precauțiunile ca să nu mă urc într'un tren de plăcere. În aceste trenuri e în totdeauna o plăcere să vezi călătorind — pe alții.

Trenul cu care am plecat e intitulat de onor. direcția a C. F. R. „tren de persoane“ probabil pentru a se deosebi, de trenul accelerat, care transportă alte spețe zoologice. Aceasta mă face să adresez aci publice mulțumiri onor. direcțiunii pentru gentilețea cu care ne tratează.

Tot-odată sper să fiu sincerul interpret al unor tovarăși de drum, exprimând iarăși vagoane de mulțumiri onor. direcțiuni a C. F. R. pentru nobila idee ce a avut de a tăia tunelurile dinaintea Sinaiei.

Păcat că sunt însă așa de scurte.

În compartimentul în care mă adăposteam și eu, nu mai eră decât, o jună pereche, foarte amoroasă.

Dela Chitila, doamna — sau să-i zicem încă d-ră—începù să întrebe și întrebă mereu înaintea fiecărei stații:

— Acuma vine tunelul?

La început, am crezut că soțul domnișoarei — sau să-i zicem, în fine, doamnei—(e greu să te fixezi asupra acestui punct, când o jună pereche face „voiajul dă nos“) am crezut, zic, că soțul doamnei o fi inginer, nesuprimat, dar redus... la căsătorie, și că el e unul din inginerii cari au construit tunelul. E foarte natural ca o tânără soție să voiască să cunoască și operele anterioare ale bărbatului său.

Ceea-ce mă făcea să cred și mai mult că e inginer este că mă... măsură mereu cu ochii, ca și cum ar fi voit să-mi arate că m'ași fi putut foarte bine plasa și în alt compartiment, ca să-i las singuri de oarece n'au de gând de pe acum să facă „ménage à trois“.

Dar doamna, cum spuseiu, nu uită să întrebe mereu:

— Ei, acuma vine tunelul?

Până ce, în fine, tunelul, văzându-se așa de dorit, a venit. Am tras ferestrele și s'a făcut întuneric.

Dar, toate sunt trecătoare pe lumea aceasta, chiar și tunelele.

Tunelul trecu și se făcu lumină.

Pe lângă lumină însă se mai făcuse ceva: se făcuse o mustăcioară fină, dar destul de neagră, pe sub născiorul junei mele tovarășe de compartiment.

Am înțeles numai decât: imprudentul soț întrebuință cosmetic la musteață.

Moralitatea am tras'o de asemenea numai decât; când dai cu cosmetic la musteață, nu pupa prin întuneric, sau mai bine zis prin... întunelic!

*

Sinaia — cinci minute! Cel dintâiu care mă salută și mă incasează e un stâlp al berăriei „Cooperativa“, un vânzător de cărți poștale ilustrate, care a luat reședința de vară la Sinaia; are șansă să facă avere, căci lumea de aci consumă mai multe cărți poștale decât aer.

Profit de cele cinci minute și mă preumblu pe peron. Afară, în fața gării, așteaptă muscalii, mulți cu „cauciuc“.

E o primă indicație a traiului orășeanului și în special a orășeanului „pșiut“ la munte. El s'ar urcă și pe Omul și pe Cariaman, dar tot cu muscalul cu cauciuc, dacă s'ar putea!

Bucureșteanul de îndată ce descinde la Sinaia devine „Sinaiot“, o speță de om care și face vilegiatura într'un chip cu totul particular. Seara stă la Casino până la douăsprezece, unu și chiar două, a doua zi dimineață doarme până la unsprezece, și pe urmă găsește că e aproape atât de cald la Sinaia ca și la București. La douăsprezece dejunează și cu toate aperitivele nu reușește să învingă un beaftek. După dejun se culcă nițel — și se scoală la cinci, ia un muscal, se duce până la Azuga sau Predeal și când se întoarce și-l plătește observă că i-a rămas de un vermouthe, dar nu și de o masă. Dacă-l invită deci cineva la prânz e încântat, dacă nu, intră „chez soi“, ascultă simfonia intestinelor revoltate contra muscalului cu cauciuc și la nouă iesă în parc să se scobească în dinți.

Bucegii se uită la el și-l deplâng, dar el își scoate pieptănașul de buzunar, își îndreaptă cărarea dela ceafă și pare a le zice: „je m'en fiche“. Când e însă în compania doamnelor și domnișoarelor îi găsește destul de frumoși și le face chiar complimente.

Tipurile acestea sunt făcute mai mult pentru mare, pentru apă, decât pentru munte...

*

Mașina a fluerat și valea întreagă răspunde, pe când trenul se pune în mișcare.

După zece minute de urcare, coborâm în Bușteni.

În fața gării nu așteaptă nici un muscal, nici cu, nici fără cauciuc — nu e nici loc pentru el — nu se vând cărți poștale ilustrate și se aude foarte puțină franțuzească.

În schimb se umflă piepturile și se respiră adânc. De pretutindeni năvălește un miros intens de brad și fân cosit și din când în când de lângă un restaurant, sau dintr'o casă țărănească curată și frumos văruiță vine și un miros de „mă-măliguță“ care te invită, fără aperitiv, la o mâncare de cea mai naturalistă speță.

Am regăsit Buștenii tot atât de neartificiali ca și odinioară, tot fără lumină electrică, și deși sunt la oraș partizanul celei mai rafinate civilizații, de câte ori dau cu ochii de o natură ca aceea de aci, îmi zic că ar fi operă de știrbire, orice înfrumusețare. E un mare farmec să știi că te afli în locul unde — vorba aia — mâna omului n'a pus încă piciorul. *Ce spui spui*

Nefiind lumină electrică nu sunt aici musculițe, nici ploae de gândaci, nici toalete și nefiind muzică, uiți că se poate cânta și falș. Totul aci e natural, chiar cocoanele și-au mai uitat pudrele acasă, ba chiar și corsetele.

Locuința mea e la moș Oprea pe valea albă, la poalele Omului și Caraimanului. Opt ani a fost moș Oprea ajutor de primar, „conșilier“, ba și „jurat“ a fost și în jurul casei lui, pe o întindere cât nu poți cuprinde cu ochiu dintr'o dată, stăpânește, înzestrat de dânsul, numai neam din neamul lui, până la nepoți și strănepoți.

„Les Rougön-Macuart“ sunt un fleac pe lângă toate spițele neamului lui moș Oprea.

Las', că poate vă mai scriu despre asta...

Neamul lui moș Oprea

La poalele parcului Buștenilor, pe o întindere ce trece de cuprinsul unei priviri de om, ajutată de umbra palmei, se întinde a tot stăpânirea lui moș Oprea, platou minunat de fânețe și grădini de legume.

La spate stau de strajă Omul și Caraimanul; în față, departe în zare, când se risipesc norii în înălțimi, soarele își joacă luminile peste pădurile de brazi și poienele regești ale Coștilei, Soricăi și Cumpătului, în cari se adăpostesc multe turme bogate de oi, păzite de ciobani, pe cari și Dumnezeu din cer pare că-i păzește mai de-aproape și nu-i aduce în atingere decât de trei-patru ori pe an cu furnicarul ce se frământă colo jos, în valea răutăței omenеști.

Fost-au seniori mari pe vremuri, stăpânitori de castele întărite, muiați în fir de aur și apărați de coifuri și zale mândre; nici unul însă din ei nu putea să aibă înțelepciunea, de binegânditoare, și liniștea sufletească a lui moș Oprea, a-tot-stăpânitorul întinderii, pe care, după dreaptă învoială, mi-a dat și mie un vremelnic adăpost.

Pe vremea clăcei, moș Oprea eră singurul „fruntaș“, adecă stăpân peste patru vite și un car, în codrii Buștenilor. Toți ceilalți locuitori—câți se adăposteau în cincisprezece cocioabe, mari și late, de vălătuci acoperite cu stuh, presărate până în Poiana Țapului, — toți erau mijlocași, adecă proprietari numai a două vite și „pălmași“, adecă neavând altă stăpânire decât cele zece degete dela palmă.

Împroprietărit cu peste șese pogoane, în urma desființării clăcei, moș Oprea fruntașul și-a văzut mereu averea și neamul sporind până azi, când de pe culmea a șaptezeci și opt de ani, drept ca bradul la a cărui rădăcină a prins și el răsadă, privește ca un înțelept senior lumea cu ale vieței valuri și jucându-și vr'un nepoțel pe genunchi, ascultă acelaș murmur vechiu și dezmierdător pe care-l face părăul de pe Valea Albă, rostogolindu-se peste stânci și bolovani din înălțimile Omului și Caraimanului.

Treizeci și trei de ani în șir și-a plătit moș Oprea pământul la stat, a dat și icosari și sfanți, a dat și franci, dar azi totul e dezrobit și în neamul lui moș Oprea se zice că bătrânul ar fi având și ceva galbeni... de salbă. Dar moș Oprea lasă să se zică și tace: ce a trebuit a dat; „de acuma să-și vadă singuri de rostul lor“, zice moș Oprea, vorbind de feciorii și fetele sale.

Adevărat că din distanță în distanță, în jurul casei lui moș Oprea, se zărește câte o casă, sau câte două una, lângă alta, înconjurate de câmp

împrejmuit de un gard, toate ridicate pe loc dăruit celor cinci odrasle ale sale de către moș Oprea.

Toate gardurile au însă trecători și o potecă se întinde peste tot și e „liberă“, cum zice moș Oprea, „pe câtă vreme trăește stăpânul întregului pământ“ — și moșneagul își definește înțelesul acestei noțiuni, rotind mâna peste cuprinsul ce-l inconjoară.

*

Cincizeci și cinci de ani a trăit moș Oprea cu nevastă-sa, care de doi ani încoace odihnește somnul de veci în cimitirul dela poalele Caraimanului, sub adierea brazilor, aproape de locurile unde femeea de ispravă țesea pânze minunate și mulgea zilnic șease vaci.

Nici pomeneală, pe vremea când eră moș Oprea insurățel — și cine stă să ție minte de pe atunci leatul? — nici pomeneală de șosele, de biserică, de școală, necum de fabrică, de „trin“, „tiligraf“, ori „tilifon“ ca azi!

Erau drumuri de care prin pădure și un drum așijderea, mai lung, până în Câmpina, unde plecau oamenii să desfacă șindrila ce făceau din lemne pentru acoperămintele caselor și să târguiască de ale gurei și de ale casei. Pentru o mie de șindrile, îmi spune moș Oprea, se întorcea omul cu carul încărcat de bunătăți. Dar eră drumul anevoe. Azi îți aduce omul făină de mălaiu în casă — și cu șindrile, până și pe la noi, în codrii

— aproape nu se mai acopăr casele... Și moș Oprea îmi arată, cu oarecare mândrie în ochii lui mici și șireți, casa lui fecioru-său Neculai, acoperită cu tablă de fier vopsită roșu.

Trei flăcăi și două fete a avut moș Oprea și toți sunt azi gospodari la casa lor, dar toți în jurul lui și subț a lui priveghere părintească.

— Și nepoți ai?

— Treizeci până azi, domnule!

— Noroc — și cei mulți înainte!

— Să dea Dumnezeu!.. Numai Gheorghe are zece, băeți și fete, toți sănătoși, slavă Domnului!..

Pe unul din nepoții lui moș Oprea, pe Gheorghită a lui Ioan Oprea îl cunosc și eu mai de aproape. Voinic și jumătate: a împlinit doi ani la 12 Iulie.

Să știți că asta îi ia locu lui moș Oprea, când o plecă odată și odată bătrânul să se culce lângă baba lui, colo la poalele Caraimanului.

E un herbant și jumătate; mor fetele după el; și vrednic — vrednic lucru mare! Inghite o halcă de mămăligă dintr'o înghițitură și cară un braț cu lemne de se sperie și... Omul!

De aicea nu se mișcă Gheorghită, că are ce păstră și păzi moștenire dela bunicu-său! Nici frigul nu-l face să-și pue suman, nici ploaea nu-l face să-și pue opinci, doar soarele îl face să-și lapede cămașa de pânză și să intre cu piciorușele în gărlă. De munți nici nu-i pasă cât sunt de namile mari, fiindcă frică n'a simțit nici bunicu-său, de oarece la poalele lor s'a pomenit pe lume.

Adevărat însă că pe vremea tinereții lui moș Oprea, oameni aduși de pe la Văleni să lucreze la lemne prin păduri, lăsau carele și vitele și fugeau care în cotro apucă, de frică să nu se prăvălească peste ei stâncile din înălțimi. În neamul lui moș Oprea, toți până la unul, sunt prieteni buni cu stâncile acestea și când Marița—văcuța lui Ion—se rătăcește de nur dă pe acasă o noapte—el știe s'o găsească pe vr'un vârf de stâncă și s'o aducă nevestei, ca să n'o mai vadă cu lacrămile în ochi pe Anca lui, care se repede cu mâna de mălaiu înaintea ei șiși ia donița, spală cu apă limpede țâțele Mariței și începe s'o mulgă, pe când Marița, cuminte, linge sarea din covată...

*

Despre vaza lui moș Oprea și a neamului lui în satul Buștenilor, de prisos să vă mai scriu.

Până prin 91, ani de-a rândul moș Oprea a fost pe aici „conșilier“ și ajutor de primar, doi ani a fost și „jurat“, judecător adecă, în fiecare Duminică, a pricinilor ce se ivesc între săteni, mai ales cu cârciumarii, cari-i cam încurcă la socoteală.

Cu regina Elisaveta, barem, moș Oprea e bun prieten.

Pe vremea când întâiu și întâiu a venit prin partea locului, săltând zglobie ca o căprioară coborită de dincolo de codru, da mereu târcoale în jurul cuprinsului lui moș Oprea și când în-

cepeau dulăii să latre, eșea moș Oprea să-i astâmpere, dar domnița, de după gard, întărâtându-i cu ciomagul ce avea în mâini zicea lui moș Oprea:

— Las' că mie mi-e drag să mă cert cu ei!

Când pleca îndărăt acasă, la monăstirea din Sinaia, unde locuia înainte de a fi ridicat Castelul Peleşului, adună copiii din sat, le dădea câte cinci-șese lei și-i puneă să-i umple carul cu flori de munte.

Băeții și fetele lui moș Oprea erau printre cei dintâi. Azi sunt toți bărbați și neveste în puterea cuvântului și nepoții moșneagului adună azi florile când dau nepoții lui Vodă prin partea locului, că vin des pe aici de oarece „unchiul lor e vecin de moșie cu noi“ îmi spune moș Oprea.

Mie îmi pare bine că m'am nimerit să am adăpost în casa acestui om vrednic, „fruntaș“ de pe vremea clăcei și îmi pare bine că v'am putut scrie și vouă câte ceva din viața gazdei mele și a neamului ei, cu cinci gospodării și treizeci de nepoți...

Cei mulți înainte!

Natură și civilizație

Repetarea aceluiași sunet, aceleiași cadențe e întrebuițată cu succes în muzică și literatură pentru a sugera senzația monotoniei, sentimentul

melancoliei. Și în această privință natura e mult superioară invenției omenești.

Opt zile natura de aci a experimentat asupra-mi această putere de suggerare, așa că aproape m'a hipnotizat. Mărunt, mărunțel și îndesat — și tot mai rece — cădea ploaia de sus, o ploaie îndărătnică de munte, care pare că știe bine că pământul e destul de adânc ca s'o sugă toată, chiar de ar trebui să se moaie ca aluatul. Se lăsaseră perdele de nori până la pământ; împrejurimile de stânci și păduri dispăruseră și ziua și noaptea închis în casă, prin ferestruicele prevăzute cu zăbrele de fier, ca un condamnat, abia dacă puteam distinge câte ceva din curte, până nu svârlea vântul o mână de ploae în geamul mare cât un ochiu de sticlă dela panoramă lui Braun.

O zi, două, trei, cinci — monotonia fu suportabilă: coșurile caselor din împrejurime începură să fumege toată ziua, semn că erau locuite de orășeni, și ideea că toată lumea e în casă, la adăpost, mulți la gura sobei, coloră monotonia aceasta cu o ușoară nuanță de viață intimă, mulțumită. A șasea, a șaptea, a opta zi însă imi aduseră blesteme pe buze. Omul dela oraș, omul variației și al „Varietăților“ se revoltă în mine, dădea dracului toată „viața intimă“ și-i venea să zgârie cu unghiile varul de pe pereți de câte ori vântul plesnea cu stropii de ploae în geam, par'că-ți pălmuiă obrajii.

Moș Oprea nu eră însă „agasat“ de loc. De

când lumea, plouă la munte și în șaptezeci și opt de ani a avut timp să se deprindă. De plouă prea mult, moș Oprea nu plecà la Nissa, nici la Neapole, nici nu plecà cu trăsura cu coșul ridicat, să-și amuzeze nervii ascultând pe Fagette, ci se închideà la o adică în cocioaba lui, tăià două-trei felii din slănina atârnată de grinda tavanului, trântea șuba pe el și se întindea pe pat să vadă cui se urăște cu răbdarea: lui ori lui sfântu Ilie? Că-i udă fânul?

— Las' D-zeu îl udă, D-zeu îl usucă! El dă, el ia!

D'aia moș Oprea nu e nici neurastenic, nici nervos măcar și nu știe nici de valerianat de amoniac, nici de bromură.

El atâta știe: s'o înseninà nițel din spre Azuga, e bine: stă ploaia. Și când s'o schimbà vântul, să nu mai ducă fumul dela coșuri spre Sinaia ci dela deal, spre Azuga, iar e bine, e semn că se descrețește — și tot așa are moș Oprea observatoriu astronomic și barometru pentru toate schimbările de timp și pentru „Pluie“ și pentru „Variable“ și pentru „Beau temps“, cu toate că are în el mai puțin mercur ca orășenii. Noi ceștia „albăstrimea“ și „bonjouristii“ am căutat să ne scutim cât mai mult de cunoștințele ome-nești în ale naturei, punând mereu instrumente și mașini, lucruri neînsuflețite să ne înștiințeze despre fenomene, de cari habar n'avem din cauza totalei neexperiențe în ale secretelor naturei și

prea marei experiențe în ale artificiilor cari po-
cesc natura...

*

Când a prezis moș Oprea „Beau temps“ s'a și
luminat din spre Azuga și perdelele de nori s'au
și risipit ca prin farmec, peste noapte.

Vântul suflă puternic, dar nu mai aducea
acum stropii de ploaie să-i izbească în geam, ci,
din potrivă, tot el îi uscă acum de pe iarba de
jos, de pe brazii de sus și mână în mână cu
soarele ce luminează d'asupra stâncilor uscă totul,
parc'ar fi fost tocmit pentru așa ceva. Avea
aerul de a ne zice:

— Eu am stricat, eu dreg! Cine ce are cu
mine?!

Nevestele zuvelcate, nu tocmai până la brâu,
ieșeau, rând pe rând, să albească pânzele la gărlă,
bucuroase că vântul o să le usuce curând. Cât
despre „tein-ul“ obrazilor și mâinilor nu se în-
grijeau de loc c'o să-l strice vântul: nici „gold-
crème“ nu puneau! Barem, pe vecina, o dăruise
Dumnezeu în ajun — tocmai pe când mulgea
vaca — cu al treilea moștenitor, dar... l'a scos
în lume și a plecat să-și caute de treabă. S'au
crucit și vecinii: că nici nu s'a culcat cât ne
culcăm noi după masă, nici flacon cu „săruri“
nu i-a dat nimeni să miroasă! A eșit la gărlă
și și-a albit pânzele, rezământu-se pe vine!

— Că par'că eu l'am făcut? Dumnezeu a vrut
și s'a făcut!

Nu mai lipsea decât să se ducă și la horă! Poate că i-a fost și ei rușine — că altfel o zăream și la horă! Căci văzând soarele pe cer și cum eră Duminecă, m'am dus și eu la horă, că nu eram să aștept pe mama să mă ducă! Mă simțeam slobod ca vrabia; nu mai eră nici monotonie, nici melancolie, mă simțeam ușurat, par'că făcusem eu, nu vecină-mea!..

Una-i hora la șes, alta la munte. Când se aprind aici călcăile fetelor, apoi scapără, că nu de geaba sunt bătute cu două rânduri de cuie. Duduiă dușumeaua șopronului dela „Berbec“, de credeai că se cutremură pământul până în măruntae.

Iaca una, iaca două
Iaca patruzeci și nouă!

Tiiii! Zi măăă!.. Mitu, fost caporal la muzică, trăgea din vioară, iar Pavel ținea isonul pe cobză,

| Când m'au zărit în pragul ușei, câți-va se uitară la mine ca la urs, alții mă furau cu coada ochiului și comandau câte o limonadă „roșie“ — „tratație“ pentru subțirica respectivă. Mitu însă, odată opri hora în loc, făcù semn de „capelmaistru“ pe dosul viorei și strigă:

— „*Boston*“!

Numai decât se înlănțuiră perechi-perechi și se încinse un „boston“ de am rămas cu gura căscată. Apoi asta voiă și Mitu: că nu de geaba a fost caporal la muzica reghimentului!..

Cum s'a înseninat, am făcut drumul la Azuga — nu în „cauciuc“ ; pe jos, că nu eram grăbit și nici să „epatez“ stâlpii de telegraf nu doream : de altfel stau bine cu balamalele picioarelor.

Plecat-am, deci, șapte din Bușteni și cu subscrisul opt și nu erà zău prin păduri alunul încă copt. D'aia mâncarăm și noi alunele crude.

Azuga e un centru de civilizație: dovadă fabrica de bere, de sticlărie, de postav.

„Situată la o înălțime de..., înconjurată de păduri de brazi...“ etc., Azuga e trecută în geografie ca un mic paradis terestru.

Am intrat și noi în acest paradis pe poarta care poartă firma de „Fabrica română de sticlărie“.

Imi închipuiam paradisul răcoros și am dat de cuptoare de foc, pe lângă care focul Infernului trebuie să fie un foc de pae. Bărbați și copii, cari n'au trecut încă pe lumea cealaltă ca judecata supremă să-i fi osândit a petrece câtva timp în secția lui Pluton, se află totuși aci și în fața cuptoarelor roșii, cu trupurile acoperite, doar pentru a nu li se vedea nuditatea, ei lucrează.

Mari trebuie să fi fost păcatele acestor oameni ca să sufere așa caznă... Și când oare avut-au timpul să păcătuiască atâta creaturile mici, copiii nedesvoltați, cari-și dogoresc trupurile mici și osoase în para nemiloasă a jăratecului, suflând prin tiparele de fier să umfle globurile de sticlă, făcând pahare, borcane, globuri de tot soiul, pe când broboanele de sudoare curg de pe frunte de-a lungul trupului, ochii ard și par'că vor să

iasă din orbite, iar piepturile se ridică și se lasă mereu pe urma suflatului. S'ar părea că se aude în tot coprintul fabricei cum își dau sufletul cei ce lucrează în ea. Copiii, neștiuitori de munca ce-i costă zilnic atâta sânge, sar înaintea vizitatorilor, umflând baloane și țevi de sticlă pentru a arăta modul fabricațiunei și a scoate un gologan drept mulțumire.

Sunt copii dela nouă sau zece ani, toți palizi, cu obrajii intrați, cu pieptul scobit ca o covată, cu oasele eșite, dar lucrând la cuptoare cu o îndemânare ca de meșteri-făurari. Din'toată această activitate a fabricei, oamenii aceștia goi, cuptoarele roșii și prăjinile de fier ce se agită în aer cu sticlele roșite încă, se exală o atmosferă de vrăjitorie, ceva dintr'un laboratoriu în care se plăzmuesc suferința, durerea și lacrimile. Din când în când câte un jalnic gnom, un picu ne-vârstnic, aleargă până în poarta fabricei, unde cade pe o piatră ca leșinat, luptând să-și recapete suflarea și cunoștințele, pentru a se reîntoarce, după o clipă, iarăși în dogoarea cuptorului. Ființele acestea, se zice, că locuesc la munte, în mijlocul pădurilor de brazi și al... industrialismului civilizat.

Sărmanele lor piepturi — cum mai vorbesc ele de frumusețea civilizației ce „înflorește“ în mijlocul acestei naturi din creerii munților!

Vorbă de clacă

Marița iar n'a venit astă noapte acasă. Dacă aş fi la redacție, la aflarea acestei știri, aş aşteptă propabil dela eminentul nostru reporter domnu „Marin“ un senzațional articol de reportaj asupra „Răpirei Mariței“.

Acı însă, la aflarea știrei, lumea nu eră de loc emoționată; numai Anca plângea, fiindcă ne sosirea Mariței o împiedică din nou să ducă lapté clienților din Azuga și-i aducea o pagubă de cinci-șese lei. Și apoi e și grija Ancăi ca ursoaica de pe Zamora să nu-și fi schimbat culcușul.

Ursoaica asta are povestea ei și am să v'o spun:

Ursoaica avea doi pui, cari, sau că au fugit, sau că au fost vânați. Din ziua în care îi lipsesc puii, ursoaica s'a făcut curat leoaică.

Sentimentul matern nu cunoaște margini și consolare pentru pierderea suferită; ursoaica e zi și noapte în căutarea puilor ei și orice viețuitoare întâlnește în cale, vede în ea vrăjmașul de moarte, pe răpitorul puilor ei și se aruncă asupra-i fără cruțare. Până acum e biruitoare pe toată linia: chiar deunăzi s'au adus la vale resturile unei vaci a unuia din locuitori. Doamna Stavarache și-a răcorit în sângele sărmanei văcuțe cumplita-i ură în potriva celor ce i-au răpit copiii. Domnu Stavarache e mai calm, ca toți bărbații: își zice, de sigur, că va face alții și trece mai la vale să facă un dejun de smeură.

Dacă-i cazii, așa, mai în palmă, dejunează și cu dumneata, sau ca să zic așa: te... dejunează și ia smeura ca desert. Prea mult nu se deranjează domnu Stavarache pentru o costiță de „homo sapiens“ : adesea te întâlnește, îți aruncă dela distanță, cu multă adresă, un buștean în spate, sau chiar în cap și trece înainte. Asta ca să te anunțe că dumnealui e seniorul regiunii și că „Vânatul este oprit“ pe domeniile sale!

Mamele de aci nu-și sperie copiii cu: „Uite vine ursul“, de ăarece se tem și ele să nu se pomenească cu el, mai ales iarna, înaintea ușei.

Un sărman cioban a avut de povestit în astă privință, pe patul de durere, o groasnică poveste.

Madam Stavarache, tot în căutarea puilor, a trecut pe la stână și întâlnindu-se cu ciobanul a venit drept la el și i-a înfipt ghiarele în pulpa piciorului drept. Urlând de durere și văzând că cumplita doamnă e pe cale de a termina friptura de pulpă și a se deda la ceva piept, a scos cuțitul dela brâu și l'a înfipt în botul doamnei Stavarache. Față cu această energică pupătură în bot, doamna Stavarache s'a mulțumit cu pulpa și a plecat cu cuțitul în bot.

Să mai zici că nu există o lume ca cea din „O mie și una de nopți“, în care căprioare prăjite umblă cu furculița în coastă și ursoaice cu cuțitul în bot!..

*

La munte se fac idylele cu fragi, mure și smeură: aci *el* îi spune *ei*, de cum se afundă puțin

în desișul pădurei, că ar voi să culeagă o fragă... de pe buzele ei, că ochii ei sunt ca... mura și dacă e ceva mai îndrășneț, cere și nițică... smeură din sân.

Tot aci văd literații pe „Subțirica din vecini“ plecând cu cofița pe umăr să culeagă fragi, doar s'o întâlnească cu Mitu mai în sus de șipot.

Din parte-mi țin să restabilesc adevărul istoric, oricât ar fi în detrimentul poeziei.

Atât *el* cât și *ea* nu se mulțumesc de loc cu fragii, murele și smeura din idyle, ci le consumă după ce le-au plătit șeșase bani coșulețul dela țigănușii de pe Valea-Largă, cari, la rândul lor, nu și le culeg de loc, nici de pe buze, nici din ochi, nici din sân ci din pădure, unde plătesc proprietarului taxa legiuită pe tot timpul culesului.

Această restabilire a adevărului istoric nu va împiedică pe poeți a persista în erezurile lor asupra fragilor din sân și a murelor din ochi. Curioasă speță de oameni și poeții: mint până și evidența. Cât despre adevărurile științifice, mai de grabă pătrund în creerii munților decât în literatură. Adevărat că aceasta din urmă izvorăște din creerii... poeților, sub-stratul cel mai anti-științific de pe suprafața pământului!

*

Luptele de tauri lipsind în Bușteni, care n'are — slavă Domnului! — nici chiar o arenă politică, scrisul, care visează adesea castele în Spania,

a trebuit să se mulțumească cu o luptă de boi. N'a fost, nu e vorba, prima luptă de acest fel la care asistă subsemnatul. În spinoasa dar ingrata meserie de ziarist, subsemnatul a asistat la multe lupte de boi, sau, ca să zicem așa, polemici bovine, fiindcă „în zilele noastre, de soartă ajutați“ mulți boi, „ca toți boii puținii la simțire“ au invadat arena publică și în loc să pască, au pretenția de a păzi ei turma! Lupta însă la care a asistat subscrisul a fost cea mai interesantă din toate, înainte de toate fiindcă cei ce se luptau erau doi boi veritabili: Bălanu și Priboiu. Capetele lor erau veritabile capete de bou, nu de acele de pe vechile mărci poștale, nici de acele de imitație, adică pe dinăuntru bou și pe dinafară cu cărare la ceafă.

Ei se întâlniră după o lungă despărțire. Nu se văzuseră de mai bine de o lună. O lună de zile — nu este aceasta aproape o eternitate?

Oamenii se cunosc azi și mâine se încaeră par'că nu s'ar fi cunoscut nici când. Femeea se mărită azi și a doua zi pune legitimului ei o pereche de coarne de crezi că bou a fost de când s'a născut pe lume. Imprumuți azi cu o sută de lei până mâine pe bunul tău amic Popescu și „mâine“ bunul tău amic nu te cunoaște, par'că nu te-a văzut de când lumea. Studiezi medicina șapte ani de zile și când te chiamă bolnavul stai ca vițelul la poarta nouă sau îi spui că are... pesta bovină! Câte de

astea, în fine, nu se întâmplă în lume! Chiar deunăzi un june n'a recunoscut pe tat' său...

— Vino în brațele mele, i-a zis acesta. Sunt tatăl tău!

— Ești sigur? l'a întrebat junele. Ia întreabă și pe mama.

Nu e de mirare, deci, că doi boi, după o despărțire de o lună, nu s'au recunoscut: în consecință au făcut fiecare doi pași îndărăt și s'au repezit unul asupra altuia. A fost un corp la corp superb. Adică „corp la corp“ vorba vine, fiindcă a fost, ca să zic așa, un „tête-à-tête“; boii se încera și ei cu ce au mai tare și mai tare au capul, precum și unii oameni își dau la cap, fiindcă se simt mai tari de partea aceasta.

Odată coarneaule încârligate, toată rezistența eră în frunți. Bălanu își arată superioritatea din capul locului, împingând pe Priboiu să-l bage în gârlă. Când a văzut că așa stă chestiunea, odată și-a descârligat coarneaule și a operat un atac asupra burței adversarului. O clipă mai mult și burta Bălanului ar fi fost străpunsă—când iată că toreadorul, în persoana Frosinei, interveni și puse capăt luptei. Bălanul, în două picioare, splendid de forță și provocare, răgea răsbunare la cer în potriva lașității adversarului de a umbla pe căi piezișe. Priboiu, mai prudent, se retrase, pentru a nu reveni decât peste un sfert de oră când, puși la jug amândoi, uitară de lupta fratricidă, și se uniră pentru a căra un sdravăn car de lemne din pădure.

„Boii“ de imitație n'ar fi aplicat această morală; s'ar fi îndărătnicit până 'și mâncau și cozile.

Ceea-ce dovedește că și bou când ești, e mai bine să fii natural decât de imitație.

*

Despre această moralitate un fapt va face numai decât dovadă:

Peste gârla care taie drumul spre coliba mea, e aruncată o scândură ca să slujească de podeț. Scândura e a Frosinei, vecina de peste drum. Asta o știu bine. Cumnata Ancăi (Anca e nora lui moș Oprea)—cum eră Luni zi de sărbătoare și se vede că n'avea de lucru—trimite pe bărbatu-său să se certe cu sora-sa pentru scândura de peste gârlă: că nu, că scândura e a lor și popul de deunăzi a adus'o la vale.

Anca răspunde că scândura nu e nici a ei, nici a lor, și e a Frosinei, cum și e. Frosina susține acelaș lucru. În fine omul văzând că are două femei în potrivă-i, se scarpină după ureche și pleacă acasă.

Hei! Dar muerea—a zis dracu și s'a făcut! Peste un ceas sosește „dumneaei“ în persoană și unde începe să dea drumu guriței—că nu de geaba o hrănește—și dăi și dăi! Acu vă închi-puiți dacă erau trei femei în ceartă!

„Dumneaei“ ajunsă la cumplită furie, umflă scândura și-i dă drumul pe gârlă, strigând:

— Să vedem acuma de partea cui se oprește! Apa repede a gârlei mână numai decât scândura și o oprește de malul din spre Anca.

— Să hii tu a dracului! strigă dumneaei.

Dar Anca aleargă, ia scândura în primire, o dă Frosinei și râde de se prăpădește, pe când „dumneaei“ se întoarce acasă, vărsându-și necazul în injurături, care de care mai alese.

Ultima seară

Măine voi pleca; voiu reintra în haosul Bucureștiului, în furnicarul acesta omenesc unde înghesuiala te strivește, unde luptele îți cer să te desveți de a visă de nu voești să fii zdrobit și unde mă așteaptă laboratorul în care de ani de zile lucrez, zi cu zi, o chimie, care nu e nici organică nici anorganică, pe care aș numi-o „chimie morală“ și ale cărei corpuri le servim în eprubetele intitulate „ediția de dimineață“ și „ediția de seară“. Nimic nu e mai primejdios decât acest laboratoriu — și primejdia cea mai mare e de sigur în flaconul pe care e scris: „Politica“. E sinonim cu inscripția farmaceutică „Venena“: vai de cel ce se atinge de acest flacon!

Și apoi în afară de munca din laborator — câte senzații, câte impresiuni și surprize nu-ți oferă viața Capitalei! Câte prima-done cari cântă falș; câte june amoreze cari nu mai sunt nici june, nici amoreze; câte insomnii la mesele de berării; câte false jurăminte de iubire; câte protestațiuni de prietenie din partea unor falși amici, câtă răutate, câtă invidie, câtă fățarnicie și ce lipsă de...

creditori și editori în acest mare și infernal București!

Nimic, nimic din toate aceste nu se găsește aci, în acest mic dar măreț colț al țării, la poalele Omului și Caraimanului, în liniștea și pacea cărora mă dau, acum mai mult ca oricând cu totul, robit de murmurul apei limpezi și repezi din gârla de'naintea casei, de foșnetul din pădurea dela spate și de farmecul minunei de argint, ce plutește în astă seară plină, albă și așa de visătoare, de-asupra crestelor înalte ale uriașilor cari veghează de secole peste liniștea regiunii.

*

Nimic nu poate schimbă fatalitatea împrejurărilor. Toate trec pe lumea aceasta — chiar și concediile! Cugetarea aceasta e pentru mine de o infinită tristeță: ași voi în acest moment ca viața mea să devie un lung concediu în mijlocul acestei naturi, ferită de răutatea omenească și de „binefacerile civilizațiunei“.

S'a lăsat noaptea de mult. Satul doarme, pădurea leagănă cu cântecul ei molcom somnul fericit al muritorilor adăpostiți aci — și în jurul meu e par'că tot zi; luna rotundă și de o blândeță înduioșătoare luminează totul cu raze albe, așternând un calm divin peste lucruri și peste minți.

Mă preumblu prin iarba înrouată și plămâni, avizi, sorb cu voluptate parfumul brazilor și al clăilor de fân ridicate din distanță în dis-

tanță. E feeric tot ce văd în jurul meu. Cenușii munților s'a deschis și e de un clar strălucitor sub ploaea razelor de argint: nimic nu face să presupui poienele, văile, costișele și prăpăstiile ce se întind și se cască pe aceste înălțimi uriașe; totul pare un decor făurit de fantazia vr'unui meșter pictor. Distanța răpește acestor uriașe ridicături de pământ, impietrite de secole, primejdia și sălbătecia, lăsându-le numai poezia liniștei și măreției ce exală de pe piscurile muiate în marea calmă a cerului azur.

Mă simt așa de mic, dar așa de fericit aci jos, la poalele lor: un om, un copil care-și culcă cu drag capul în poalele mamei noastre a tuturor — Mama Natură!

Fără să vorbesc, mă destăinuesc acestei liniști, tăcerii nopței, care știe să asculte și să mângâie atât de dulce!

Li spun ca unui duhovnic: toate mulțumirile, toate necazurile, toate grijile, toate decepțiile și toate speranțele cari agită sufletul meu și aștept parcă răspunsuri și pe unele mi se pare că le și capăt. Evoc amintirile și-mi întreb viitorul, ce surprize îmi mai rezervă? Sunt numai cu mine și toate mi se par mai bune; nu mă revoltă nici nedreptățile trecute, nici falsele prietenii; decepțiile se sting în poezia amintirii speranțelor cari le-au creat și iluziile de azi, mai timide, fără îndoială, ca cele de ieri, îndrăsnesc totuși să încolțească în armonia generală ce domnește în jurul meu.

De sigur că omul care ar trăi mereu în sânul unei astfel de naturi, ar fi un om mai bun, mai aproape de cer și deci mai aproape de chipul Aceluia, după a cărui asemănare ni se spune că am fost plăsmuiți.

*

Privesc în jur de mine: casele risipite de-a lungul câmpiei își scaldă pereții albi în marea de lumină a acestei fermecătoare nopți; în nici una din ele mintea omenească nu urzește acum răul, dușmănia, doarme și moșneagul meu, doarme și Scurtu, credinciosul lui tovarăș, în bătătură, doarme și frumosul nepoțel al moșului, voinicul Gheorghită, care poartă în spate doi ani de zile și ridică după acum povara unui braț de așchii! Dorm cu toții; prin ferestruica bordeiului străbate lumina sfântă a unei candelii ce pâlpâie smerită în fața mării luminoase de argint ce învălue totul.

Gândul meu se simte împrietenit cu al lor, cu tot ce crește și trăește în aceste părți: o bună parte din el a rămas aci; ar voi să rămâie acum tot și ideea despărțirii face ca inima să se strângă. Să fie regretul mulțumirii pierdute, sau mai mult teama de necunoscutul ce cuprinde în sine viitorul?!... Poate și una și alta.

Mai presus de toate însă e frica instinctivă pe care în totdeauna am simțit-o de contactul cu viața turbulentă a orașelor, frica de adevărul cuprins în zicătoarea: *homo homini lupus!*

De când am intrat — și am intrat destul de

timpuriu — în lupta pînă la moarte pentru existență, frica aceasta a fost chinul cel mai grozav al sufletului meu. Ori de câte ori am suferit lovituri, înfrîngerii trecătoare, în totdeauna nu le-am atribuit atîta răutății celorlalți cît stîngăciei, lipsei mele de voință și spiritului meu refractar prietenilor improvizate și actelor îndeplinite fără a se lua în seamă scrupulele morale. Mă consideram ca neavînd dreptul de a fi un censor al lor și mă credeam vinovat că prin prezența mea jenam poate pe anumite persoane și stingheream îndeplinirea unor anumite fapte. În asemenea împrejurări mă gîndeam în totdeauna la binefacerile traiului, departe de focarele de pasiune omenească și iată de ce și acum, aci în liniștea acestei admirabile nopți, gîndul acesta, frica aceasta de oraș, îmi revine.

*

E noapte târziu. Tăcerea e întreruptă de sunetul și tropotul unei turme ce coboară dela munte.

Iată-o că se apropie și începe să treacă gârla. Sunt sute de oi, cu lână bogată pe ele, mînate de câțiva ciobani. Printre ele, doi-trei măgăruși încărcăți cu merinde. Convoiul se desfășoară plin de farmec sub cerul luminat și se încheie cu o droaie de câini.

— În cotro?

— Ne coborim spre vale, îmi răspunde un ciobănaș mărunț, dar bine legat și ridică bâta, îndemnînd oițele.

Pasul turmei se pierde din ce în ce mai mult în noapte; abia se mai aude câte un sunet de clopot și îndemnul ciobanilor și apoi totul reintră în tăcere. Munții au încetat a-i oferi hrana, turma se coboară mulțumită la șes și va reveni la primăvară. Ciobănașii o urmează și colo, în câmpii, vor fi tot atât de departe de mușuroiul omenesc, vor trăi cu turma lor, care nu e omească, ci blândă și recunoscătoare, nu vor fi nici dușmăniți, nici chinuiți de griji și nevoi multe: vor avea veșnic în jurul lor liniștea, deasupra lor cerul și în suflete pacea.

Cum să nu viseze oare oamenii traiul legendar al păstorilor și păstoritelor?

O CĂLĂTORIE ÎN BOSFOR

ANUL trecut, pe vremea asta, într-o seară splendidă, după ce legănați de melodia fermecătoare a unui vals, ce întonă orchestra Cazinului din Constanța, contemplant la picioarele noastre marea uriașă, ne-am coborît, eu și un amic al meu, poet, spre port, pentru a gustă un pahar cu bere pe vasul „Principesa Maria“, care plecă în acea seară la Constantinopol.

Băurăm două sticle de excelent „Löwenbräu“ münchenez — când amicul meu exclamă:

— Dacă ne-am duce la Constantinopol! În cincisprezece minute totul eră gata; fuseserăm în oraș, găsiserăm pe vice-consulul otoman, care sosi în port și în loc de orice pașaport ne înarmă cu o „teškere“, pe care figurau în caracterele Coranului numele noastre și învoirea de a intra ne-supărați în orașul de reședință al Padișahului.

Ne imbarcarăm numai decât pe grațiosul nostru vas „Principesa Maria“, atârnam pardesiurile — tot bagajul nostru! — în cuier și mândrii de „teškereaua“ noastră, pe care o admirau acum toți tovarășii noștri de drum, așteptam flueratul,

care să vestească pornirea. Ne urcarăm pe catarg: cerul eră limpede și smălțat cu milioane de stele, cari umpleau văzduhul cu feeria luminilor lor, dela cel mai pal până la cel mai viu și mai strălucitor albastru.

Marea calmă își jucă valurile de argint, sub mantia serei, pe luciul negru și din clipă în clipă lumina unui far depărtat vestea par'că că pe întinsa această stăpânire a apei sunt încă puncte cari însuflă călătorului sentimentul că mai are călăuze din distanță în distanță și nu e lăsat prada izolării pe înfricoșătoarea imensitate ce se desfășoară înaintea sa.

Vasul plutea acum departe de debarcader și aveam senzația că m'am deslipit de pământ și lume, că intru într'o atmosferă mai curată, mai senină și această idee de purificare îndepărtă pe aceea a pericolelor, sugerată de rătăcirea vasului pe valurile sub cari, pentru noi, se întinde împărăția morții.

Târziu noaptea, înfiorați de răceala vântului, am părăsit catargul, pe când din depărtare venea vuetul înăbușit al unei „geamandure“.

În cabinele cochete și luxoase ale vasului „Principesa Maria“, legănați de ritmul muzical al valurilor, ne-am abandonat unui repaus delicios, după ce avurăm grija de a porunci camerierului — un fiu al Neapolului — să ne scoale de cum s'o ivi soarele.

Imi aduc aminte că am visat numai cadâne, munți de pilaf și cafele negre. Din acest vis

frumos, mă deșteptară niște bătăi în ușa cabinei. Eră camerierul. Deschisei ochii și o lumină purpurie năvăli în cabină pe ochiul mare de sticlă ce servește drept fereastră. Soarele răsărise. Eră un incendiu pe mare. O roată enormă de foc de un roșu aprins își făcea par'că loc să iasă din valuri, răspândind pe o largă distanță un vâl roșu, din ce în ce mai palid. Păreau, colo, departe, niște nourași de un roz străveziu, că sunt vestmintele zânelor mării ieșite în zori de zi să glumească între ele și să se dezmierde, sărutate de razele calde ale soarelui ce rezărea. Vasul tăia valuri uriașe ce săltau la mari înălțimi în urma sa. Din când în când delfini gigantici ne escortau pe distanțe mari, ținându-se mereu în urma roșilor, ca încântați de muzica ce produceau în străbaterea apei.

Soarele urcă mereu deasupra mării, dând valurilor argintate o strălucire minunată, iar luciului întins un reflex verde de zmarald. Ziua se anunță fermecătoare și vasul înaintă acum cu o viteză respectabilă spre Bosfor. La zece și jumătate dimineața comandantul dădu vasul în primirea pilotului ce eșise înainte într'o barcă și intrarăm în Bosfor.

Incetul cu incetul antica minune se desfășură înaintea noastră, răsfațându-și cochetăriile și comorile-i naturale ca o rafinată curtezană care se știe admirată de lumea întreagă.

Terapia, cu hotelurile-i moderne, printre cari Soumer-Palace se distinge numai decât, formează

un amestec spiritual de artă secesionistă în mijlocul palatelor masive din cari respiră poezia vremilor de odinioară. E cartierul diplomației, al nababilor apuseni, și în special al miliardarilor americani, cari vin din țara Dolarilor să epateze cu pumni de aur lumea hotelurilor și ambasadale din Terapia.

Dincolo de Terapia, începe șirul lung al palatelor feerice, minuni din o mie și una de nopți, ce răsar din distanță în distanță, albe ca niște fantome: Dolma-Bagtsche, Sultana-Valide, Beyler-Bey.

Un parfum de mister, de nesfârșită melancolie și fatalitate înfășoară toate acele colonade și portale bătute în marmoră de Marmara. Lungi cheiuri de granit cu scări prelungite până în apa mării, despart aceste cuiburi mitice de canalul Bosforului. De sus, de după jaluzele dese, prevăzute cu câte un ochiu asemănător celor din cortinele teatrelor, cadânele pașalelor și ale prinților de sânge, — actori misterioși ce joacă în lăuntrul palatelor fantastice atâtea reale tragedii istorice și drame de amor! — privesc fără a putea fi privite defileul vaselor și al luntrilor ce taie Bosforul în toate direcțiunile.

De pe ambele maluri o vegetație bogată încântă ochiul. Chiparoșii drepți și negri semnalează în multe locuri morminte de drept credincioși ai lui Mohamet. Mai în deal, întărituri păzite de sentinele și tunuri îndreptate cu gurile spre mare, vorbesc călătorilor de grija Islamului

de a-și apăra comorile acestui canal, fără de care ar fi împins în Asia.

Un turn alb apare deodată înaintea ochilor noștri. E în plină mare; turnul lui Leandru! Cât de multe nu vorbește sufletului nostru această denumire! Când-va, de mult, un tânăr tresărea de fericire, când zărea în turnul acesta o lumină și luptând cu valurile mării înainta spre ea ca spre limanul vieții. Aci așteptă Hero pe Leandru și în noaptea când lumina a fost stinsă s'a stins și viața lui Leandru, a murit unul din amoriurile cele mai arzătoare pe cari le-a văzut trăind pământul...

*

La douăsprezece am acostat; „teşkerea“ noastră ne-a atras saluturi foarte umile din partea agenților respectivi, cari nu tratau cu aceeași considerație pe simplii muritori cu pașapoarte. Un dejun frugal la „Kedivial-Palace“ în Pera și ne înturnarăm să luăm vaporul spre Apele dulci din Asia.

Eră Vineri, ziua Selamlâkului și întreaga aristocrație a Constantinopolei eră după amiază în preumblare pe canalul Apelor dulci din Asia.

Am sosit în port, pe când vaporul se îndepărta, făcându-ne ironice bezele și ne-am hazardat să străbatem Bosforul spre Apele dulci din Asia în luntre.

Nu odată valurile ne-au făcut să cugetăm cu oarecare emoțiune la adâncimea canalului.

Două ore barcații noștri au văslit cu o putere neobosită și acum treceam sub un șir de poduri pentru a intra în strâmtoarea canalului.

— Sandal! Sandal! se auzea refrenul barcațiilor, semnal ca nu cumva bărcile să se ciocnească.

Eră un vis pe apă... Pluteam și nu credeam ochilor. Printre malurile înverzite ale canalului, în bărci tăiate în lemn scump de meșteri iscușiți, acoperite de covoare de Ispahan, își legănau frumusețea, într'o dulce lenevie, cele mai avute din frumoasele Stambulului. Muiate în fir ușor de mătase și pulbere de aur — o feerie de culori și forme! — cadânele treceau nepăsătoare. De sub văluri subțiri se zăreau figuri ideale și ochii negri scăpărau sub gene, de câte ori vreuna din ele îi ridică spre vre-o barcă în trecere. Erau sute de cadâne, floarea seraiurilor, cele mai iscusite preotese ale voluptății, cu ispita în forme, cu fatalitatea în ochii adânci, cu misterul întregului Bosfor în jurul lor.

Ai fi voit să oprești timpul în loc, să nu se mai risipească tabloul acesta: Orientul tot, în cea mai fermecătoare a lui apoteoză!

Dar soarele își retrăgea, încetul cu încetul, razele sale; bărcile părăseau canalul ducând spre tainicile palate de marmoră pe frumoasele lor stăpâne, pe când noi intram iarăși în Bosfor, urmăriți par'că de vraja ochilor adânci și negri...

Z O E

Raza ultimă a unui asfințit de Septembrie murea pe luciul întins și argintat al Brateșului, răsfățându-și tremurarea într'o gamă de colori, de o dulce nostalgie. Imensul lac era azi mai liniștit ca oricând, dar erà în liniștea lui una din acele dureri mute ce pun adesea o sfâșietoare tristețã în inima noastră.

Ici-colo câte o încrețitură ce dispărea numai decât: — peste tot însă, lacul dormea ca subț un imens ochiu de ghiață, al cărui orizont dispărea în vagul unei împreunări depărtate dintre cer și apă.

Erà pe inserate și mahalaua Bădălanului, primindu-și suflul răcoros al Brateșului și Dunărei, adormea, încetul cu încetul, sub freamătul ușor al plopilor — sărutul serei dat frunților trudite ale lucrătorilor ce se întorceau din port.

Câte unul din ei, în drumul spre casă, se abătea din cale să intre într'o dugheniță joasă, de unde de atâtea ori își luase pâinea de toate zilele. Dar se oprea, își făcea pios semnul crucei și întorcându-se, plecà oftând adânc. Mulți au

trecut astfel în seara aceea pe dinaintea dugheniței joase și crucea ce făceau și oftatul ce scoteau din inima lor, cinstită printr'o muncă grea, spuneau în destul că după dughenița joasă, dar curată și atrăgătoare, odihnea acum pe veci un suflet de om bun.

O bucată de postav negru cernea jumătate din ușa de intrare, pe care atârnă un lacăt mare. . . Se încheiase viața lui Tudorache Voinea, după patruzeci și opt de ani de trudă și orez pe-
trecuți înaintea micii tejghele, între rafturile of-
ticoase de năhut, piper, orez câteva sticle cu băuturi, câteva smocuri de lumânări de seu, câteva căpătâni de zahăr atârinate de tavan și de cari de atâtea ori bietul Iupân Tudorache își lovise fruntea, că era înalt și chipesh la față, până nu-l făcuse boala o stârpitură, un neom.

Nu se răcise bine trupul lui Iupân Tudorache și un portărel sosi, bătù la ușe de repețite ori—cât pe aci să dea jos postavul negru care o cernea — când de după o portiță de alături ieși imbrobodită într'un tulpănegru, o fată zveltă, bălae, cu ochii plânși și fața ca de ceară.

Schimbară două-trei vorbe, fata simți un fior, care-i cutremură mijlocul ei așa de gingaș, și împreună intrară în curtea mică ce ducea spre o căsuță din dosul dugheniței.

Printre gratiile uneia din ferestruici venea fumul gros și negru al unor lumânări ce mai mult se topeau decât ardeau la căpătâiul mortului.

Două flăcări mici, roșietice, pâlăiau așa de trist, așa de sărac!..

Un dascăl mormăia, plecat pe o carte soioasă; pe două divanuri de perete erau vre-o cincisăse femei, una din ele cu ochii umflați de lacrimi. Din când în când câte un suspin de amară jale se pierdea prin casă și un plâns încet, reținut, se pornea dintr'un colț al odăei. Incet, încet, până se umflă de lacrimi pieptul jupănesei Maria și atunci nu se mai putea reține și un sughit făcea drum obidei și desnădejdei.

Portărelul intră, urmat de Zoe, care și opri ochii pe fața mamei și încremeni pe loc. Portărelul îngână vre-o două-trei cuvinte de mângâere:

— Decât necazurile pe lumea asta, mai bine ca răposatu, liniștea pe lumea cealaltă.

Apoi șopti ceva la urechea jupănesei Maria și amândoi trecură în tinda casei...

— Nu așteaptă creditorii, jupâneasă Marie. Iaca, pe mâine la douăsprezece, am ordin să pun pecetile. Mi-i da și mie ceva, jupâneasă Marie, că am casă cu copii, și om face să-ți poți trece o parte din marfă aiurea, până după ce s'a deschide iar...

— La ce folos, dom'le Gheorghe? Las' să ia tot. O sărăcie toată! Dumnezeu să-i povățuiască. Eu îl îngrop pe răposatu, îmi iau pe Zoe și plecăm în lume, dom'le Gheorghe. Că dacă în douăzeci și șase de ani, cu truda răposatului și a noastră, n'am putut face nimic, ce o să facem

noi acuma, două femei singure? Lasă-i să ia tot dom'le Gheorghe.

Spuse vorbele astea cu atâta liniște, cu atâta senină resemnare, că portărelul a mai îngânat doar:

— Rău faci, jupâneasă Marie, că-ți pierzi tot curajul, — și plecă.

Jupâneasa Maria intră în odaie, se așeză pe divan, privi lung în ochii Zoi, care stă tot incremenită lângă ușa. Eră în privirea aceea de mamă semnul suprem al părăsirei a două vieți în voia oarbei soarte.

Dascălul urmă citirea, mormăind tânguitor. După puțin, Zoe se apropie de mă-sa, puse capul în poală și un plâns liniștit însoțea psalmodia monotonă.

Inserase de-a-binelea. Peste portul Galașului, care încărcase și descărcase în acea zi zeci de mii de hectolitri de grâne, domnea acum liniștea unei bolți senine cu milioane de scânteieri. Dunărea calmă, ostenită de valurile răscolite în cursul zilei, dormea în patul ei larg sub mantia-i de un albastru intens și sombru. Din depărtare în depărtare un grup de remorchere, șalupe, corăbii își profilau pe cer, în stranii forme conice, funiile de fier, scările și pavilioanele, pe când suprafața netedă a apei resfrângea baza largă a vre-unui vas fruntaș. Semnalele mate- loșilor, de strajă pe coastă, spintecau, la intervale, liniștea portului.

De cealaltă parte Brateșul, vast și argintat,

răspândea o lumină vie în jurul său: imensul lac eră voios, pești sburdalnici săreau până la suprafață, făcând ochiuri în cari stelele cerului jucau o clipă minunea lor albastră. Eră viață acum în voiosul Brateș, pe când Dunărea, sub mantia-i sumbră, dormea, resfrângând de-a lungul ei siluetele fantastice ale vaselor ancorate.

Flacăările roșietice și fumegoase pălpâiau și acum la căpătâiul lui jupân Tudorache – simbolul ochilor roșiți de o viață de trudă, suflarea înegrită a unui traiu sărac ce se stingea.

Trudită de plâns și veghere, într'un târziu, Zoe eși în curte și ochii ei, înclieiați de lacrimi, se deschiseră mari, cătând spre Brateșul vast și argintat. O rază de nădejde părea că se furișează în sufletul așa de pustiit al Zoi. Oftă adânc și aerul răcoros al serei năvăli în plămâni, umflându-i pieptul.

Se așeză pe banca de lemn de aproape de portiță, cătă în juru-i ca și cum ar fi voit ca pe veci să i se întipărească în minte locul acesta, așa de drag.

Acı a scos ea primele țipete, salutând lumea în graiul fermecător al pruncilor; aci în curte, în zilele de vară, pusă între mama și tata, a încercat primii pași, gata să cadă în nas, dacă micuțele brațe întinse n'ar fi întâlnit îndată pieptul tatei, de care se opreau și în care se îngropau cu o cascadă de gâlgăituri: răs cu noroc din inimioară de copilaș voios.

Acı, mai târziu, pe banca pe care ședea și

acum, își făcea lecțiile, își prepară examenele, ea, Zoe, blonda cu coada pe spate, cea mai silitoare din elevele școlii.

Și au venit în urmă anii de rochie lungă, când tinerii gimnaziști și liceani începură să treacă des pe la porțiță, netezând mereu puful mustăcioarei care nu se mai ivea. Zoe lucră adesea pe bancă, în după amiezile cu soare, dar privirea ei cuminte oprea pe ștregari să-i arunce vorbe ce nu s'ar fi căzut.

Cei șaptesprezece ani, cu primele gânduri de amor, cu primii fiori al dorului de strângere în brațe, au găsit-o tot aci, în curtea casei în care s'a născut. Eră în totdeauna lumină, viață, voieșie în curtea aceasta mică — și acum atâta liniște, atâta serioșitate în toate; cotoiul negru, ghemuit în colțul șopronului, fixă în văzduh pupilele-i de un auriu speriat și printre gratiile ferestrelor flăcările mici și înegrite ale lumânărilor de ceară pâlpâiau așa de trist, așa de sărac!

Cotoiul sări deodată din loc și se repezi în casă.

Intunericul se lăsase până la pământ și recoarea dădea fiori.

Un glas șopti la porțiță:

— Tu ești, Zoe?

Ea tresări și-și sugrumă suflarea. Rămase ca o statuie tăiată în beznă.

— Răspunde, tu ești, Zoe?

Își reveni în fire și, desprinzându-și din întuneric trupul zvelt și mlădios, făcù câțiva pași repezi spre gard.

La porțița curții stă, timid, Alecu al ei, dorul ei; el, care a jucat-o întâiu, acum două luni, și i-a sărutat umărul în vârtejul primului vals.

Zoe i-a strâns mâna, mult, tare și i-a zis doar atât:

— Du-te acasă, Alecule!

— Cum așa, Zoe? răspunse băiatul, mirat. Eu muncesc toată ziua în dorul că te-oi vedea la noapte și tu mă trimiți acasă?

— Dar nu vezi tu, Alecule, ce e la noi?

Glasul Zoii se înecă în lacrimi.

— Ce s'a întâmplat?

— Mi-a murit tata, Alecule, mi-a murit totul pe lume—și, plecându-și capul pe umărul lui, plânse o clipă, dar simțindu-l că-i tremurà tot trupul, îi strânse înc'odată mâna și fugi în casă...

O stea ce-și tremurase lumina, cercând par'că să se rupă din cer, spintecă acum, în fâșie, văzduhul, pierzându-se în Dunărea sumbră.

PE MORMÂNTUL UNUI VIS...

Viața omului nu e numai în el, ci mai cu seamă în cele ce-l înconjoară. Un pom, o fântână, o poartă pe lângă care mereu ai trecut și ți-ai petrecut o tinereță, nu mai sunt lucruri neînsuflețite, ele sunt bucăți din viața ta. Pomul acela te-a adumbrat adesea în ceasuri de necaz sau fericire și șoaptele frunzișului lui au fost adesea vorbe pline de înțeles pentru inima ta; fântâna aceea te-a răcorit de multe ori și ți-a oglindit chipul plâns sau răpit de bucurie și de câte ori în poarta aceea nu tremurai de fericire, în așteptarea celui drag?

De aceea și Zoe și jupâneasa Maria umblau prin casă, de colo până colo, ridicând câte un lucru și lăsându-l tot locului, oftând și frământându-se, zăpăcite, fără să știe ce fac — ce nu fac. Ochii li se roteau prin casă, se umflau de lacrimi și — pace; nu știau în ce scop și-au pus rochiile pe ele și s'au îmbrobodit în tulpanele negre și de ce în casă n'au mai rămas decât vre-o două legături și cufărașul ce așteptau într'un colț să fie ridicate.

Atâta s'a ales din gospodăria lor, după douăzeci și șase de ani de traiu împreună? El — dus la gropă și ea, jupâneasa Maria, rămasă văduvă, cu fata nemăritată — și cine o s'o ia pe Zoe, în ziua de azi, când n'are decât ce e pe ea?

Colo, lângă soba mică stătea patul și deasupra în perete icoana Maicei Domnului, iar mai jos jupân Tudorache, jupâneasa Maria și Zoe, când erà numai de trei ani, în fotografie. În jurul icoanei era lămâița de mireasă a jupânesei. Toate astea erau ieri încă și acum un paianjin alergă pe peretele pustiit. Dincolo erà măsuța Zoii și deasupra candela și o icoană a Mântuitorului înaintea căreia, în fiecare dimineață și seara, ea și plecă genunchii, își îndoiă mijlocul delicat și fraged și murmură rugăciunea visurilor ei de șaptesprezece ani. Acum nu mai erà nici candela, nici icoana, nici măsuța; după porunca medicului despărțirii, păretele fu pătat cu desinfectante... Iși aduse aminte jupâneasa Maria că acolo în colțul unde stătuse patul, acolo tremurà ea fericită în durerile facerei, acum șaptesprezece ani, când a venit pe lume Zoe. Tudorache umblă uluit de bucurie și ceasuri întregi părăsea tejgheaua și venea să legene copilița și să-i spună nevastei:

— Gura e a ta, dar ochii leiți ai mei! — și ei se certau dela gura și dela ochii Zoii până le venea lacrimi de bucurie în ochi și Tudorache, rușinat, plecă îndărăt la tejghea...

O căruță se opri dinaintea casei. Se auzi scârțâitul portiței și un glas întrebă:

— Gata, jupâneasă Mario!

Cele două femei, sprijinite una de alta, se ridicară, eșiră în prag și jupâneasa Maria răspunse:

— Aici, Vasile!

Căruțașul intră în odaie, bojbăi nițel prin întineric, ridică cufărașul și cele două legături și le duse la căruță.

Zoe și jupâneasa Maria mai aruncară o căutătură prin casă, lăcrimi lunecară pe fețele lor și amândouă făcându-și cruce, se plecară să sărute pragul ușei, apoi se îndreptară spre căruță.

În fața dugheniței se uitară lung în lăuntru; un grec pus de creditorii lui jupân Tudorache eră acum la tejghea. Ambele femei mai făcură o cruce, se urcară în căruță și Vasile îndemnă calul spre gară.

Ajunseră în gara Galați o oră și jumătate înaintea plecării trenului la Piatra-Neamț. Alte trenuri, în intervalul acesta, plecau și intrau. Pe peron lume multă, ca la finele vacanțelor. Zoe și mama ei se așezară la un capăt al peronului și așteptară ceasul de plecare, după ce dădură unui hamal cunoscut să le scoată biletele. În mintea lor nu se mai fixă nici o idee, în zadar ar fi căutat să se oprească asupra unui gând: cugetări, amintiri, priveliști treceau pe dinaintea lor ca scenele unui cinematograf. O oră și jumătate nu schimbară o vorbă. Hamalul veni,

le dădù biletele, le duse bagajele la vagon și le repetă de câteva ori că trebuie să schimbe trenul la Mărășești și la Bacău.

Zoe și mă-sa se urcară în tren și peste zece minute eșiră din gara Galați. Când auziră șuerul mașinei, jupâneasa Maria făcù semnul crucei: simțea că douăzeci și șease de ani se rup din viața ei și ziua de mâine i se infățișă ca o prăpastie fără fund, ce-și căscă spre ea adâncimile cu o groaznică inconștientă și un aer prostit de întrebare: ce o să se întâmple cu aceste două femei?..

Eră aproape de miezul nopței. Câte o stea licărea mată până ce un nor fugar venea s'o acopere, boarea nopței suflă rece bătând în sârmele de telegraf și producând un zumzet difuz și jalnic. Șueratul mașinei spintecă din când în când văduhul și un uruit schimbă monotonia vuetului vagoanelor, când trenul trecea vr'un pod mai mare.

După o jumătate de oră de drum, Zoe, sprijinită pe una din legături, adormi. Tulpanul negru se lăsă puțin pe spate și câteva șuvițe blonde mângâiau acum un vis frumos pe fruntea tinereii și atât de nefericite fecioare...

*

Țesea visul urzeala sa că niște nori se încălciseră sus pe tărie și le eră o ciudă strașnică că nu se puteau descurcă și sbură fiecare în voia lui. S'au inverșunat și s'au luptat câteva

clipe, până năvăli printre ei o rază largă dela lună și fiecare nor începù să plutească în voia lui. Raza rămase locului și se făcù curând mănunchiu mare de raze, aurind seninul cerului par'c'ar fi pregătind nunta cine știe cărui craiu și cărei crăese din poveste.

Mintea Zoi se lumineă odată cu minunea de aur a cerului și gândurile și priveliștile se depănau acum, clare, cari de cari mai vii și mai frumoase.

O copiliță bălaie dormea într'un leagăn de argint, pe perinuțe ușoare de puf, un vâl străveziu de gază îi apăra obrăjorii, iar în jurul leagănului cântecul duios de mamă se topi într'un sărut prelung și înfiorat. Erau în jurul leagănului de argint, la căpătâiul copiliței blonde, mămița și tăticu și amândoi erau fericiți mult și se sărutau și-și făgăduiau să dea copiliței bălaie un frățior voinic. Copilița crescù mare și frățiorul după dânsa, și când ieșea ea cu frățiorul de mână, privea lumea după ei și le crăpă dușmanilor inima în piept, iar celor iubitori de fericirile omenești le veneau în ochi lacrimi de bucurie.

Copilița bălaie ajunsese zveltă domnișoară și frățiorul eră acum cu pană de curcan la căciulă, cu cisme în picioare și cu nasturi de aur la tunică.

— Te mai temi tu de cineva, Zoe? întrebă adesea frățiorul, întinzând brațul vânjos. Și când o sună de luptă, frățiorul o să meargă voios să

dea piept cu dușmanul, iar surioara bălăioară o să facă scamă pentru rănila frățicului... Dar Zoi, de câte ori îl auzea zicând așa, i se umezeau ochii și-i răspundea:

— Nu mai spune așa, c'apoi cu cine rămâne Zoe, când moare frățicu în războiu?..

Merse Zoe într'o seară la un bal. Eră întâia oară când o scosese mama la joc. Eră o zână Zoe, în rochia-i albastră cu dantele albe, și când făcea un pas, așa se mlădia mijlocu-i și așa tăiea în juru-i umbre ispititoare, că, de cum a intrat Zoe în bal, fetele au început să-și muște batistele și evantaiurile, iar tinerii să-și facă semn cu cotul și să necheze în loc, ca roibii strânși în chingi.

Muzica începù trăgănat un vals, visător și amoros.

— Imi acordați valsul, domnișoară?

Zoe privi întrebătoare spre mama și, fericită, se sculă, dând brațul tânărului cavalier. Două-trei mișcări de ritmare și Zoe eră în vârtejul valsului, cea mai zveltă, cea mai grațioasă, o umbră blondă, lunecând ușor în legănarea amoroaselor armonii.

Așa de ușoară nu s'a simțit ea niciodată; așa de fericită nu s'a visat ea niciodată. Nu mai eră ea Zoe, nu se mai recunoștea pe sine!

Atâta simțea doar: c'ar voi să nu se mai sfârșească și de s'ar sfârși acum, ar șovăi și ar rămânea în brațele lui. Valsul creștea într'o melodie ce vibră până la stele un gând amoros, un

dor nemărginit de fericire, o ispită tainică și aprinsă după îmbrățișări de voluptate. Simțindu-i strângerea înfierbântată a mâinei, suflul cald al gurei, iscusitul cavalier își pierdù buzele printre dantelele unuia din umeri și, în zborul valsului, puse o sărutare pătimașă pe umărul rotund și roz al încântătoarei fecioare. Sărutul acela străbătù ca un fior corpul Zoii, sângele 'i ardea în vine și o piroteală dulce alungă orice puțință de-a mai prinde o vorbă, un gând. Când murea acordul de pe urmă, în ritmul primelor măsuri, Zoë, susținută, veni de se așeză lângă mă-sa și multă vreme nu putù răspunde nimic.

Intr'un târziu, el a venit să se recomande:

— Alexandru Pinte.

— Zoe Voinea—atâta putù răspunde Zoe.

Un șuerat puternic despică monotonia mersului de tren și Zoe simți o mână care o scutură încet.

— Scoală, Zoe, că intrăm în Mărășești și trebuie să schimbăm trenul.

Zoe duse mâna la ochi și peste puțin izvorîră din ei două lacrimi mari de argint; un plâns de inimă albastră pe mormântul unui vis adorat...

DIN MĂNĂSTIRE

Se auzi un sgomot de clopoței și din toate chiliile, maici și surori eșiră curioase, cu ochii speriați, să vadă pe noul venit, care s'a încumetat să străbată până aci prin mijlocul mormanelor de zăpadă. Nu eră însă nimeni străin. Zăpada fiind mare, poștarul a tras cu sania până la moară, și se îndreptă acum spre chilia maicei Singlichia. Maica Singlichia îi ieși înainte. Curierul citi tare: „Domnișoarei Zoe Voinea, la maica Singlichia Jurașcu“. Aici ?...

La mine, răspunse maica Singlichia și luă în primire scrisoarea, predând-o Zoii.

Maicile și surorile se uitară curioase și cu un aer de invidie: plicul eră albăstriu și elegant, un format mic, distins, care trădă că nu cuprinde vre-o scrisoare comercială sau de afaceri gospodărești. Sigiliul poștal arăta: *Galafi*.

— Păr'că e un bilet de-amor, observă cu un surâs ironic, maica Eupraxia.

Zoe, care eră pe cale să deschidă plicul, îl puse în sân, aruncând o căutătură de desgust către maica Eupraxia. Dezolarea acesteia și a

cătorva amice ale ei fu mare; erau aproape sigure că vor află și ele câte ceva din acea scrisoare și acum maica Eupraxia regretă observația-i imprudentă și se roși sub privirile pline de muștrare ale prietenelor sale.

Zoe eră profund turburată: dela sosirea ei la mănăstire nu primise nimic și acum, această scrisoare din Galați... și scrisul par'că l'ar cunoaște... Inima îi bătea cu putere și de-abea putu așteptă să plece maicile și surorile pentru a deschide plicul. Iși scoase un ac din păr și deschise.

Parcurse paginile și citi repede, pe cea din urmă, semnătura: *Alexandrina Pinte*; tresări, dar imediat urmă o clipă de mirare... Alexandrina? Cum? Alexandru ar trebui să fie! I se părea curios. Citi:

Galați, Ianuarie... 188...

Scumpă Zoe,

„Mi-ai fost prietenă bună și cât de mult regret că „prietenia noastră s'a răcit în timpul din urmă! Acum „o întâmplare, care mie îmi aduce mare bucurie, dar „care nu știu cum ți se va părea ție, mă face să 'ți „scriu această scrisoare.

Turburarea creștea din ce în ce mai mult în sufletul Zoi, scrisoarea începù să-i tremure în mână, dar continuă:

„Află scumpă Zoe că de alaltăeri amica ta Alexandrina Ciungu e nevasta lui Alexandru Pinte“...

Zoe se oprì în loc. O paloare mortală se puse ca un nor pe fața ei. Șovăi o clipă și se așeză

pe divan. Două-trei minute nu văzù nimic înaintea ochilor, apoi două lacrimi mari — poem întreg de fericiri pierdute — izvorîră din ochii ei și căzură peste slovele scrisorei, lășind cerneala încă proaspătă. Stătù așa, câteva minute: nu era nici revoltă, nici desnădejde în figura ei, eră numai o nedumerire grozavă, se întunecase par'că de-odată calea vieții și ea stătea, prostită, indiferentă, nepricepând ce ar mai putea să facă, ce ar mai putea să încerce, încotro ar mai putea să apuce.

Luă scrisoarea și citi înainte:

„Știu și Alexandru mi-a mărturisit-o, și el, după „logodnă, că vă iubiți, dar soarta a fost crudă cu tine. „N'aș voi, scumpă Zoe, să crezi că am profitat de ne- „norocirea ta. Nici nu mă gândeam și când Alecu m'a „cerut părinților mei, a fost pentru mine o adevărată „surpriză.

„Alecu mi-a vorbit de tine cu admirație și a lăudat „mult bunătatea ta. El regretă din suflet nenorocirea „care a lovit familia ta.

„Te rog, nu te întristă la primirea acestei vești. Ale- „xandru merită urările tale de fericire și sperăm că „la vară să ne vedem, căci Alexandru mi-a promis să „mă ducă la Agapia“.

A ta care-ți dorește binele,
Alexandrina Pîntea

Indoi scrisoarea, o introduse în plic și o puse în buzunarul fustei.

Așa de curând? Atâta uitare în câteva luni? I se părea ciudat, neînțeles. Alecu nu eră un ahtiat după zestre sau după însurătoare cu orice preț! Și după cinci luni — însurat? . . O lumină

fulgeră înaintea ochilor Zorii și o amintire se desprinsese din mintea ei.

În seara aceea, la bal, când Zoe făcù cunoștința lui Alecu și dansă cu el, întâiul și neuitatul acela vals, Alexandrina eră și ea în bal... Cum se uită ea la Zoe!... Și, de-atunci a încetat s'o viziteze, de atunci s'a răcit prietenia lor... Ea îl vânase în seara aceea; în seara aceea i-l furase dela braț și dansă cu el, din seara aceea eră hotărîtă să i-l ia.

Zoe avù o clipă de revoltă, o lumină de ură fulgeră în privirea ei... Dar a fost numai o clipă. Spre seară, Zoe rugă pe maica-tușă Singlichia să-i procure cerneală și hârtie ca să răspundă unei prietene, care-i scrie din Galați. Maica Singlichia se împrumută dela o vecină și Zoe scrise Alexandrinei o scrisoare politicoasă, urându-i, în cuvinte liniștite, toate fericirile. Când să pună adresa pe plic, greși, scrise Alexandrina *Ciungu*. Rupse plicul și scrise pe altul: *Alexandrina Pinte*. Oftă lung și dureros, lipi plicul și se întinse, obosită, pe divan.

Inserase. Sora Maria intră în odaia Zorii și o găsi tristă, pe gânduri.

— Ce ai, Zoe, de stai așa? Taci! Și n'ai luat nimic! Ar trebui să-ți pară bine. Până în Paști, pui și tu comanacu... Da, ce scrisoare ți-a venit la amează?

— Din Galați, mamă! Imi scrie Alexandrina...

— Și ce-ți spune?

— Apoi, s'a măritat, îngână Zoe, culcată cu fața spre perete...

Sora Maria oftă ușor și întrebă cu o indifeerență prefăcută:

— Și cu cine, dragă?

Zoe tăcù o clipă, apoi răspunse repede:

— Cu Alexandru Pinteș, mamă.

Sora Maria rămase cu privirea fixă asupra fiicei sale. Pe Zoe o ardea în tot trupul, simțind că mama își pironise privirile asupra-i. Tăcù câteva secunde, dar nu mai putea suportă chinul și sări în picioare:

— Ce te uiți așa la mine, mamă?

Sora Maria se întoarse, un oftat greu îi despică pieptul, și ieși încet din chilie.

Zoe se întinse, din nou, pe divan, frământată de mii de gânduri. Corpul continuă să-i ardă de o fierbințeleală seacă, mistuitoare. Obrajii i se roșiră și din când în când un fior îi încrețea carnea. O spaimă grozavă ca nu cumva să cadă în aiureală începù s'o stăpânească. Sări de pe pat și intră în odaia maicei Singlichia. Un fițil subțire de ață pâlpaiea palid lumina-i albăstrie într'un păhărel cu untdelemn, răspândind umbre triste pe pereții văruiți ai chilioarei. Sora Maria în genunchi murmură o rugăciune.

Zoe se așeză lângă maica-tușă Singlichia și începù s'o mângâie, blând, încet par'c'ar fi voit să-i facă o grea mărturisire.

Sora Maria isprăvi rugăciunea, se ridică și zise :

— Zoe, tu de ce nu te culci? Eu o să mă duc la utrenii și nu mă mai culc, că mă tem să n'ațipesc...

Zoe răspunse numai decât:

— Mă duc și eu, mamă.

— D'apoi ce să faci tu la utrenii pe așa vreme?

— Mă duc și eu, repetă Zoe, pe un ton hotărît.

Sora Maria nu mai răspunse nimic.

Afară ningea mărunț și rar, un vânt ușor purtă fulgii prin văzduh până să-i așeze peste zăpada ce albea valea; pe ici pe colo brazii își mai profilau înălțimile, reamintind straja lor neadormită. Intunericul coborâ tot mai jos peste valea de zăpadă: eră ca o mantie de doliu peste un pat de fecioară. Un fluerat ascuțit sau un sunet de corn străbătea, la intervale, tăcerea nopței; pe lângă un gard se strecură silueta vr'unui străjer. Eră târziu. O toacă de lemn resună deodată în mănăstire. Peste puțin ceasornicul începù să bată, rar și sombru, miezul nopței și ultimele bătăi se pierdură în sunetul clopotelor de utrenii.

Câte o sclipire mată începù să se ivească în noapte, apropiindu-se spre curtea mănăstirei. Din când în când o fâșie de lumină jucă o clipă o dungă irizată pe stratul alb de zăpadă. Luminele deveniră din ce în ce mai numeroase și peste puțin se puteau recunoaște siluetele maicilor, cu felinarele în mână, venind la slujbă,

în vestmintele lor negre, acoperite de fulgi de omăt. Una câte una, se scuturau dela intrarea bisericeii și se opreau, făcând cruce în paraclis.

Cetirea canonului începù. Maica Singlichia, sora Maria și Zoe erau în biserică. Câteva lumânări făceau să apară și mai sombru întunericul din strane. De înaintea altarului candela trimetea o lumină gălbie și glasul maicei, ce cetea, răsună gol în biserică. Zoe rezemată de un stâlp, de-abea își putea aduna puterile să nu cadă grămadă. Vârtejuri îi luau lumina ochilor și trupu-i ardea hainele de pe ea. Simțea că o părăsește și voința de a se ține pe picioare, se târi doi pași și căzù la pământ înaintea icoanei Maicei Domnului. Crezând că se roagă, maicile nici nu-i dădeau atenție. Răceala pietrei o făcù să-și mai vie în fire și un plâns înăbușit porni ca un murmur, în biserică tăcută.

Multe lacrimi fierbinți arseră obrajii și mâinile Zoii până ce un oftat venea să mai dea puțină viață trupului chinuit.

Așà a stat Zoe la pământ, mai bine de o oră. Lauda Maicei Domnului începù la toaca de lemn și trecù pe cea de fer și Zoe tot la pământ erà.

Maica-tușà Singlichia veni s'o ridice. Zoe se așeză într'o strană și ațipi de oboseală.

Erà trecut de o oră, ninsoarea încetase afară și luna, în jumătate, lumina calmă câmpul alb.

Maicile se răspândiră pe potecile ce duc la chilii, călcând adânc în straturile de zăpadă.

Zoe înaintă, mașinal ca o noctambulă, urmată de mama și tușa Singlichia. Petrecu o noapte rea. Câteva fricțiuni cu oțet de trandafiri o mai inviorară, dar când se luminează de zi mama și tușa Singlichia se speriară de paloarea ei.

Frigurile o scuturau puternic și peste noapte slăbise — de nerecunoscut.

Maica-tușa Singlichia fugi la maica-starița și o imploră să-i dea sania mănăstirei să-și ducă nepoata la târg. Până pe seară, Zoe eră cu maica Singlichia la Neamț.

Medicul recunoscu că o emoție mare e cauza frigurilor și slăbiciunei, prescrise chinină și calmante și ordonă maicei Singlichia s'o distreze mereu pe Zoe, să n'o lase singură decât când va dormi.

— O frământă ceva și în așa caz cel mai mare dușman al omului e el însuși.

Zoe se întoarse acasă și se lăsă cu totul în voia îngrijirilor și mângâierilor maicei-tușe.

Eră ca un copil bolnav căruia începe să-i placă patul cald, pentru că-i dă mama toate bunătațile și-i spune povești minunate.

Zoe cerea mereu maicei-tușe povești și maica-tușa le povestea așa de blând, așa de serios și cu graiu așa de frumos, c'o legăna pe Zoe ca o cântare duioasă de leagăn.

Câteva zile încă și Zoe putu cobori din pat, schimbată mult, dar bucuroasă că-și va reîncepe

orele de cântare la cântăreața mare și că în curând va fi „sora Zoe“.

În mănăstire plecarea subită a Zoi la târg și în sania mănăstirei stârni mare valvă și eră de mai multe zile subiectul conversațiunei generale. Maica Eupraxia eră în treabă și-și frecă mâinile de bucurie.

Toată ziua eră în vizită, ba la o chilie, ba la cealaltă.

— Auzi, nici soră nu e, și să-i dea trăsura mănăstirei! Hm! Ce zici?

— Apoi de, maică Eupraxie, sania a cerut-o maica Singlichia și pentru o nepoată bolnavă— ce eră să facă maica-starița?...

— Ce bolnavă? Cu-i i-o spui?... Acù a primit scrisoarea și a doua zi dimineată a și plecat la târg! Apoi ce fel de boală îi asta, peste noapte?... De, maică Agafio, să mă ierte D-zeu, dar eu... și maica Eupraxia se bătù peste gură, cu un aer smerit, care lăsă să se bănuiască multe...

Se mai învârti prin chilie și pe urmă, apropiindu-se tiptil de maica Agafia, îi șopti la ureche:

— Ascultă-mă pe mine, maică Agafie, eu pentru fata asta nu pui mâna în foc.

— Dar Singlichia!... Ce vorbești, maică Eupraxio?...

— De! Tinerețea îi deșteaptă și vicleană și bătrânețea îi proastă, maică Agafio... Ascultă-mă pe mine... Și maica Eupraxia ieși pe ușă.

Maica Filofteea o așteptă în prispă și o chemă la ea :

Ei, ai văzut-o?

— Ași! Nici azi n'a fost la slujbă și nici la cântare nu vine. Stă ascunsă în casă!... Când ți-am spus că cunosc eu sfinte de astea! Imi spunea Singlichia, ci-că a căutat-o doftoru și dimineața și seara, a desbrăcat-o până la piele în odaia lui și a ținut-o câte două ceasuri!... Cine știe ce fel de doftor o fi fost!... Și să vezi că o s'o ducă la altar să-i facă ascultarea, să ne facă de răs mănăstirea... Capu meu, Filofteo, dacă oiu lăsă să treacă și batjocura asta... Ai văzut cum a ascuns scrisoarea, când eram acolo? Dela el a primit-o și a doua zi dimineață numai decât: fă-te bolnavă și hai la târg! Și încă cu sania mănăstirei, pe care nu ne-o dă nouă să știe bine că murim aici!

— Așa-i, maică dragă, așa-i, oftă maica Filofteea aprobând din cap și numărând peste ochelari ochiurile dela ciorap.

Trecuse o săptămână de când Zoe coborise din pat. Eră Duminecă și Zoe veni cu maica Singlichia și sora Maria, la slujba de dimineață. Paloarea feței nu trecuse cu desăvârșire și hainele atârnavă încă pe trupu-i mlădios, moleșit de odihna patului.

Privirile tuturor maicilor și surorilor erau asupra Zoi și începură chiar să o intimideze. Simțea acum că în adevăr trebuie să se fi schimbat, de-o privesc astfel.

— O vezi cât e de galbenă! șopti maica Eupraxia către maica Filoftea. Și hainele atârnă pe ea parc'ar fi... și din nou maica Eupraxia își opri vorba, bătându-se peste gură.

O lună și mai bine trecuse. Zoe își reveni în puteri și glasul-i recăpătă strălucirea de mai înainte, dar maica Eupraxia n'a stat degeaba. N'a rămas chilie pe unde să nu-și fi vândut bănuelile veninoase și să nu fi semănat îndoiala asupra cinstei Zoii.

— Ca acū a primit scrisoarea și a doua zi a și fost la târg și pe urmă, ați văzut-o: două săptămâni n'a dat nici pe la slujbă, nici la cântare... Și glasul îi s'a schimbat... O să ne facă de răs... O să chemăm iar moașa în mănăstire!...

A făcut ce a făcut maica Eupraxia și a ajuns svonul la urechea maicei-starițe, care chemă numai decât pe maica Singlichia la ea:

— Singlichio, îi zice maica-starița, știi că s'a-propie vremea s'o călugărim pe sora Maria și s'o facem soră pe fiică-sa Zoe; știi, Singlichio, că țiu la nepoată-ta și voiam ca de Sf. Paști să cânte la altar. Acū îi fi auzit și tu ce zice mănăstirea pe socoteala ei. Eu trebuie să cunosc adevărul, Singlichio!

Maica Singlichia se făcū albă ca peretele și tot trupul începū să-i tremure.

— Spune, maică-stariță, că eu nu știu nimic și n'am auzit nimic.

— Singlichio, eu trebuie să știu: a fost Zoe,

nepoată-ta, fecioară și a rămas fecioară în mănăstire, ori ba?...

Maica Singlichia își făcù semnul crucei și răspunse:

— Despre asta, puiu rása mea în joc maică-stariță!

— Apoi nu tot așa zice mănăstirea, Singlichio! Știu că sunt multe guri rele, dar prea s'aduc dovezi și eu trebuie să cercetez. A primit nepoată-ta o scrisoare, acum vr'o zece-cincisprezece zile.

— Da, a primit...

— Și a doua zi a și plecat la târg, cu trăsura mănăstirei. Mi-ai spus că ți-i bolnavă...

— Bolnavă erà, maică-stariță!

— S'a întors fata galbenă prăpădită, cu hainele atârând pe ea...

— De galbenă, galbenă s'a dus și c-atârnavu hainele pe ea, cum să nu atârne, după două săptămâni de boală?...

— Intr'un cuvânt, Singlichio, eu trebuie să fac mănăstirei dovada. Dacă fata a păcătuit înainte de a veni în mănăstire, o s'o fac soră, dar știi că nu poate fi ascultată înaintea altarului. De-o fi păcătuit însă în mănăstire, o să-mi pară rău, Singlichio, și de tine și de nepoată-ta, care ne-ar fi făcut cinste cu glasul ei.

Maica Singlichia, cu obrazul plin de lacrimi, se apropie de maica-starița, îi sărută mantia și făcându-și cruce, ridică ochii la cer și zise:

— Dumnezeu să ne arăte adevărul!...

Zece zile mai erau până la ziua fixată pentru călugărirea surorii Maria și în aceeași zi era vorba s'o investească soră și pe Zoe.

În mănăstire era valvă mare. Maici și surori treceau dela o chilie la cealaltă, își șopteau, se sfătueau și se vedea că sunt în așteptarea unui eveniment puțin obișnuit. Maica Eupraxia alerga prin toate părțile, gătită aproape ca de sărbătoare.

Soarele unei zile din a doua jumătate a lui Martie topea încetișor zăpada din vale, sus pe dealuri brazii verzi-aurii sclipeau voioși, purtând încă neatînse cuiburile lor albe. O boare de renaștere suflă de-alungul văii, pe ici pe colo câteva păsări băteau vesele din aripi și câinii mănăstirei se simțeau bine, tolănindu-se în largul drumurilor sub mângâierea razelor calde.

Clopoței răsunau din depărtare și peste puțin o căruță a mănăstirei se îndreptă cu moașa Elisabetha spre locuința maicei-starițe.

Mănăstirea întreagă era în picioare: curiositatea se cetea pe fețele tuturor monahelor. Părintele-duhovnic își pusese rasa neagră, își pieptănase neted barba-i lungă și sură și se îndreptă acum și el spre locuința maicei-starițe. În poarta mănăstirei congres întreg de maici și surori, cari evitau însă de a fi zărite de maica-starița.

Zoe ceru maicei Singlichia să rămână acasă și s'o lase să meargă singură. De dimineață își

spălă tot corpul cu zăpadă, puse o cămașă curată de in pe ea și aruncă de-asupra o rasă de șiiac a maicei Singlichia. Eră mai frumoasă ca oricând! Trupul fecioarei reinviă par'că sub senzația de siguranță a virginității sale, un fel de mândrie se putea ceti pe fața Zoi și carnea rozată de frițiunile zăpezei așteptă într'o dulce căldură momentul când va sfidă, semeată, privirile veninoase. Sunt senzațiuni de acestea de triumf ale cărnei, cari constitue rarele clipe de idealism ale vieții trupești.

Ceasornicul mănăstirei sună unu și trei sfer-turi după ameză. Zoe își puse picioarele goale într'o pereche de pantofi de păslă, își înfășură capul, zâmbi curajoasă către mama și maica Singlichia, care o întovărășiră până la porțiță, trecu poteca, urcă scara chelăriei, intră în curtea bisericei și se îndreptă sveltă și cu pași siguri spre locuința maicei-starițe. Din poartă, maici și surori o arătau cu degetul, ca pe o păcătoasă condamnată. Zoe nici nu observă, ea intră la maica-starița, trecu după indicația unei surori în paravanul de sticlă de din dos și rămase singură câteva minute.

Părintele duhovnic intră la ea și făcându-și cruce înaintea unei icoane, întrebă pe Zoe:

— Spune Zoe, ești tu păcătoasă sau nu, dar spune adevărul sfânt, pe care să-l audă și Domnul D-zeul nostru.

— Sunt curată, părinte, răspunse Zoe cu un ton de supremă mândrie.

— Curată cu desăvârșire?...

— Ca omătul de colo, replică Zoe, arătând cu mâna spre brazii înzăpăziți.

Părintele-duhovnic îi zise:

— Dumnezeu să te audă și să-ți dea dreptate — și ieși.

Moașa Elisabetha, o femeie bătrână și greoaie, intră, urmată de maica-arhondară și alte două maici, delegate de maica-starița.

Moașa Elisabetha se apropie de Zoe, o mângâie încet pe umeri și-i zise:

— Am venit, draga mamei să-mi fac datoria și să dea D-zeu să te aflū vrednică de sfântul altar.

Zoe aruncă pantofii de păslă din picioare, își scoase broboada de pe cap și dintr'o mișcare rase de șiiac și cămașa de in căzură de pe corpul fecioarei. O armonie uimitoare se arată ochilor. Moașa Elisabetha și cele trei maici rămaseră câteva minute într'o mută contemplaie. Razele soarelui umpleau de lumină paravanul de sticlă. Zoe, în mijlocul vastei încăperi, stătea goală, nemișcată, în una din acele atitudini pe cari le întâlnim în portretele vestalelor antice. Părul bălaiu căpătă sub razele soarelui o strălucire aurie, gâtul alb se ridică grațios, distins, între umerii rotunzi și trandafirii. Linia pieptului, discretă, coboră calmă, formând un pat delicios între sânurile catifelate, al căror relief oval și triumfător culmină în frumusețea a două boabe de coral, de o virginală amploare. Coap-

sele mlădioase mărgineau, sigure și decente, un bazin superb și-și continuau linia lor ideală în picioarele de o sculpturală simetrie. Nici când carnea omului n'a fost cântată într'o simfonie mai perfectă și mai frenetică. Un nimb de orgoliu și extas părea că plutește peste această apoteoză a fecioriei.

Moașa Elisabetha examinează cu atențiune basiniul corpului, pipăi în jurul coapselor... Zoe, nemișcată, zâmbea, ca iluminată de o scânteie divină; ochii ei mari, albaștrii, priveau fanatizați în văzduh: părea una din acele statui de granit, ce bătute de spuma mării, rămân nepăsătoare de atingerea efemeră a unei păcătoase mâini omenesti.

— Curată ca prea-curata fecioară! exclamă cu glas tare moașa Elisabetha și împreună cu cele trei maici se retrase la maica-starița.

Zoe, cu o mișcare de nemărginit orgoliu, își puse cămașa și raso de șiiac, se îmbrobodi, îngropă picioarele în pantofii de păslă și după câteva minute, intră la maica-starița, îngenunchie, îi sărută mâna, maica-starița o sărută pe frunte și mută, fără a arunca o privire în jurul ei, Zoe ieși cu acelaș aer de mândrie în față.

Străbătând cu pas sigur și calm, curtea bisericăi, maicile și surorile din poarta mănăstirei arătară cu degetul, scoaseră accente de mirare și păreri de tot soiul începură să mișune... Maica Eupraxia resimți o considerabilă scădere a limbuției sale. Eră aproape consternată.

Zoe intră în chilia ei. Maica Singlichia eră în rugăciune înaintea prea curatei fecioare, sora Maria plângea un plâns liniștit, monoton. Zoe se ivi în pragul ușei; ambele femei se sculară, uimite, întrebătoare:

— Au amuțit limbile veninoase, zise Zoe și căzând în genunchi înaintea icoanei, murmură, ușurată, o scurtă rugăciune.

Maica-tușa Singlichia și sora Maria o sărutară și lacrimi de bucurie erau în ochii lor.

Știrea despre nevinovăția Zoii se răspândi repede prin toată mănăstirea. Maicile, toate, căutau să se disculpe, arătând pe maica Eupraxia, ca autoare a iscodirei calomnioase și în adevăr maica-starița nu întârziă să supună pe monaha Eupraxia la cel mai greu canon pentru bârfele răspândite și fixă pentru una din zilele săptămânei viitoare investirea de călugăriță a sorei Maria și în acelaș timp investirea de soră a Zoii.

Ziua hotărîtă sosi.

Sora Maria eră înaintea altarului, răstignită, cu fața la pământ.

Părintele-duhovnic o întrebă:

— Ce vrei, soră Mario?

— Vreau pusnicia! răspunse sora Maria.

Părintele-duhovnic se plecă, îi puse două degete după ceafă, o ridică dela pământ, și o acoperi cu mantia maicei-starițe. Apoi duhovnicul ceti viața călugărească, accentuând asupra suferințelor și privațiunilor, cari sunt partea tra

iului monahelor: bătaia, scuipatul, gerul, foamea, etc. Cetirea terminată, duhovnicul tunse câte o şuviță de păr din patru părți ale capului și le puse în sf. Evanghelie.

Urmă predarea tuturor obiectelor portului călugăresc: peremanul, cruce, dulama, rasa de șiac, mantia creată de mohair, comanacul, vachiolul, camelafka de gază, o curelușă-cingătoare, mătăniile și astfel înveșmântată, cu crucea și Evanghelia de argint în mână și cu lumânarea aprinsă, în cântecul „Mireasa Domnului“, sora Maria, acum maica Olimpia, merse la maicastărița, unde se servi dulceață și apoi fu condusă în cântări la chilia ei, unde căzû înaintea icoanei și se rugă multă vreme. Nouă zile după aceasta își tăia părul și intră, definitiv, în rândul maicelor.

Ceremonia călugăriei serei Maria sfârșită, începû imediat aceea a investirei de soră a Zoii, care urmă după orânduiala obișnuită. Zoe, ca fecioară, fu ascultată din nou, după douăzeci și patru de ceasuri, înaintea altarului și repetând părintelui-duhovnic, dorința ei neschimbată de a intră în ordinul surorilor sfintei mănăstiri, primi blagoslovenia și din acel ceas eră „sora Zoe“.

DE LA PATUL AMANTULUI

Iași, Martie, 1894.

Vești mai bune, scumpă Martho, dela patul nostru de suferință. Razele de soare par a 'l învioră și de cum se face ziuă îmi cere să trag storurile și să dau în lături draperiile. Medicul îmi spune să am curaj și dacă trecem vara o să fie scăpat. Am învățat la patul lui că mai mintos e un copil de trei ani decât un bărbat de douăzeci și cinci. Îți aduci aminte cât de draguț înghițea Lionel medicamentele și când a închis ochii pe vecie, a plecat capul pe perină așa de șăgalnic că par'că ar fi glumit, prefăcându-se că-mi zice: noapte bună, mamă!

Nu tot așa e și tatăl. E rău, e nervos, își torturează buzele toată ziua și când le pune pe mâna mea ard cu un foc uscat ce-mi pătrunde până în vine. Luatul medicamentelor e chinul cel mai greu. Le îndur voios pe toate -- numai de l'aș vedea iar surâzând.

Roagă-te, scumpă Martho, de zile cu soare pentru el și pentru fruntea nourată a mult nenorocitei tale

Sylvia

Iăși, finele lui Martie, 94.

Te înșeli. Nu e un martiriu, scumpă Martho, ceea-ce îndur de doi ani încoace. E mai mult o expiere. Am făcut prea multe ce nu s'ar fi căzut să facem. E poate singurul mijloc să împac conștiința și pe Dumnezeu.

Adesea mă cutremur gândindu-mă de ce ne-a mai fost dat nouă frumusețea și tinerețea, dacă aveam să aducem atâta rău! Vai, Martho, cât suntem de vinovate! Câte sănătăți ucise sub ochii noștri; câți ochi scânteetori stinși sub cenușa orgiilor de noapte, câte buze roșii învinețite în vinul otrăvit, sub sărutul nostru depravat. Ah, mi-e scârbă când îmi amintesc ce am putut face atâția ani. Mi se pare, de câte ori văd un tânăr palid, cu privirea moartă și desgustul în colțul gurei, mi se pare că noi suntem de vină, că e încă unul eșit din grozavul nostru atelier, care furnizează cu atâta patimă și grabă clientela spitalelor și cioclilor.

Nu, nu e martiriu ce îndur cu acum, Martho! Mi se pare salvarea sufletului meu, dăruită de cer.

Trei ani de zile l'am târît după mine, din tavernă în tavernă; mi-am bătut joc de trupul lui, de sângele lui, de capul lui; mi-am răs de banul ce câștigă în truda zilelor, după nopți de nesomn și beție, i-am furat curățenia sufletului; i-am mușcat inima de sângeră și acuma. Eră rumen, voinic și voios. Am făcut din el un sac de piele și oase.

Mi-a dat pe Lionel, un inger de copil; l-am

născut palid, anemic, numai ochii i-am dat mari adânci, pătrunzători ca să văză bine ruina din jurul lui și să moară la trei ani, cu micuța lui minte îmbătrânită de jale și durere. L'am ucis pe el ca amantă; mi-am ucis copilul ca mamă!.. Și imi vorbești de martiriu?

Martiră eu — la patul lui? Vrei să răzi de mine? De ar ști bătrâna lui mamă ce am fost pentru el — ar trebui să mă alunge cu pietre și în genunchi să-i cer îndurare de a mă lăsa să veghez lângă patul aceluia care a veghiat atâta, scumpă Martho, la mesele de rușine, unde l'a târît nenorocita noastră nebunie.

Află deci că sunt mulțumită de soarta mea și slăvesc pe Dumnezeu că mă 'ndură să sufăr tot pe atâta pe cât am făcut în viața mea să suferă alții.

Sylvia

Iași, Maiu, 94.

Teodor se simte mai bine, te salută și regretă că în ăst an n'o să serbăm împreună ziua lui.

Eri s'a coborât până la fereastră, sprijinit de brațele mele. E foarte slab, dar a început să mănânce cu mai multă poftă.

Il neliniștește ideea serbării sf. Teodor și-mi vorbește mereu cu nerăbdare de proiectele lui pentru ziua de 16 Maiu. Voește să eșim la câmp. Totul însă atârnă de medic.

De mult mă roagă să-ți scriu că i-ai face plă-

cere trimițându-i fotografia mea de acum cinci ani și una a ta.

Cu dor de a-ți trimete vești și mai bune, te sărută și strânge la piept a ta

Sylvia

Iași, Maiu, 94.

Lacrimi de mulțumire pentru florile tale! Ce zi, scumpă Martho, ce zi!

Au fost zadarnice toate spusele medicului. De dimineață s'a dat jos din pat. Mereu îmi arată soarele și mă încredință că e destul de cald și frumos timpul pentru ca să putem eși. Când s'a suît în trăsură, părea că renaște. Am luat dejunul cu noi, am luat și florile tale cu noi. Ne-am oprit pe câmpul de la Sans-Souci; a mâncat cu poftă și își aducea mereu aminte de petrecerile noastre de aci. Nu l'ai recunoaște, de l'ai vedea ce copilăros a ajuns. Trebuie să-l hrănesc ca pe canari, din palmă.

Un lăutar, rătăcit în căutarea câștigului de sf. Toader, ne-a făcut să plângem: i-a cântat „Steluța” — tu știi cum o cântă el acum doi ani! Mi-a udat mâinele de lacrimi și ți-a stropit florile cu ele. Ași fi vrut să fii cu noi, Martho! Mi-a cerut să-i cânt și eu „Marinarii voioși”. Am încercat, dar ne-a înecat plânsul pe amândoi. A fost o zi grea, scumpă Martho, pentru inimile noastre. Să dea domnul ca cea viitoare să fie veselă și să ne găsească pe toți la un loc.

Sylvia

Iași, August, 1894.

Suntem tot la vie.

A opta zi de când plouă fără încetare. Nu mai știu ce să fac. Opt zile fără pic de soare — el, pentru care soarele eră singura viață. Zi și noapte bat stropii în geamuri. Ba mă pune să acoper ferestrele cu șaluri groase să nu vadă cerul posomorit, ba mă roagă să dau jos șalurile să vadă cum mai e afară și când vede iarăși cerul plumburiu, se îneacă în nădușeli. Scumpă Martho, dacă o să mai dureze starea asta, nu răspund de mîntea mea.

Zilele calde îi făcuseră bine și la începutul săptămânei trecute eșea chiar să se preumbe în imprejurimi.

Dumineca cealaltă am fost cu el la biserică. Ți-am spus că, de când a venit aici, s'a împrietenit cu preotul dela biserică din apropiere, un popă bătrân, care în adevăr ține mult la el și-i dă mereu curaj.

Nu l'am văzut, dela începutul boalei, așa de senin ca în seara zilei când a fost la biserică.

A pus pe vier să aducă vin roșu, vechiu, m'a rugat să fac lumină mare în casă și a trimes să poștească pe popa la el.

A stat aproape un ceas pe scaun, apoi s'a așezat pe divan, rezemat pe perne, a rugat pe popa să se apropie, pe mine m'a luat lângă el și toată seara a înșirat la planuri:

— Cum m'oiu face bine de tot, o să intru în

vorbă să cumpăr via asta, părinte. Și apoi în fiecare toamnă aici venim.

Părintele e un bătrân tare cum se cade și îmi pare foarte bine că l'am putut câștiga pentru casa noastră. Tot atunci seara, cum ședeam tustrei, Teodor numai ce-l întreabă pe popa despre mine:

— Cum ți se pare fata asta?

Părintele m'a luat de mână, m'a mângâiat și a răspuns lui Teodor:

— Să-i dea Dumnezeu bine, că te îngrijește și văd eu cât ține la d-ta.

Teodor m'a strâns în brațe, m'a sărutat și a spus părintelui:

— Aici la biserica d-tale o să viu să ne cununi!

Martho, scumpa mea, de ce n'am avut pieptul tău lângă mine, să-mi plâng fericirea în noaptea aceea! Când au început să-mi cadă lacrimi din ochi, Teodor a râs de mine și a ciocnit cu părintele pentru gospodăria noastră.

Nu știu dacă am meritat fericirea pe care o visează pentru mine Teodor; știu numai atâta că de m'ar gonî azi dela el, n'ai mai auzi de mine.

Sănătos ori bolnav, viața lui e viața mea.

Nădăjduesc să se schimbe vremea și să-l văd iarăși mai voios. Soarele pe cer mai aduce seninul și pe fruntea lui.

Fu, tot leneșă la scris. Și dac'ai ști cu câtă dragoste îți citim împreună scrisorile! Cel puțin

cu atâta cată să fii printre noi: avem mai mult ca oricând nevoie de glasul prietenilor noștri.

Părintele prevestește vreme frumoasă pentru începutul lui Septembrie, când ne întoarcem în oraș.

Din partea mea și a lui Teodor sărutări și dor de curândă revedere.

Sylvia

Iași, finele lui Septembrie, 94.

Nenorocire mie, scumpa mea Martha! Eri l'am dus la groapă. Odihnește lângă Lionel.

Înțelegi acuma tăcerea mea de o lună încoace? A fost tăcerea mormântului.

Nu-mi cere, Martho să-ți spun prin câte am trecut în ultimul timp. Singură fața mea ți-ar putea vorbi, dacă n'ai uitat pe Sylvia ta și ai voi să vii să-i ușurezi sufletul.

O să-mi fac o datorie împlinind rugămintea de pe urmă a lui Teodor: să vii aici și când o să îngrădim mormântul să semănăm amândouă florile pe el.

Și acum: ce o să ajung eu? Nici nu m'am gândit, nici nu pot să mă gândesc. Bătrâna lui mamă privește împietrită la mine și nu scoate o vorbă. Nu știu ce o să se întâmple. Simt că zi cu zi mă părăsesc puterile. De vrei să mai găsești măcar umbra Sylviei tale de altădată, grăbește-te și vino.

Sylvia

CÂNTĂREȚUL

Când s'a născut, mama nu-l puse în scutece, ci-l dăduse tatălui care-l purtă în triumf spre fereastră să-l scalde în raze de soare. Eră o zi de Maiu; cântau păserile pe strune de lumină, eră cerul o harfă și văzduhul locaș nemărginit al unui popor de cântăreți.

Pruncul zburdă vesel din piciorușe; tatăl, cu ochii plini de noroc, îl întinse pe laviță și după chipul vechilor cântări bisericicești, pe cari de mai bine de treizeci ani le intonă cu glas profetic înaintea altarului, fredonă acum în liniștea casei un aleluia către Domnul pentru darul ce-i făcuse.

Un prunc mai mult în țară; mâine un braț mai mult pe câmpul de muncă sau de războiu; o rază voioasă de noroc într'un cămin sărac.

Creștea pruncul voinic, într'o zi cât într'un an — că începuse mama sa să se dea la grijă să nu iasă pruncul copil bătrân.

De cum prinsese a-și purtă ochii, băiatul îi

îndreptă mereu la cer; din când în când surădea pomilor și florilor, iar la oameni nu se mai uită de loc. Tatăl vedea în el un urmaș la altar și la opt ani băiatul cânta la biserică, cântări de pace și mântuire, cu ochii mereu la cer.

Camarazii de școală își băteau joc de el, îi puneau bolovani mari în drum și când cădea sângerându-și genunchii, ei izbucneau în râsete și îi strigau în cor:

— Acuma, mai uită-te la cer!

Eră de cincisprezece ani când fata unei văduve vecine căzuse pe patul de boală.

N'avea văduva pe nimeni și se rugă de el și el se ducea de chemă doctorul și aducea doctoriile dela farmacie.

Fata întrebă într'o zi cine se duce de aduce mereu doctorul și doctoriile și văduva chemă atunci băiatul și-l duse la patul fetei.

Fata se rezemă pe un cot, întinse buzele spre el și-l sărută pe frunte. Ochii lui se plecară și pentru întâia oară rămaseră pironiți vreme lungă asupra bolnavei. Două lacrimi mari căzură pe părul blond și uscat al fetei și băiatul nedumerit se retrase șovăind.

* * *

A mai venit băiatul a doua și a treia și a patra și multe alte zile și nopți, după aceea la patul fetei bolnave și într'un apus de zi, pe când perna dela căpătâiu eră muiată în raze de sânge.

mama a găsit capetele lor culcate, unul lângă altul și buzele lor împreunate. N'a zis nici o vorbă, i-a lăsat astfel sub mantia însângerată ce soarele aruncase asupra primei lor înlanțuiri.

La patul ei se schimbase inima și cântarea băiatului.

Albastrul întins al cerului se micșoră și deveni foarte pal, ca și fruntea fetei bolnave, și numai două stele vedea acum pe cer băiatul: erau cei doi ochi albaștri ai fetei bolnave. Și cântecele dela biseră că se grămădiseră par'că într'un colț al minței și tăceau, pe când alte cântări, când vesele și pline de nădejde, când dulci și lacrimoase se topeau în sunete noi ce mișcau inimile celor doi amorezați cu o putere de farmec tainică și nouă.

Intr'o zi văduva spuse tânărului că nu mai are cu ce cumpără fetei doctoriile. Băiatul imprumută o harfă și plecă în oraș.

Pe unde se oprea, câte unul care-l recunoștea, strigă batjocoritor la cei ce se pregăteau să asculte pe tânărul cântăreț:

— E fiul cântărețului dela biserică, o să vă cânte un *Requiescat!*..

Toată lumea izbucnea în râsete și tânărul trebuia să-și pună harfa după umăr și să plece.

După trei pățanii de acestea, băiatul luă un carton, scrise pe el: 1) „Serenada unui tânăr amorezat“, 2) „Ballada fetei bolnave“, 3) „Cântare la cerul țarei mele!“ prinse cartonul cu o sfoară și-l atârnă la piept.

Cântăreții bătrâni începură să-l hulească și să-l trimeată la muncă, fiindcă numai bătrânilor le e ertat să-și câștige pâinea cântând romanțe în stradă.

Lumea se adună însă în jurul tânărului cântăreț, căci cântările lui erau noi și mai ales băeților și fetelor tinere le plăceau mult, așa că strigau cântăreților bătrâni:

— Cântecele voastre duceți-vă de le cântați bunicilor! Noi voim să ascultăm pe tânărul ăsta!

Cântecele îi produceau; mai în fiecare săptămână compunea câte unul nou la patul iubitei sale; îl cântă fetei și lacrămile lor erau semnul că bucata o să placă mulțimei și o să aducă gologanii trebuitori casei și bolnavei.

Intr'o seară fata ațipise în acordurile harfei. Tânărul cântăreț, la fereastră, cătă fix în întunericul ce se lăsa tot mai des la pământ și aproape mecanicește cercă să smulgă harfei un cântec nou. În mintea lui se închiegă, încetul cu încetul, o elegie de o tristeță naivă, și degetele rătăcind pe strunele harfei mergeau acum, mânate inconștient de fantazie. Finalul era o simplă gamă chromatică în note staccate, duse într'un tempo din ce în ce mai rărit. Nota de pe urmă răsună încă pe harfă când de pe pat se rostogoli pe podea corpul fetei, rigid, inert.

Când a doua zi cântărețul ieși în stradă să adune bani de înmormântare și începù pe harfă elegia compusă din ajun, mulțimea începù să râză, să urle, să parodieze marșuri funebre, iar

doi cântăreți bătrâni, cari 'și văzură din capul locului pâinea amenințată de noul venit, strigară mulțimei:

— Vedeți, v'am spus că ăsta o să vă cânte un *Requiescat!* E fecior de popă!

Mulțimea în cap cu cei doi cântăreți bătrâni și răgușiți, începù să escorteze cu strigăte, răsese și scuișături pe tânărul cu harfa.

El mergea încet, fără să întoarcă capul, fără să răspundă insultelor. Unul din mulțime îl lovi și copiii începură s'arunce pietre în strunele harfei.

Ajunseră în dreptul unei colibe joase. Tânărul intră. Mulțimea urlă de afară, când în prag se întoarse tânărul cântăreț cu corpul dragei în brațe și punându-l jos, le strigă:

— Inmormântați-o voi!

Mulțimea amuți și se retrase fricoasă, lașă și umilită.

El luă cadavrul pe brațe și porni drumul ce ducea spre cimitir.

De departe mulțimea urmărea îngrozită strania priveliște.

La cimitir declară că cere un loc pentru fata moartă și că-l va plăti, după ce va câștiga banii trebuitori. Apoi plecă.

Peste noapte trecù hotarul țării și a doua zi, cu harfa după umăr, pe o stradă a întâiului oraș strein întâlnit în cale, se opri și punându-și harfa jos, începù bucata sa: „Cântare la cerul țării mele“.

Mulțimea se adună în jurul său și când isprăvi, i se aruncară monede din toate părțile.

El privi lung la cei adunați, lacrimi mari izvoriră din ochi, fața i se albi; simțea că șovăie, se sprijini pe harfă, dar ea se sdrobi sub greutatea corpului, care căzû grămadă peste mone-dele aruncate de străini.

ULTIMA TINEREȚE

Eră între cinci și șase — spre seară, în Maiu, când la ora aceasta soarele începe să se retragă, făcând loc adierelor recoroase, ce vin să înfloreze, petalele rozelor, ca amanții ce așteaptă să se lase seara pentru a se furișă, cu șoapte amoroase, la sânurile iubiților.

În salonaș storurile erau încă lăsate: o atmosferă molatecă, peste care plutea parfümul unui trandafir carmin ce-și resfăță splendida-i maturitate între doi boboci-caiși de o pală modestie; eră par'că tabloul unei curtezane în purpură, dominând cu strălucirea ei poezia delicată a două nevinovate fecioare.

Voit-a să fie simbolic când i-a înmănat aseară mănunchiul acesta de roze?..

Vedea par'că o ușoară ironie în această împerechere de flori — fiindcă o panglică, o floare, culoarea unui plic vorbeau de-o vreme incoace inimii sale, cum vorbesc inimilor culorile și florile la optsprezece ani.

Avea treizeci și șase. Dar eră atâta voioșie în ea, atâta frăgezime în simțire, atâta sete de

emoțiuni. Eră par'că o resurecție în ea. O femeie de spirit, o femeie care putea să farmece pe un iubitor de conversațiuni mai puțin banale și o femeie care purtă încă în ochi dulcea primejdie a voluptății.

Înainte oglinzei își potrivea, cu o grație naturală de femeie bine făcută, talia corectă, susținută de superbe coapse, sânul matur, gâtul liber, — o albă coloană de marmură — susținând un cap bogat, de o francheță și voluptate ce trădă cu o infinită simpatie tipul clasic roman.

Deși nu eră din acele firi ce-și măsoară frumusețea după un termometru al budoarelor, totuși i se părea că azi e mai bine ea de obicei. Se apropie de vasul cu flori, îndreptă mâna spre trandafirul roșu și catifelat, dar numai decât îl evită, scoase bobocul-cais, îl duse la nări, sorbi adânc parfumul său discret și apoi își fixă floarea pe sân. Trase storurile, deschise ușa spre balcon și luându-și mașinal albumul de pe masă, se așeză să respire recoarea începutului de seară.

Filuia albumul fără să-și fixeze atenția asupra vre-uneia din fotografii. În zare soarele murea într'un superb peisagiu de primăvară, ce eră par'că o promisiune și mai sigură că a doua zi va străluci cu aceeași putere de viață. Priveliști de acestea îi loveau în totdeauna imaginația și acum îi sugerase gândul de o vagă melancolie că n'ar mai putea înțelege atât de bine farmecul lunilor de primăvară, că Septembrie pare a fi singura lună, care pune armonie între sufletul

ei și natură, căci o asemenea armonie între natură și sensibilitatea omenească a existat în totdeauna în sufletul delicat al acestei femei.

Albumul rămase deschis la prima pagină. Când își plecă ochii, chipurile drăguțe ale celor două fetițe ale ei îi pironiră privirea. Oftă ușor și le privi lung și mult. Cea mai mare eră acum de patrusprezece ani, aproape domnișoară; cea mai mică de nouă. Le privea cu liniște. Deși nu le așteptau bogății mari, eră sigură că de cum vor ieși din pension se vor mărită și nu eră îngrijată de viitorul lor. Frumoase și deștepte cum sânt, vor fi înconjurate și cerute de mulți. Cu ea a fost acelaș lucru.

... Acelaș lucru, da. Iat'o pe a doua pagină. Acum șeptesprezece ani. Fotografia e din prima săptămână a căsătoriei. O privește bine, aproape. E un fel de moleșire în față, în liniile corpului ce dispar leneșe sub rochia largă de dimineață; e un început de resignare. Căci resignarea a fost sentimentul care a copleșit-o încă în luna de miere a traiului ei conjugal. Eră un muncitor merituos, un om bine crescut, un om cult și ca atare își făcuse un nume și în viața publică. Ii insuflase respect și încredere soțul ei, nu însă și iubire. Neștiutoare cum eră, simțea o vagă decepție față cu rozele visuri amoroase ale fecioriei, dar nu-și arată nemulțumirea. Lipsa voluptăților eră resplătită cu o anumită demnitate matrimonială, care măgulea amorul ei propriu de soață și stăpână a unei gospodării. O inteligență sănă-

toasă susținea cu succes acest traiu și deși citise în ochii multora din amicele ei pasiunea îmbrățișărilor adultere, tentanțiunile au găsit în ea o sigură rezistență: orgoliul de a nu fi descoperit unui curtezan de o zi, de un ceas, frumusețile și plăcerile cele mai intime ale corpului și sufletului ei de femeie.

Și astfel zi cu zi, noapte cu noapte, șaptesprezece ani de-a rândul, corpul acesta îngropă în el comori de voluptate, sufletul acesta, așa de visător la optsprezece ani, punea mereu și tot mai adânc zăgazuri zvăpăiatelor simțiri, cercărilor pătimase. Eră voința, eră demnitatea convențională, eră virtutea celei de a doua tinereți, virtutea tinereții conjugale, a femeii dela douăzeci și cinci ani, care sugrumă, ucide și îngroapă visurile și patimile primei tinereți, ale tinereții de fecioară, în schimbul mândriei de-a apare majestoasă și stăpână la brațul unui soț, ce - vai! - știe atât de puțin să îmbrățișeze.

* * *

... Dar nu e lut mai răzbunător ca lutul trupului nostru. Nu cercă să îngropi în el un dor, un vis scump: nu e lut pentru morminte și dorul, visul de azi, o clipă îngropat, ridică lespede și reînvie sub forma unei înspăimântătoare patimi.

Și așa au reînviat acele doruri, acele comori de voluptate și au izbucnit atât de mistuitoare, după șaptesprezece ani de moarte în trupul acestei femei. Au izbucnit deunăzi, așa, aproape

pe neștiute într'o noapte sub un farmec de lună, la o preumblare în tovărășia unui tânăr de douăzeci și doi de ani, stângaci în lume, dar care știe atât de bine în tăcerea unui boschet să strângă brațul unei femei și să-i murmure în urechi șoapte de amor.

Din noaptea aceea patul virtuos ce șaptesprezece ani de-a-rândul a adăpostit castitatea conjugală, a devenit un pat de tortură. Corpul arde sub simțirile aprinse și răsvrătite; pare că în el s'a deschis o sursă de foc, de mult, de mult acumulată, ce acum își face drum și țâșnește, țâșnește, cu acea impetuozitate pe care o nemărginită răbdare o face să nască într'un trup chinuit de voluptate.

* * *

Sub puterea unei adânci turburări, albumul i se rostogoli de pe genunchi; se sculă agitată, și porunci slujnicei să-i aducă o trăsură.

Plecă să prânzească la o amică intimă și la 9 seara, într'o trăsură cu coșul ridicat, ca cea mai de rând dintre adultere, eră la locul întâlnirii.

Brațul lui seducător îi înlesni coborîrea și peste câteva minute pe o bancă din aleea singuratică, plângea la gâtul lui lacrimi de foc și-l acoperea de sărutările ei însetate.

El, răpit de victorie, strângea în brațe cu toată căldura simțurilor lui infierbântate, trupul superb ce acum eră al lui.

În mijlocul unei beții de voluptăți, ea atârănând de buzele lui, îl întrebă ca dintr'un delir:

— ... Și dacă mâine aş plecà de-acasă, mă vei primi tu la tine, nu-i așa?... Și vom duce împreună o viață întreagă, așa cum o gustăm acum, dulce, fericită...

El desfăcù repede brațele din jurul gâtului și o privi lung și uimit:

— Ai face o nebunie, Eleno!

Ea, cu privirea fixă în ochii lui, căută par'că s'alunge de pe frunte o țesătură întunecoasă și ca revenită în fire, se pipăi la ochi.

— Da, da, ar fi o nebunie!..

Spuse vorbele astea cu o durere și cu un oftat ce se topiră într'un val de lacrimi.

— Ar fi o nebunie de sigur! Uit că fața începe să mi se brăzdeze, că tu ești bun și dulce și mă faci să n'o observ o clipă, uit că ai putea aproape să-mi fii copil, — uit că e tinerețea mea cea de pe urmă și că a ta de-abea începe... Da, ar fi o nebunie!

Se aruncă din nou la gātu-i și înfiorată în toată carnea trupului, îi strigă în singurătatea aleei:

— E ultima, ultima mea tinerețe! Ia-o, ia-o toată și cât mai curând... Pot fi cel mult o adulteră; amanta ta de o zi și atâta tot!

PIANISTUL

Avea nouăsprezece ani pe atunci. Absolvise conservatorul: eră în ziua când, în ovațiile profesorilor și colegilor, directorul îi predase medalia de aur și seara îl așteptă o cinste ce eră realizarea celui mai fericit vis pe care fantazia lui tânără îl nutrea de câțiva ani încoace: în cercul celei mai selecte nobilimi a orașului avea să cânte înaintea marelui Rubinstein!

Și seara aceea și-o amintește și acum, după aproape douăzeci de ani și adesea, când pe la vre-o două sau trei după miezul nopții, iritat până în sânge de beția fumului, alcoolului și desfrâului, se așează la pianul spart și răgușit și începe acea neuitată improvizație, degetele-i întâlnesc pe clape picături fierbinți ce plâng, în amestecul sunetelor sfârșite, ruina acestei vieți.

Da, eră frumoasă seara aceea neuitată! Vastul salon, inundat de lumină și strălucire, așteptă par'că sacrarea unui triumfător. Ce divină turburare răscolea sufletul și fantazia sa când fû prezentat marelui maestru și se așează apoi

înaintea superbului instrument, larg deschis pentru a lăsa să răsunе în voce toată duiosia și vijelia poemelor de sunete!

Marele maestru, părea că nici când nu auzise mai frenetică creație decât aceea ce năștea acum sub degetele extaticului tânăr; eră o improvizație asupra unei teme de Händel. Douăzeci de minute pianul, vrăjit până în cele mai intime ale sale taine, cântă, plângea, gemea și mugea într'o extraordinară amploare simfonică. O, lacrămile ce au curs pe fața marelui maestru, când, vibrând de emoțiune, a strâns la piept pe tânărul fanatizat de bucuria triumfului său! Și acele cuvinte scrise în dosul fotografiei ce i-a dat:

„Lui Raul G...., colegul meu, căruia îi prezic o viață de triumfuri“.

Anton Rubinstein

Serata eră terminată, contesele și baronețele se grăbeau să strângă mâna tânărului de geniu și să-i șoptească, la adăpostul evantaliurilor, invitațiuni discrete. Eră ora unu de noapte. Rând pe rând cupelele și trăsurile dispăreau în trapul cailor; pianistul, cu un pardesiu aruncat peste fracul împrumutat pentru ocaziune, refuzând cu mulțumiri echipajul ce-i puse la dispoziție amfitrioana castelului, ieși în stradă în tovărășia a doi admiratori, amici de o vârstă. Răcoarea nopței îi făcea bine, liniștind încetul cu încetul fantazia surescitată de sgomotul triumfului.

Veseli, ca tinerețea fericită la nouăsprezece

ani, cei trei amici, povestind și glumind, rătăceau în răcoarea binefăcătoare a nopții. Oprindu-se înaintea unui gang, la intrarea căruia un felinar aruncă o dungă largă de lumină roșie pe trotuar, pianistul zise:

— Să intrăm!

Cei doi amici îl urmară.

Se așezară la o masă și cerură de ale mâncării și băutură. Sala era aproape goală. Vre-opt sau zece indivizi, o mixtură interlopă de comis-voiajori ai falimentelor, de cartofori de profesie ce câștigă la masa verde într'o oră mai mult ca un muncitor onest într'o lună, și câțiva nefericiți ratați ai artelor petreceau sgomotos în tovărășia mai multor fete înaintea unei mese din fund, încărcată de sticle. Din când în când câte una din ele, cu paharul în mână, urcă pe un podium de scânduri și cu o veselie ostenită fredonă o romanță sau un cântec al cărui text obscen se putea presupune după gesturile desfrânate ale cântăreței.

Alte trei, ce până acum priviră posomorite la masa sgomotoasă din fund, veniră să se așeze la masa nouilor veniți, cari le primiră cu glume și complimente afectate. Una din ele, o blondă mică, cu ochii melancolici, cu buzele subțiri și o frunte inteligentă, puse mâna după gâtul pianistului și-l fixă cu o privire de reverie, caracteristică acestor naturi perverse, în orele lor de sentimentalism. Apoi cu o mișcare bruscă îl sărută pe gât. Ca ars își scoase batista și o

duse la gât. O fotografie îi căzù din buzunar, Ea surâse și se aplecă s'o ridice.

— Cine-i ăsta?

— Ăsta? întrebă glumeț unul din amici. E unul din cei ce vă acompaniază pe voi! Un pianist...

Pianistul râse de gluma amicului și adause cu veselie:

— Da, da, și mi-a dat mie o fotografie a lui fiindcă și eu...

— Și tu știi să acompaniezi?...

— Da, știi! și împreună cu amicii isbucni în râsete.

— Atunci hai să m'acompaniezi pe mine acum, la bucata pe care am s'o cânt. E o serenadă oarte frumoasă, adaugă ea cu oarecare mândrie că vorbește cu unul ce înțelege ceva din... „arta“ ei!

Vesel și râzând cu hohote, pianistul se sculă și acompaniă la pian serenada cântăreței. Ea o cântă cu inteligență și oarecare sentiment, mai bine ca oricând, și părea încântată că e acompaniată de un tânăr în frac și cravată albă. Când coborî de pe sceneta în trei scânduri, se duse de strânse mâna acompaniatorului și aruncă o privire de mândrie asupra colegelor, cam surprinse de succesul ei pe lângă tânărul în frac.

— Ai cântat'o foarte inteligent și cu inimă, îi spuse el, mângâind'o pe obraji. Ea văzându-l sincer și cam mișcat, continuă să păstreze dispoziția ei visătoare și după o oră petrecută la masă, îi zise:

— Mă conduci acasă?

— Cu plăcere. Și despărțindu-se de amicii săi, urmă jumătate vesel, jumătate mișcat, pe noua-i cunoscută. Afară, ea îi apucă brațul, îl opri o clipă în gang și-i dăte iarăși o sărutare pătimașe pe gât. Mișcat și iritat, urcă cu ea într'o trăsură; ea dăte adresa și peste puțin erau acasă. Simțea că se petrece în el ceva ciudat, dar n'avea puterea să se oprească pentru a-și da seamă de sentimentele sale. Avea numai impresia vagă ca în astăseară ar fi trebuit să se petreacă cu totul altceva în el, că i s'a realizat visul cel mai aprins al tinereței sale și cu toate astea pare că nu se mai resimte de loc de fericirea care acum o oră două eră în paroxis-mul ei și din potrivă se resimte adânc, copleșit, de prezența ființei acesteia, pe care o cunoaște deabea de o oră, cu care a răs, a glumit și care acum pare a-i fi intrat într'un colț adânc și ascuns al sufletului său. Toate acestea vag, ne lămurit, mai mult umbre de gânduri pe cari le surprinzi un moment furișându-se în mintea ta, dar cari te ademenesc ca o toropeală plăcută și te opresc a cugetă asupra lor.

Ea, a știut să facă așa ca această toropeală să-l învingă cu totul: i-a dat o noapte de sălbatică voluptate. Sub desmerdările și sărutările ei, scăpărau fiori ce făceau să vibreze fibrele corpului său cu aceiași nebună frenezie cu care vibrau strunele clavirului sub desmerdarea degetelor lui electrizate. În mijlocul plăcerilor ce i

năvăleau în trup, fantazia lui hiperesteziată încercă, în chip nebulos, această comparație, și-i venea să-i spue:

— Dacă sunt un virtuos al pianului, tu ești însăși virtuozitatea voluptății. . . .

*

Dimineața, ea obosită ca după o desăvârșită victorie, își pierduse corpul mic într'un colț al patului și dormea adânc — pe când o rază a soarelui, furișată printre storurile lăsate, jucă lumina-i aurie pe o șuviță din părul ei blond.

El, ca agitat de un vis confuz, se sculă, scaldat în sudori. Duse mâna la gât și o ținu locului mult, ca și cum ar fi voit să liniștească o violentă bătae a sângelui. Sărutările ei îi arseseră par'că pielea și simțea și acum urma lor în carne. Zărind'o dormind în colțul patului, o privi lung și aplecându-se peste ea, sărută cu duioșie frumoasa șuviță blondă ce se scaldă cu atâta farmec în raza de soare, culcată pe fruntea senină și mulțumită — căci eră senină acum și aproape castă fruntea aceasta, care uneori trădă par'că vițiul și perversitatea.

O, sunt câteodată atât de sfinte triumfurile de voluptate ale acestor mici și sărmâne creaturi ce, fără știrea lor — nefericitele! devin fatalitate, calcă peste geniu și glorie, pentru a ajunge să aibă ceea-ce simte nevoe să aibă orice ființă slabă ca ele: un braț bărbat, care să le apere în calea așa de grea a vieții.

Infiorată sub sărutul buzelor lui, deschise ochii și-i mulțumi surâzând.

— O fi târziu! Și eu trebuie să-mi strâng lucrurile. Deseară plec.

— Cum? unde?

— La Pesta. Aseară am terminat acolo, unde ai venit. Acum am angajament la Pesta și plec.

Răspunsul acesta îl lăsă uluit. Nu știa ce să spună. Se reculesese cu greu și începuse să roage, să caute a o înduplecă:

— Mai rămâi o zi-două! Nu știu cum să-ți spun, dar mi se pare că s'ar putea să legăm o prietenie mai trainică...

Ea, cu un ton glumeț, îi răspunse:

— Dacă vrei să avem prietenie, hai, vino cu mine! Asta o să-mi dovedească totodată că ții în adevăr la mine—și izbucni în râsete ce păreau o batjocură pentru sentimentalismul lui.

— ... Și la câte pleci?—o întrebă el cu un ton brusc, ce voia să taie par'că râsul batjocoritor.

— La șese deseară.

— Vin la gară. Și dispărù repede.

La șese seara erà în gară, porunci hamalului să pună bagajul în acelaș vagon cu al ei—și peste un sfert de oră trenul îi ducea pe amândoi—ea fără să știe bine cum, el fără să știe unde. Nici o cauză părea că nu i-a unit pe acești doi oameni, nici o țintă... O aventură? O falalitate? Cine știe!..

.....
L'am văzut și aseară. E de vr'o cinci-șese

ani în România. Când în Capitală, când schimbând tavernele de aci cu cele din Craiova, Constanța sau Pitești. Ochii-i devin din ce în ce mai livizi. Înainte de trei-patru spre zi nu se culcă niciodată. Alte ori e reținut până la șapte-opt dimineața.

Ea cântă și-l impune antreprenorului ca acompaniator la pian. Deună-zi trei săptămâni de-a rândul a trebuit să stea toată noaptea și apoi toată ziua la patul ei din spital, unde un intern cedase stăruințelor și-i dedia drumul în fiecare zi.

Aseară i-am dat de băut, s'a îmbătat, a început să cânte improvizația lui celebră pe o temă de Händel, și să plângă. Apoi îmi scoase iar din buzunar fotografia lui Anton Rubinstein și-mi arată autograful din dos, surâzând cu un zâmbet idiot.

Ea eră la o masă cu o sumă de ofițeri: bea și fumă. La un moment dat, s'a ridicat, a făcut inconjurul tavernei cu o farfurioară în mână; s'a oprit și la mine:

— Pentru pianist!...

.

PATER POPOLSKI

Neliniștea, grija și chiar frica stăpâna de un timp încoace pe confesionalii Capelei catolice din orașul X. Părintele lor sufletesc, duhovnicul ce de atâtea ani primea spovedania lor, ușurându-le conștiințele chinuite de multe spurcăciuni ale vieții pământești, Pater Popolski, care a slujit primele comuniuni ale tuturilor copiilor catolice din parochia sa, de optsprezece ani încoace — Pater Popolski, era acum grav bolnav și ce e mai mult, întrebat el însuși, nu putea da nici medicilor, nici credincioșilor săi vre-o lămurire asupra fatalei sale boale.

Cei mai îngrijiți și mai înfricoșați erau însă vecinii din curtea Capelei și tinerii bursieri ai seminarului, al cărui rector era Pater Popolski, teolog de frunte. Când ieșeau odinioară, câte doi în rând, cu pălăriile preoțești, mari și negre, cu caftanele la fel și încinse cu eșarfe roșii și erau astfel escortați de Pater Popolski, în fiecare Duminică — seminariștii se simțeau mândri de atenția ce provocau în public. Acum însă li se părea că toată lumea privește straniu la Pater

Popolski și deși acesta nu se schimbase mai de loc, nu pierduse nimic din impozanța sa voluminoasă—totuși bursierilor seminariști li se părea că fatalitatea a atins cu degetu-i funebru fruntea lată și senină a lui Pater Popolski.

*

În adevăr, eră a opta zi de când o veste înfricoșată se răspândise în curtea Capelei catolice, printre locatarii vecini și bursierii seminarului: Pater Popolski, înfășurat în halatu-i alb de noapte, a fost zărit preumblându-se la ora două după miezul nopței, cu pași mari și trăgânați pe acoperământul ce unește locuința sa cu a muzicantului Stravenotti, repetitorul corului Capelei.

Signor Stravenotti eră plecat în afaceri familiare la Milano. Vestea despre Pater Popolski ajunsese și la urechile soției muzicantului, dar signora Stravenotti, o milaneză cu nuri ispititori, eră singura ființă din curtea Capelei, care spunea că nu crede ce se spune și că din potrivă crede că e o calomnie răspândită de unii din preoții subalterni, în scop de a obține înlocuirea lui Pater Popolski, care eră foarte sever și scrupulos în ale datoriilor bisericesti.

Ascunși după ulucii și pomii din curte, locatarii și unii din bursierii seminarului, veghiară câteva nopți de a rândul. Eră la finele lui Maiu: nopți calde de primăvară, nopți calme și senine scaldate în lumina lunii. Regulat, la ora două după miezul nopței, pe scândura de a lungul

coșurilor acoperământului, apărea din deschizătura podului de deasupra apartamentului rectoral, fantoma în alb, umbra impozantă, care nu era decât Pater Popolski, înveșmântat în halatu-i alb de noapte.

Fantoma se oprea o clipă cu fața spre lună și fixându-se pe capătul scândurei, ca și cum ar fi voit să obțină teren sigur, lăsa s'o învâliască mândra regină a nopței într'un nimb de lumină divină. Fix, solemn, cu capul gol, fața rotundă și barba mare sură, Pater Popolski părea o statuă diafană sculptată în lumină!

Vecinii și bursierii seminarului nu-l văzuseră așa decât înaintea altarului, în seara aceea neuitată când, înveșmântat în sacedortalele-i odăjdii albe, a făcut oficiul înaintea cardinalului sosit din Roma. Părea o ființă transfigurată, deslipită de preocupările pământești și unită, printr'un fir invizibil, cu divinitatea.

Dar iată că statua aceea de lumină se pune în mișcare. Sectatorii tupilați după uluci și pomi își țin acum respirația, de teamă să nu distragă cumva pe somnambulul ce pășește încet și dispare grav în deschizătura podului dela cealaltă extremitate a acoperământului.

Credincioșii spectatori rămân uimiți și în mințile lor se ridică întrebări dureroase: ce visuri vor fi turburând mintea luminată a lui Pater Popolski? Să fie o mare durere, sau anunțarea vr'unei minuni cerești? Cine știe dacă e un suflet necăjit sau un suflet slobozit de răutățile

pământului în călătorul ăsta nocturn, ce pășește rar deasupra acoperământului și dispare în deschizătura cealaltă a podului... Și ce face el și acolo? Ce gânduri se frământă sub fruntea-i lată senină? — colo în întunericul podului?! A trecut o jumătate de oră — iat'o iar, fantoma impozantă făcând cu aceeași solemnitățe drumul îndărăt și dispărând pentru a nu mai reveni.

A doua zi, întreat pe înconjuratele, fără insistență, Pater Popolski răspundea, senin și nedumirit, că nu înțelege întrebarea, că nu știe nimic. Așa e: senzațiune, sentiment, gândire, voință sunt vii la somnambul — dar ele nu lasă nici o urmă în memorie: de unde dar ar fi putut răspunde Pater Popolski întrebărilor ce i se făceau?! Dela o vreme începuse chiar să manifeste oarecare nemulțumire când i se puneau astfel de întrebări, din care se putea deduce că ar fi lovit de o grea boală.

*

Un medic, consultat de credincioși, se scuză că nu poate da deslușiri precise, de oarece n'a examinat starea lui Pater Popolski. El însă sfătui pe credincioși, dacă în adevăr sunt conviși că Pater Popolski e somnambulul ce se zărește pe acoperământ, atunci să așeze la noapte în dreptul deschizăturii de deasupra apartamentului muzicantului, o baie cu apă rece și doi din ei să se țină ascunși în gura deschizăturii. Somnambulul pășind mașinal va intra în baie; apa rece îl poate readuce la trezie, dar emoțiunea fiind mare

ar putea da naștere unui desichilibru corporal, care poate fi imediat evitat prin prezența celor doi spectatori ascunși în deschizătura podului. O asemenea experiență poate fi și salvarea bolnavului.

Credincioșii hotărîră salvarea lui Pater Popolski, delegară pe doi din ei și înștiințară de cu zi pe frumoasa signora Stravenotti, cerându-i o baie cu apă rece și anunțând'o că la noapte se vor urcă în pod să vegheze la experiența recomandată de medic.

Signora Stravenotti se opuse la început, dar în urmă cedă.

La noapte, când orologiul Capelei bătù orele două — cei doi credincioși de strajă se aflau în deschizătura podului — așteptând în emoțiuni febrile. În curte, după pomi și uluci, locatari din curtea Capelei și bursieri ai seminarului, așteptau cuprinși de asemenea, de o vie neliniște.

Luna lumina plină și măreață dar nici în noaptea aceea, nici în cele următoare Pater Popolski nu apărù pe acoperământ!

Și azi încă credincioșii, împreună cu signora Stravenotti, se arată uimiți de această minune cerească!...

DIN POVEȘTILE MAICEI AGAFIA

Eră, măicuță dragă, la Galați, o grecoaică tânără-tinerică, să fi avut pe atunci optsprezece ani. Ii zicea Eraclea. Tat'su bogat: o împărăție întreagă aveà pe Dunăre! Și numai pe fata asta o aveà. Băeți nici unul și nevasta murise după facere. A ingropat-o c'o paradă de s'a adunat tot Galațul și toată Brăila! Coana Arghira Porfiroglu — cine n'o cunoștea în Galați? Ei, și cum spuneam, aveà Eraclea niște ochi, de mâncau foc și cum își purtă ea capul pe umeri și un fecior de crai s'ar fi dat în vânt după ea! Când am fost ca soră în Galați, mi-a sărit de gât, m'a sărutat și-mi zicea:

— Agafio, tu ai știut să te faci fericită din timp!

I-am zis eu:

— Ce vorbești, Eracleo, — te plângi tu de fericire?

— Fără mamă, Agafio, — mai bine moartea! Tata mă iubește cum nu știu să mai fie iubită vre-o fată. Dar nu știu, Agafio, par'că-mi spune inima că eu n'o s'o duc bine.

Și așa, au trecut doi ani, Eraclea s'a îndrăgostit de un grec tânăr, din părinți bogați și au făcut nuntă de a vorbit Galațul luni întregi, — și s'au dus în lume de au văzut toate frumusețile. Trecuse un an dela cununie și copil nu venise. Unde-l apucăse pe tânăr o supărare și scade și scade și scade — după o lună numai pielea și oasele pe el! Au chemat tot felul de doftori dela București; au mers în străinătate — pace. Rău și rău și într'o zi numai ce a dat frumos capul într'o parte — și mort erà! Unde-și tăie odată Eraclea cele două cozi lungi și groase și făcù pernă de mătase la căpătâiul lui și se porni pe plâns și plânse, plânse, plânse până nu mai erà ea Eraclea, după careși storceau tinerii ochii. L'a îngropat și până și copiii au umplut cimitirul la înmormântare.

N'au trecut trei luni și începură să vină pețitorii în casa lui Kir Porfiroglu. Când a văzut și a văzut Eraclea așa, a pornit-o într'o dimineață de acasă și: iea-o de unde nu-i! A căutat-o tat'su prin toată țara, a dat de știre la București și la gazete — pace!

N'au găsit-o — c'o păzea Domnu ca pe o sfântă!

Acù vr'o cinci ani, mă duc cu musafirii mei la Durău, la poalele Ceahlăului. Este un schit pe acolo și numai ce vedem că vin spre noi doi călugări. Unul bătrân, altul să-i dai douăzeci și cinci de ani, speriat, cu comanacul peste ochi, rupt și prăpădit de-ți erà milă și jale de el.

— Dar tânărul cine-i? întrebă unul din muşafiri pe bătrân.

— Un biet frate, pripăşit pe aici!

Au început să-l întrebe şi pe el, de unde e, ce face pe aici. Nu răspundea o vorbă. Odată a ridicat ochii spre mine şi a început să plângă...

Bătrânul ne spune:

— Lăsaţi-l, că-i sălbatec de tot. Toată ziua-i pe Ceahlău, mănâncă numai buruiene şi cleiul din copaci. O să se prăpădească degrabă...

Ne-am dus la chilii — două chilioare mititele. Musafirii au mai plecat să se plimbe; eu, ostenită, am rămas în chilie.

Numai ce văd că intră fratele la mine şi-mi cere din uşă:

— Dă-mi şi mie puţinică apă!

Eu dau să-i scot un ulcior, da el dă buznă spre mine şi mă cuprinde în braţe.

Până să mă pot smuci din braţele lui, îşi ridică comanacul de pe ochi şi mă întreabă:

— Nu mă mai cunoşti?...

— Eracleo! şi-mi fac cruce.

Ea, se porneşte pe un plâns şi mă strânge, şi mă sărută... O aşez pe divan şi o întreb:

— Cum de-ai ajuns tu aici şi în aşa hal?

— Să taci, să nu spui vr'o vorbă că-mi fac samă! Nu mai am mult şi mă duc să-l întâlnesc pe Temistocle. Mă aşteaptă şi tot al meu o să fie dincolo! Pentru dânsul mă necăjesc eu! Aşternut mi-e pământul şi cu cerul mă'nvălesc, dar raiul raiurilor al nostru o să fie!

— Vai de tinerețea ta, Eracleo! S'ajungi tu aici?... Ochii tot ai tăi au rămas! Dar unde-i părul tău, cu cozile lungi și groase, unde sunt gâtul și mâinile albe?...

— Temistocle arde în pământ și mie frumusețe imi trebuie?...

Și unde începură să-i ardă ochii, scoase comanacu din cap, desprinse căptușala și scoase o basma cu douăzeci și cinci de napoleoni:

— Iai tu, Agafio, zise către mine, că eu n'am mult și mă duc să-l întâlnesc pe Temistocle. Cu de-asila mi-a pus aurul în buzunare... Hai la Agapia, cu mine, îi zic eu.

— Ce vorbești, Agafio? Ceahlăul e aproape de cer și acolo trebuie să-mi gădesc eu sfârșitul, să-mi fie aproape drumul!...

— Fă cum știi tu, Eracleo! i-am răspuns eu. Mi-a sărutat mâinile și-a tras comanacu pe ochi și a eșit. De atunci n'am mai văzut-o. Iaca ce face dragostea, dragu mamei.

— Frumoasă poveste, maică.

— Adevărată, dragu mamei, adevărată!

Treizeci de zile la Paris

JURNALUL UNUI ZIARIST

Stăteam la indoială dacă ar fi de vre-un folos să notez aci diferitele impresiuni culese în marele Paris, vastul furnicar în care se frământă atâtea forțe, atâtea inteligențe, atâtea idealuri deosebite, atâta măreție și atâta decadență. Mă indoesc, de o vreme încoace, de atențiunea publicului nostru pentru tot ce nu e scandal politic sau fapt divers de actualitate.

Poate că sunt prea sceptic. Confrați și amici binevoitori mi-au insuflat puțin curaj:

Scrie și spune-ne tot ce ai văzut, tot ce ai auzit; o să ne intereseze și o să te urmărească și publicul.

Dacă ați ști câtă nevoie avem uneori de un cuvânt de îndemn! Căci ziaristul lucrează încă la noi în complectă neștire de sentimentele și atențiunea ce-i poartă publicul.

Iată însă că două-trei indemnuri prietenoase m'au decis, ceea-ce dovedește că nu sunt dificil.

Țin să atrag atenția cititorului că cele ce vor urmă vor forma jurnalul unui ziarist și nici de

cum jurnalul unei fete mari, sau al unui tânăr, care a plecat în călătorii pentru a înecă în valurile sgomotoase ale vârtejului parizian vr'un amor nenorocit și care raportează tot ce gândește, simte sau lucrează această capitală a lumii la „maaarea“ sa durere intimă, care rămâne astfel mereu centrul de gravitate al... universului!

Prin diversitatea domeniilor ce îmbrățișează activitatea de ziarist, acest Argus modern pătrunde cu privirea în tot și toate; totul îl interesează și în parte și, mai ales, ca înlănțuire a manifestărilor variate, ca filozofie zilnică a mer-sului general al lucrurilor.

În această privință Parisul e un centru de observație bine ales, un cazan enorm în care vezi și auzi clocotul a tot ce mișcă, fie ca forță oarbă, mecanică, fie ca forță vie a sufletului și inimei omenești.

Mare și infinit de interesant prin poporul său, prin străinii săi, prin monumentele sale, cari rezumă un întreg trecut istoric de fapte mari și de oameni mari, seducător prin comorile-i de artă, însuflând o mare stimă pentru munca și traiul echilibrat al păturilor sale naționale de temelie, curios prin viața-i politică, prin viața-i artistică, prin viața-i de stradă ce contrastează atât de mult cu aceea de familie, Parisul e un imens motor de putere fizică și morală, purtat cu o viteză nebună de peste trei milioane de energii omenești.

Nimic nu poate fi mai interesant pentru scriitorul zilnic decât observația în acest mediu.

Pentru noi, cari abia ne-am desmeticit din perioada de admirațiune și frică, perioadă de extaz, de imitație a apusului, sau de oroare pentru o parte din el, a încercă să observăm, să comparăm, să cumpănim apusul, cu ce e bine și rău în el, începe să ajungă o necesitate, care e începutul adevăratei civilizațiuni. Și dacă jurnalismul poate fi o avangardă de civilizațiune, dacă el poate netezi și pregăti puțin calea studiului mai aprofundat, apoi e o frumoasă misiune a sa, la noi în țară, de a împrăștiă ereziile romantice, de a înlătură exagerațiunile și de a pune în adevărata-i lumină apusul. Presa europeană apusană, prin bogatele mijloace ce-i stau la îndemână, a ajutat considerabil, în fiecare parte, cunoașterea vieței în întregul ei în toate celelalte centre mari, a pătruns Orientul până în extremul său, zilnic corespondenții-călători străbat orașele și până și satele, luminându-le viața dinaintea ochilor conaționaliilor lor; lumea veche și cea nouă rivalizează în a se cunoaște mai de aproape, mai real, mai intim. Se pare că fiorul unei solidarități mânate de un ideal sublim, animă tot acest concurs de energii, alimentează această sete neastâmpărată de a ști tot despre cum trăesc, muncesc, petrec semenii noștri, contimporanii noștri.

Va fi un mare pas înainte al jurnalismului nostru, când această cunoaștere prin el însuși, a apusului Europei și, mai târziu, a lumii noi și

a celorlalte continente, va începe să se realizeze, încetul cu încetul. Vom ieși astfel din perioada admirațiunii sau fricei, ambele sentimente insuflăte de necunoscut, pentru a intra în aceea a cunoașterii folositoare, a comparațiunii necesare, care va operă o sănătoasă reformare a spiritului public.

Nu ne vom mai simți, sau prea atrași sau prea temători de acel Paris romantic, unde tineretul își petrece viața „în lupanare, cu femeile pierdute și în orgiile obscene“; ne vom simți atrași de interesul de a-l cunoaște, a-l studia, a ne folosi de viața lui imensă și atât de atrăgătoare.

Fără sistemă, fără pretențiune de a face lecțiuni, ci în ordinea dezordonatei întâmplări, cititorii vor găsi puțin din viața Parisului în cele ce vor urmă în aceste note.

Ele nu se vor îndepărta prea mult de actualitate, căci să nu uite ziaristul că trebuie să scrie despre ale zilei și în totdeauna numai... pentru o zi!... Trăește cât trăește un fluture; pentru acea singură zi de viață însă toate florile îi oferă parfumul lor: o viață care în definitiv, nu e de disprețuit!...

„LUIZA“

Nu puteam nimeri mai bine în prima seară la Paris decât — rue Favart, la Opera comică.

Se dădea pentru a optzeci și una oară *Luiza* lui Gustave Charpentier.

Parisul proslăvit sau blestemat de Hugo, de Musset, de Zola sau de Richepin, trebuia să ajungă a fi realmente cântat și în muzică. Un spirit prin excelență francez și parizian trebuia să fie negreșit acela care să poată reuși în această operă. Gustave Charpentier, în „romanul“ său muzical *Luiza* a realizat, cu o libertate și o îndrăsneală strălucită, acest vis: Parisul în muzică. Parisul imens, cu frenezia bucuriei sale de a sorbi viața și în acelaș timp cu toată drama durerilor ce naște din aceste bucurii.

Montmartre — quartierul acesta care rezumă poezia veselă și amară a plăcerii și muncii Parisului — între cântecele din „Cabaret du rat mort“ și colosul de muncă acumulată ce se ridică somptuos sub numele de „Magasins Dufayel“, Montmartre eră indicat să servească lui

Charpentier drept centru al romanului său muzical *Luiza*.

E o poveste simplă de dragoste la baza acestui roman: Luiza, o fată de uvrier, lucrătoare într'un atelier de cusătorie, se amorezează de Julien, un poet. E amorul inconștient, instinctiv, fatal, așa cum îl naște viața în inimile tinere, cari i se abandonează cu o putere irezistibilă. În ea amorul învinge și iubirea și teama de părinți și puțină grijă de soarta ei în viitor. În glasul lui Julien, care îi cântă sub fereastră, nu e numai amorul lui de bărbat, e uriașul Paris care o cheamă, care o roagă, care îi poruncește, care o răpește cu violență în vârtejul plăcerilor sale, cu setea veșnic neadăpată după noi victime. E dulce și muiată într'o înduioșătoare tristeță venirea acasă a sărmanului tată al Luizei. E vesel bătrânul uvrier, și-a terminat lucrul, își adoră fata, care-i pune masa, dar mama e mâhnită și zăpăcită, căci a surprins pe ticălosul poet, pe leneșul care nu știe decât să cânte amorul liber în versuri, pe blestematul din rândul celor cu pantalonii lați în pulpe, strâmtați pe glezne și cu pălăria moale cu borduri largi în capul cu pletele încălcite — l'a surprins cum suceea capul fetei cu cântece și eră turburată c'o să le-o fure ticălosul. Și în adevăr că le-o fură. Cu cât măsă o ceartă mai mult, cu atâta Luiza arde mai mult pentru Julien; cu cât mama și tatăl cântă fetei cântul onest și legănător al iubirei și cinstei de familie, cu atât Parisul, bătându-și joc de aceste virtuți

ale căminului, își urlă veselia-i infernală: sgo-
motul danțurilor dela Bullier și Moulin-rouge,
stanțele aprinse de dragosti eteree ale lui Mon-
toya, trimit ecourile lor până în pragul ușilor
dela mansardele din Montmartre și totul strigă
în urechile tinerilor fete:

— Veniți, plăcerile și amorul așteaptă sânu-
rile voastre cu cununi de flori!

Luiza își smulge bluza de stambă, care o su-
focă, sânu-i alb și tânăr respiră, pasu-i șovăitor
pe podeaua mansardei părintești se decide —
un gest fatal de „fie ce o fi“ — și se aruncă în
gura Molochului plăcerii.

Tatăl bolnav vrea s'o erte și s'o recheme pe
calea cinstei, căreia îi face multe concesii, dar
vârtejul a prins'o: scăpare nu mai e, Pari-
sul arde în depărtare de mii de lumini sclipi-
toare și tatăl îl blestemă, în note de grozavă dis-
perare:

— O, Paris!..

Orchestra smulge durerei câteva acorduri și
cortina cade.

Povestea și personagiile sunt numai un mijloc
de a face loc unui personagiu neînsuflețit și to-
tuși dominant, gigantic, înfricoșător în anoni-
matul său și care în cele din urmă capătă un
nume, prin gura bătrânului tată al Luizei:

— O, Paris!..

Charpentier a avut gloria de a împrumută
imensei capitale a lumii, haina de lumină și so-
noritate a muzicii. El a făcut-o cu cutezanța re-

formatorului ce se încumetă a rupe cu toate căile cunoscute și a deschide dânsul altele noi, ce duc spre aceleași orizonturi sublime ale artei pure. E o operă de înaltă inspirație, de un dramatism care îți strânge inima de durere, un leit-motiv străbate și această lucrare muzicală, dar nu monoton ca la imitatorii lui Wagner, ci măreț, ironic, sau sentimental, după cum cere momentul. Orchestra sprijină și colaborează cu cântul, dar nu-l copleșește. Charpentier umblă pe căi noi, dar nu pierde din vedere țelul: cerul clar și albastru al muzicii. Acest succes atât de personal și totuși atât de francez și parizian, în muzică, e de sigur unul din cele mai caracteristice ale artei franceze din ultimul timp și așa se explică marea lui actualitate — o actualitate, care a atins un istoric de peste o sută de reprezentațiuni și care nu trebuie să aibă grijă de viitor. Parisul nu e ingrât cu cei ce știu să-l cânte!

Opera comică, al cărei foyer, ornat de alegorii semnate de Luc Olivier-Merson și Flameng, e cel mai frumos din toate foyerurile teatrelor principale ale Parisului, dă și în *Luiza* decorurilor sale o poezie și un parfum de adevăr fermecătoare. Artiștii, asupra cărora vom spune altădată tot ce dau și ceea-ce nu pot da, se produc într'un cadru care ajută admirabil iluziunea: mansarda lucrătorului, „le jardinet de la Butte“, „le carrefour Montmartre“, atelierul de cusătorie, sunt mici capo-d'opere de artă decorativă și scenică.

Pleci de la reprezentația *Luizei* ascultând cum murmură în sufletul tău vuetul surd al Parisului care se amuză, plânge, râde, blestemă, dar rămâne mare și atrăgător, fiindcă e... frumos!

LUXEMBURGUL

După o jumătate de oră de plăcută perchi-ziție prin rafturile galeriei Odeonului, unde găsești cu preț redus o sumă de romane, piese, monografii interesante, treci peste drum și intri în parcurile Luxemburgului.

În Paris grădinăritul e o carieră și dac'aș stă în el și aș avea un fiu, m'aș gândi serios dacă ar trebui să-l fac avocat sau grădinar. Atâtea parcuri comunale și particulare au nevoie de o întreagă legiune de grădinari și după frumusețea pajiștilor, a arborilor, a tufișelor, a serelor, îți dai seamă că un bun grădinar nu este cel din urmă dintre poeți, după cum poate fi și un savant botanist.

E greu să citești în parcurile Luxemburgului. La început te atrage vuetul nebunatic al micuților cari iau în stăpânire aleele și se joacă. Nici unul însă nu calcă pe iarbă și flori. Te atrag apoi porumbeii și vrăbiile — și când vii a doua oară nu uiți să aduci o pâinișoară, căci acești credincioși înaripați ai Luxemburgului dau târcoale, ți se urcă pe umeri și te întreabă dacă

nu le întinzi palma cu ceva fărămituri. Sunt marchize și contese, cari vin zilnic la ore fixe să-și hrănească porumbeii și vrăbiile din Luxemburg.

O fântână monumentală nu lipsește și nici busturi cari se pierd printre pajiști și comemo-rează talente dispărute. Și acel al lui Chopin e, mi se pare, în Luxemburg.

Străbați parcurile, respiri și parfumul verdeței și florilor și poezia armoniei calme ce domnește în vastele grădini și intri apoi în muzeul Luxemburgului. E muzeul artei moderne, nu încărcat ca Salonul; e un rezumat, o selecțiune a artei moderne, cu cea franceză în frunte. Nu te copleșește, nu te doboară ca Luvrul. Nu e un labirint; e un colț: de aceea îți place dela început. Știi c'o să-l poți cuprinde tot într'o oră, o oră și jumătate, pe când, dincolo, vai, ce greoiu e Luvrul, ce nesfârșit e și cum te apasă pe grumaji și-ți provoacă insuportabila cască de neurastenici; e prea vast, prea multă artă și mai ales prea multă istorie pentru noi cei de azi, cari o rupem așa lesne cu tradițiile.

Luxemburgul, din potrivă, e idealul de muzeu pe care-l visăm pentru noi, bun să figureze în castelele noastre din Spania, pe cari ni le clădim de câte ori ne fură mirajul milioanei neexistente — numai pentru noi.

Cele mai multe sculpturi și picturi sunt donațiuni din partea unor mecenați, sau din partea chiar a artiștilor.

Benjamin Constant nu se mulțumește că a făcut pe fiul sau André și ni-l dă și în pictură, tânăr, delicat, fermecător. În pânza maestrului părinte vezi bucuria de a fi creat și... originalul și... copia, ca și cum ar fi voit să aibă pe fiu-su în dublu exemplar. Ce ți-e cu sentimentul de tată! El nu dispăre nici la artiști!.. Carolus Duran ne dă „Le poëte à la mandoline“, un palid trubadur din quartierul latin, Henner estompează în negru silueta elegantă și maladivă a d-rei L..., iar Léandre, cu desenu-i sigur, aruncă în câteva trăsături portretul frapant al satiricului Courteline, acest Juvenal al Parisului.

Sculptura e și mai interesantă, dacă voiți. Rămâi pironit în fața unui bloc de marmoră albă, din care, prin câteva cioplituri, naște un cap de femeie, un cap mic și adâncit în gânduri, cu fruntea îngustă, dar frământată, cu gura mută, cu ochii mai mult întristați și pierduți în depărtări: e „La pensée“ par Rodin. Nimic din cele ce o înconjoară, chiar St. Jean a lui Rodin, nu se compară cu puterea de evocațiune a acestui bloc alb.

Constantin Meunier, flamandul, poetul vigoarei proletariene, figurează cu grupul în vânătorie de oțel, al „Industriei“. E forța, e puterea fizică, munca-marfă, care crează industria, capitalul: fiecare din puternicii mușchi ai brațelor celor trei proletari se întind de crezi că pleznesc tendoanele. Din această încordare, pare a-ți striga poetul sculptor, naște și bogăția și nedreptatea

de azi! „Les Pudleurs“, grupul făurătorilor de oțel din tuciu, e încă un poem revoluționar de Constantin Meunier.

Paul Roger Bloch simbolizează „Frigul“, iar când ies pe porțile muzeului, un grup gigantic „Le baiser“ îmi atrage atențiunea. E o operă a lui Ernest Dubois, autorul monumentului lui Ion Brătianu: fiul pocăit se întoarce acasă, cu toiagul frânt și bătrănu-i părinte îl susține cu brațele-i slabe și-i dă sărutarea ertărei și nesfârșitei sale compătimiri de tată. Eterna poveste a îndrăsneli tinereței, infrântă de decepțiunile și suferințele luptei pentru traiu și mângâiată de sărutul cald al bătrânilor mai cu experiență și mai resemnați...

Mai la deal, pe o altă poartă a Luxemburgului, citesc inscripția *Le Sénat*... Un muzeu lângă celălalt, zice, în ascuns, dracul ironist din mine, dar îngerul sentimental al conștiinței mele se înduioșează și răspunde: Nu, sunt buni la ceva și bătrânii, mai ales când fiii lor tineri o pornesc razna și se întorc repede cu toiagul frânt!..

O să mă duc deci să-i văz și pe bătrânii din celălalt muzeu al Luxemburgului: pe cei dela Senat.

PALAIS BOURBON

Mă aflu pe place de la Concorde, cea mai impozantă din piețele Parisului și una din cele mai vaste ale marilor capitale ale lumii. Ea ormează o grandioasă anticameră a Câmpiilor Elysee. Centrul îl domină un obelisc de la Luxor, care transplantează în inima Parisului antica civilizație a Egyptului. De jur împrejurul imensei rotonde a pieței apar statui, alegorii ale marilor provincii, orașe: Lyonul, Marsilia, etc. Pe soclul uneia din ele, cea dintâiu, în colțul din spre rue de Rivoli, sunt depuse și se depun mereu coroane de doliu. Ea reprezintă durerea vie a Franței, mutilarea sălbatică din 71: Alsacia și Lorena.

În linie dreaptă, spre fundul pieței, privirea mi deslușește: „Chambre des députés“.

Iată ceva pentru mine! Pentru un ziarist, chiar când e în concediu, mirosul tribunelor și incintei unei Camere exercită o influență de aperitiv: cere să fie gustat.

Îmi îndrept deci pașii și iată-mă în faimosul Palais Bourbon. Intrarea e relativ mai lipsită

de formalități ca la noi. În sala pașilor pierduți găsesc pe sindicul ziariștilor străini și cu multă gentileță mă conduce în tribuna rezervată presei străine. În locul unei incinte de o sută optzeci și trei de fotolii în piele maron, ca la noi, avem peste șase sute de fotolii în roșu; în locul unei mici tribune-catedre avem o estradă, căci oratorul francez nu stă locului, ci face mici evoluțiuni la dreapta și la stânga, fie că el aparține dreptei sau stângei. Cei din stânga, și în special din extrema stângă, sunt cei mai tari în asemenea evoluțiuni. Unul din ei îmi va oferi în curând o probă.

În dosul estradei oratorilor se ridică, la o înălțime olympică, tribuna prezidențială, deși, mai cu seamă azi, președintele nu prea are autoritatea zeilor din Olymp, iar jos, la picioarele estradei asudă stenografii, pe când de jur împrejurul vastului teatru politic, două rânduri de galerii adăpostesc elegantele mondene și mai elegantele demi-mondene, tribunele diplomaților, ziariștilor, publicului, etc.

— Ce se discută? Ce e la ordinea zilei?

În politica Franței ordinea zilei nu se schimbă de azi pe mâine. Chestiunile se aprofundează; scandalurile idem. Afacerea Dreyfus a stat vre-o trei ani la ordinea zilei. Afacerea congregațiilor nu se va lăsa mai pre jos.

Așa dar, se discută o lege suplimentară, care să asigure punerea în aplicare a legii congregațiilor, votate sub ministerul Waldeck-Rousseau.

La tribună e un tânăr orator foarte distins, cu mustața fină și bine îngrijită, cu talia strânsă într'o redingotă ireproșabilă: o siluetă în genul d-lui Alexandru Marghiloman, cu figura însă mai puțin severă. E un raliat: baronul de Reille și — bine înțeles — combate proiectul guvernului Combes. O voce simpatică; se încălzește încetul cu încetul, disperă pe adversari cu citațiuni din discursurile marilor lor predecesori — Thiers, Jules Simon — asupra libertății învățământului, nu umflă prea mult frazele și și permite chiar să argumenteze, ceea-ce e atât de rar în discursurile parlamentare! Răspunde la dese întreruperi, uneori victorios, alte ori întâmpinat de un cor de râsete din stânga. A intrat, în fine, în miezul discursului său, nu fără dificultate până să învingă întreruperile, glumele și sgomotul asurzitor al desaprobărilor, menite să-i taie aripele dela început. În această privință numai leală nu e discuțiunea.

Când însă să-și dea miezul discursului, o mișcare generală se produce în incintă și tribune; o salvă de aplauze și strigăte de *bravo!* se deslănțuește ca un duș violent din dreapta, o formidabilă huiduială răspunde din stânga, oratorul, un moment surprins, se reculege, și se oprește.

Un domn în redingotă neagră, cu floare roșie la butonieră, o figură neînsemnată, cu barba neagră Henri IV, cu pince-nez în nas, își face intrarea, dând la o parte ușierii, cari vor să-l îm-

pedice și întinzând mâna deputaților din dreapta care îl felicită. E victoriosul dela alegerea suplimentară de eri din Paris. E naționalistul Gabriel Syveton, invalidat și reales. Incă unu căruia afacerea lui Drayfus — de mult ce a însângerat Franța! - i-a creat o situațiune la care, de sigur, nu se putea aștepta. Din simplu profesor de liceu, Jules Lemaitre l'a făcut secretar al „Ligei patriei franceze“ și iată-l azi eroul unui scandal de o oră și jumătate în palatul Bourbon, ocupând poate fotoliul lui... Gambetta.

Căci impacientul arivist n'a putut aștepta nici măcar ca alegerea-i să fie ratificată de comisiunea Camerei; a forțat ușa și a intrat, lup-tându-se cu ușierii.

Dar această intrare, care putea să rămână ridiculă, a avut și onorurile unui scandal de o oră și jumătate. D. Etienne nu e de sigur un vice-președinte cu strategia necesară într-o Cameră cu temperamente ca cele ale deputaților francezi. Vocea-i de stentor răsună, dar nu emoționă pe nimeni. Clopotul, care de mare ce e, e manevrat cu o coardă, nu distrăgea nici el pe deputați dela vacarmul la care participau foarte preocupați.

Un deputat bonapartist se aruncă pe estrada oratorilor, baronul de Reille își adună foile și-i cedează locul, un haro general întâmpină pe noul orator, vocea și clopotul președintelui răgușesc, oratorul cu toate astea vorbește, deși

nu se aude o vorbă. Tribunalele participă jubilând la această scenă și ziariștii își plasează în gura mare glumele și apostrofele. Oratorul bonapartist a terminat și coboară repede estrada prin dreapta, pre când prin stânga o es-caldează într'o clipă, ca un vârtej, apostolul „sec-tei roșii“: Coutant!!

Deputatul proletarilor administreează dreptei câteva figuri oratorice, cari culminează într'o frază ce obține un succes monstru! Cu pletele în aer, cu fața-i roșie de mânie, cu brațul larg întins spre deputații bonapartiști, regaliști și raliști din dreapta, el tună:

— Il y a sur ces bancs un tas de *jeunes hommes* qui ne veulent pas que je parle!...

La clasificăția de „jeunes hommes“ isbucnește o ilaritate care împrăștie ori ce mânie și a-prindere.

— C'est délicieux, c'est admirable, une vraie trouvaille! auzi de pretutindenii — și se râde, se râde la nemurire.

Coutant părăsește tribuna, caricaturistul lui *Figaro* eternizează momentul pentru a doua zi și, în fine, Aynard, o vulpe bătrână, frecată în ale parlamentarismului, cere cuvântul: se face tăcere; e ascultat. În câteva cuvinte arată că incidentul nu merită să răpească Camerei o oră și jumătate. „Să lăsăm pe d. Syveton să rămână între noi, deși n'are încă dreptul — și atâta tot“.

Se mai produce un orator — și, în fine, ba-

ronul Reille poate să-și reia discursul, după un astfel de intermezzo!..

E țară veche, cu tradițiuni parlamentare — Franța!..

A doua zi un bătrân deputat bonapartist apare în incintă cu un veston scurt, cu pantalonii scurți și cu o cravată de băețaș de nouă ani.

Un amic îl privește întrebător și bătrânul răspunde:

— Il faut que je m'habille comme ça, depuis que Coutant m'a dit que je suis un „jeune homme“!

„LES AFFAIRES

SONT LES AFFAIRES“

Nicăeri nu te poți convinge mai bine că „les affaires sont les affaires“ ca în place du Théâtre français, înaintea Comediei, a Casei lui Molière, care departe de a avea aspectul monumental, are cu totul aparența unei vechi „maison de confiance“. Parizianul are convingerea că dacă îi este scris să se schilodească sau să moară în stradă strivit sub roțile unui omnibus, automobil, sau unui simplu „sapin caoutchouté“, va muri în place du Théâtre français. Mică cum e, ea e un rezervoriu în inima centrului parizian, un colector, care adună mereu puhoiul vehiculelor și bipezilor de tot soiul, pentru a-l revărsa apoi, fie spre interminabila rue de Rivoli, fie spre Luvru, fie spre Avenue de l'Opéra. În place du Théâtre français ești în totdeauna — fără calambur — la botu calului: un omnibus în spate, o trăsură în față și câte un automobil sau motocicletă în coaste. (Astea fără cai!). Bosculat, bosculând la rândul tău, înaintezi — și să nu aștepți un „par-

don“, fiindcă „les affaires sont les affaires“ și nu e vreme de politeță pe piața Teatrului francez. De altfel politețele acestea se vede că au emigrat în Orient. Nici la teatru, nici în bazarurile pline ca bálciurile, nicăiri nu țise cere ertare pentru o țeapănă împinsătură înainte, sau tescuirea unei coaste, și nici nu-i vine cuiva în minte să-ți ceară permisiunea de a trece înaintea ta: fiindcă în viață nu treci înaintea altuia cerându-i voie, ci, pur și simplu lăsându-l în urmă. Iată filozofia. Numai într'un singur caz nu treci înaintea altuia: când ți-ar veni pofta să faci „coadă“ la galeriile dela Operă sau la vreun matineu gratuit la Comedia franceză. Aci s'a isprăvit cu „liberté, égalité, fraternité“: aci e dreptul celui ce s'a sculat mai de dimineață, sau mai bine zis a celui ce nu s'a culcat de loc.

„A o luă înainte“ e filozofia întregi vieți economice. Feudalii au luat'o înaintea regilor, burghezii au luat'o înaintea feudalilor și proletarii caută acum s'o ia înaintea burghezilor. Așă că totdeauna e cineva care rămâne în urmă: izvor de antagonism, de conflicte, de drame și în viață și... pentru teatru.

Octave Mirbeau, a cărui figură masivă pare răsărită din blocul unei stânci de granit, e aplicat, prin concepțiunile sale a observă antagonismele sociale, a urmări cu ochiul său pătrunzător pe arivistul, care o ia mereu înainte, călcând peste cadavre, fie ele în ordinea comercială, morală sau fizică. Ii este indiferent dacă

hecatomba care-i servește de pedestal e făcută din crachuri, falimente, ruine de mici economii, din familii distruse sufletește, din lucrători morți în angrenajul mașinelor – sau din toate aceste la un loc. Ceea-ce-l importă e să fie el sus, s'o fi luat înainte.

Pe un asemenea arivist l'a observat, studiat și redat, Mirbeau cu un relief care năbușă chiar restul ultimei sale lucrări *Les affaires sont les affaires*, ce ține afișul comediei franceze de trei-patru ori pe săptămână, alternând cu „L'autre danger“ de Donay și noua *Médée* a lui Catulle Mendès.

Isidor Lechat e reprezentantul acesta tipic al marei burghezii financiare franceze.

Natural că e și deputat și-l vedem făcându-și intrarea în scenă, escortat de „poporul“, care-l aclamă, nou ales, ca partizantul înfocat al principiilor din 1789: „liberté, égalité, fraternité“, căruia însă, pentru a se scăpa de el, îi aruncă câțiva pumni de franci și-i astâmpără entuziasmul. S'a învârtit, și-a impus candidatura, a plătit, a trântit pe leneșul și înfumuratul aristocrat bonapartist, acum să-l lase „poporul“ în pace: „foutez-moi la paix; les affaires sont les affaires“ – și Féraudy, care joacă rolul cu o mare virtuozitate și avantajat de fizicul său mic și gras, însoțește acest refren: „les affaires sont les affaires“, cu un gest, sacadat cu pumnul drept, și cu o imitațiune sonoră și realistă a unor vociferări... posteroare, cari nu distrug nimic din parfumul Co-

mediei franceze și nici nu scad prestigiul scenei. „Homo sum et nihil me alienum puto“ : lucru pe care l'aș traduce, în cazul de față prin: „om sunt și nimic omenesc . . . nu-mi pute“ !!

Isidor Lechat e archi-milionar, vârat în toate marile companii și asociațiuni financiare; burghez care maschează ferocitatea sa de acaparare cu o bonhomie și veselie exuberantă de vulpe bătrână; nu-i displac castelele Louis XIV, mai ales când le ia pe nimic, ruinând încă vr'unul din degeneratele vlăstare ale nobilimei regaliste—și are, la momentul oportun, și-o idee: aceea de a da pe fiică-sa Germaine, jucată cu un distins parfum de severitate sentimentală de d-ra Lara, după fiul marchizului de Porcellet, debitorul său, din care Leloir, deși rolul e mai mult o siluetă, știe să facă, cu marea-i artă, unul din acele meda-lioane fin gravate, cari se mai găsesc în păstrarea vechilor nobili francezi.

Bine-înțeles că și marchizul-socru trebuie să-l ajute la ceva: o mică intervenție pe lângă ministrul de războiu, amicul marchizului, intervenție pe urma căreia Lechat va realiza câteva zeci de milioane! Marchizul refuză târgul, dar și Lechat refuză de a-i mai acorda împrumuturi, pe când dacă marchizul consimte a-i da și numele fiului său pentru fata sa și influența sa pe lângă ministrul de războiu, Isidor Lechat redeschide creditul d-lui marchiz, ba 'l și interesează în afacere. Bronzul marchizului se topește; bătrânul

nobil intrasigent primește târgul cu murdarul oportunist Lechat...

Coboriți-vă din cadrele voastre aurite, nobili cavaleri ai lui Ludovic al XIV-lea, ca să vedeți ultimele voastre vlăstare stingându-se la picioarele vițelului de aur al lui Isidor Lechat!

Dar — lovitura fulgerului! — când să ceară marchizul mâna fiicei lui Lechat pentru fiul său, fata răspunde: „Nu se poate“. — „De ce, haha! de ce?“ întrebă Lechat. — „Fiindcă am un amant“. — „Hahaha; un amant, tu?“, râde Lechat ca d'o glumă. — „Da, eu“! și lovitura îl zăpăcește pe financiarul care știa doar că „les affaires sont les affaires“ și nu și-a închipuit că trebuie să întrebe și pe fiică-sa, când e vorba să-i dea un bărbat.

Fata însă, de care tatăl-său nu se putea ocupa, căci avea ceva mai rentabil de făcut, citise, începuse să observe și căpătă un enorm desgust de murdăriile financiare ale părintelui ei. Iubirea și-o dete unui onest inginer și cu el și părăsește casa părintească, de oarece Lechat o gonește și dânsa e fericită să scape din această casă, unde „afacerile“ o sufocau. Bătrâna ei mamă, o frumoasă creație a d-nei Piersson, e dezolată, dar n'are cuvânt față de autoritarul Isidor Lechat. Nici dânsa nu se simte bine în haosul acesta de afaceri și în castelele cu mobilă-stil Louis XIV!

Dar drama se adâncește. Fiul lui Lechat, Xavier, june sportiv, e ucis într'o cursă de automobil. Al doilea trăsnet pe capul apoplecticului

Lechat — și iată-l pe arivistul, pe marele victorios, horcăind pe canapea sub loviturile soartei și ale consecințelor filozofiei sale stupide: „les affaires sont les affaires“ : fiul mort și fiica fugită din casă!!..

Aci Mirbeau se ridică de-asupra observatorului mediului burghezo-financiar, evocă filozofia umană și-ți spune:

— Uite-l pe arivistul, pe triumfătorul, cât e de sdrobit și de vrednic de milă!

Și iată că un sentiment de compătimire învălue pe ferocele acaparator de cupoane și jetoane de prezență!. . E aci o floare frumoasă, floarea umanismului superior, care crește pe inima aleasă a lui Mirbeau.

Ca să nu-și știrbească însă tipul, ci ca să și-l crească până la proporții monstruoase, Mirbeau pune pe Lechat, ca imediat după fulgerătoarele lovituri ce capătă, când doi escroci încearcă să-i supună un contract, din care rad o clauză capitală, dânsul, Isidor Lechat, aproape sufocat de groasnicele lovituri, sare în picioare, se repede ca o hienă, la unul din ei și cu degetul spre contract, dictează punerea la loc a clauzei dispărute!!.. „Les affaires sont les affaires“ ! Pe Isidor Lechat nu-l înșeală doi escroci, nici când fiul său e mort, fiica fugită, familia-i întreagă distrusă!!..

Mirbeau rămâne și aci mare, robust.

Mi-l închipuesc ca pe Rodin, ciopliind cu lovituri puternice și sigure în plin bloc de marmură!..

PÈRE LACHAISE

E interesant să mergi să vezi un cimitir când știi c'o să te întorci.

Père Lachaise e o prescurtare a istoriei Franței dela 1600 încoace: aș spune că e o istorie vie, dacă atâția morți nu s'ar opune ironiei termenului.

Cineva a zis că sunt mai mulți locuitori la Père Lachaise decât în Paris. N'ar fi de mirare.

Nu monumentele și sarcofagele arată numărul indivizilor sau familiilor ce odihnesc în acest cimitir. Gropile comune, adesea fără nici un semn mai vizibil, sunt acelea cari conțin sute și mii de cadavre.

E una la un capăt al cimitirului, lângă zidul înegrit și bine cunoscut: „le mur des fédérés“. Treizeci și șase de mii suflete: bărbați, femei, copii, tineri și bătrâni, au umplut în câteva zile groapa imensă și adâncă, săpată pentru ei. N'a fost nici o epidemie, nici ciurma, nici holera; a fost reacția contra Comunei din 71; măcelul trupelor sosite dela Versailles contra ar-

matelor comunarde, pe cari le-au urmărit și înghesuie până în înălțimile dela Belleville și „les buttes Chaumont“ și le-au culcat pe vecie la Père Lachaise.

Nimic nu ar dà de bănuie că ai sub picioarele tale treizeci și șase de mii de cadavre, dacă coroanele roșii ale socialiștilor francezi și internaționali n'ar umplea „le mur des fédérés“ — zidul la care au fost puși cu miile și făcuți țintă de tir.

O „bluză albastră“ inspectează locul și văzându-mă că-l examinez și eu, îmi spune cu mânia în ochi: — *On n'oubliera jamais ça!* — *Si, si, jamais*, adaugă o muiere care însoțește pe proletarul urmaș al celor căzuți.

Cu toate acestea Père Lachaise e departe de a fi cimitirul desmoștenișilor soartei: e cimitirul aristocrației și gloriilor Franței și străinătăței. E cetatea mare a morței; un oraș în puterea cuvântului, cu un plan ridicat în regulă și așezat la capetele aleelor, pentru a îndruma pașii vizitatorilor prin această imensă necropolă, cufundată în umbrare de arbori și înseminată din când în când de grădinițe de flori; colonade, pyramide, obeliscuri, monumente, statui, busturi, capele gotice, genii ale morței și eternității, inscripțiuni funerare în versuri și proză fac un straniu muzău al păcei și nesimțirei din această vastă bucată de pământ, atât de comună prin aspectul ei, atât de înfiorătoare prin ceea-ce ascunde în sânul ei.

„Alée des acacias“ — cât de diferită de aceea din Bois de Boulogne, unde rătăcesc „victoriile“ elegante ale mondenelor și demi-mondenelor maladive și amorezate! Și aci în apropiere, și-au dat întâlnire doi amorezați, într'un colț plin de taine, sub miniaturile de coloane gotice, ce par dantele de piatră, ale unei evlavioase capele: Abailard și Heloisa!

Alea Casimir Périer, unde alătura de mormintele d-nei de Rospail și al Elisei Mercoeur, se ridică monumentul eroului din „Curierul de Lyon“ și al văduvei sale, cu inscripția: „A la veuve de Lesurques, ses enfants et ses petits enfants, 13 Octobre 1848. A la mémoire de Joseph Lesurques, victime de la plus déplorable des erreurs humaines, 31 Octobre 1796. Martyrs tous deux sur terre, tous deux réunis dans le ciel“.

Cu un sentiment de respect și mare recunoștință urci „le chemin Molière-Lafontaine“, până dai de mormintele lor simple îngrădite de acelaș grilaj: câte patru stâlpi reuniți printr'olespede. Deasupra acelei de pe mormântul lui Lafontaine o vulpe, despre care a știut să spună în fabulele sale lucruri atât de profunde și atât de naive.

Intâlnesc în calea mea atâtea alte glorii, al căror spirit m'a fermecat, m'a amuzat în ceasuri de oboseală, m'a legănat în ore de tristeță, sau atâtea nume eroice ale căror fapte m'au înfiorat și înălțat!

Iată mormântul veselului și jovialului Rossini: nu aci ar fi putut scrie „Una voce poco fa“ din divinul său „Barbiere di Seviglia“! Iată și pe acela al melancolicului visător Chopin. Pe o altă alee trăesc în vecinătate Boieldieu și dulcele Bellini.

Alfred de Musset își are bustul adumbrit de o salcie — așa cum a cerut-o în versurile sale:

Mes chers amis, quand je mourrai
 Plantez un saule au cimetière
 J'aime son feuillage eploré
 La paleur m'en est douce et chère
 Et son ombre sera légère
 A la terre où je dormirai.

Două femei plâng în marmură lângă altarul ridicat pe groapa lui Racine.

Marii războinici, mareșalul Lefebvre, Masséna, Suchet, Davout, Macdonald, dorm unii lângă alții un somn bine-meritat.

Mușcătorul critic Ludwig Börne odihnește într'un colț din Père Lachaise.

Iată cupola unei bisericuțe în stil greco-oriental: „Sépulture du prince de Valachie Georges D. Bibesco et de la princesse Bibesco“. Marca țarei e gravată în piatră pe frontal.

Pe o coastă de deal acoperită de spini, doarme solemn în sarcofagul său marele tragic Talma, iar la spatale mormântului lui Abailard și a Heloisei, la începutul cimitirului ovreiesc, nu departe de cavourile Rothschildilor, odihnește,

între două pajiști de flori, nemuritoarea Rachel,
gloria Comediei franceze...

Toate aceste spirite înalte, toate aceste inimi
de artiști sau de eroi au trăit odată sub cerul
Parisului; străzi și case vorbesc încă și azi de
memoria lor--și să ne mirăm că Parisul e așa
de celebru, așa de sugestiv, așa de dorit! ?...

MARILE MAGAZINE

Ceea-ce dă o măsură despre pulsul activității negustorești și a trebuințelor Parisului este fenomenala și enervanta fizionomie a marilor magazine: *Dufayel, Luvrul, Au bon marché, Galeriile Lafayette, La Samaritaine*, fără a mai socoti *Bazar de l'Hotel de ville, Printemps, A la belle Jardinière* sau *Pygmalion*.

Orientalul obișnuit cu viața intimă, obișnuit a nu intra într'un magazin să-și cumpere ceva, când vede că mai sunt alți doi-trei cumpărători, ese absolut bolnav după o oră sau două de rătăcire prin galeriile, subsolurile și etajele unui bazar parizian. La un moment dat începe să-ți danțeze totul dinaintea ochilor, puterea de a da atențiune dispăre și cauți o eșire, cauți aer pentru plămâni și un colț de cer pentru ochi.

Cu toate astea, cinci minute după deschidere, toate aceste imense expozițiuni industriale sunt pline și vârtejul durează și crește până la ora șapte seara fără o clipă de întrerupere.

La șapte seara, ca prin farmec, totul e închis. Orcât de vie îți va fi imaginația, nu poți năs-

coci un obiect care să lipsească vre-unuia din aceste imense bazare. E banală și, departe de a-ți da o idee complectă spusa că poți intra să te desbraci și să te descâlți până la piele în unul din aceste bazare și să te înnoești din creștet până în talpă — orice ai fi: bărbat, femeie, bătrân, tânăr sau copil. Adevărul e că nimic din ceea-ce constituie necesitate, lux, fantazie, pentru omul modern nu lipsește acestor magazine.

Blăni de astrahan de 5000 de lei și scobitori, geamantane și hârtie de scrisori cu monograme, rochii scumpe și pahare, mobilă luxoasă și pantofi de casă, parfumerie și vase de bucătărie, pălării ultima modă și creioane albastre, cravate și unelte de grădină, mătăsării și hamuri pentru cai, etc., etc.

Totul e o ilustrațiune strălucită a supraproducțiunei, a fatalității capitalului, în întocmirea de azi, de a lucra orbește, neștiutor de cerere.

Poți intra dimineața într'un asemenea magazin, poți rătăci toată ziua până seara și nimeni nu te va întrebă ce cauți, fiindcă nimeni nu are vreme să se ocupe de d-ta. Când ai ales ceva în unul din raioane, aștepți să ți se dea un vânzător, adesea aștepți cu un număr de ordine și când este strigat numărul dumitale, te apropii, ești predat vânzătorului, care te servește.

Poți să n'ai o centimă în buzunar și să faci cumpărături de mii de lei sau de 25 de bani: fie că cumperi cu mărci, dintr'un carnet ce ceri la una din case, fie că cumperi izolat la diferite

raioane și-ți dai la toate adresa. Tot ce cumperi înainte de 2 p. m. primești la domiciliu în aceeași zi, tot ce cumperi după această oră primești la domiciliu a doua zi până la 12. Grajduri cu sute de cai, sute de cariole și zeci de automobile fac serviciul de transport ale fiecărui din aceste bazaruri.

Luvrul, Bon Marché, Dufayel au luxoase saaloane de lectură și corespondență, cu ziare din toată lumea, au bufete gratuite cu răcoritoare, Dufayel are și un teatru, cu reprezentațiuni variate dela 2—6 p. m.

Dacă în zilele obișnuite aglomerația e enormă, ea atinge proporții fabuloase în zilele când Luvrul, Bon Marché sau galeriile Lafayette anunță: „Solde și Ocaziuni“! — și aceasta se întâmplă în fiecare săptămână, când în adevăr o marfă de 150 de lei se vinde cu 60 sau 80 de lei și nu e mai puțin bună. Atunci să vedeți vârtej, ascensorii sau podelele rulante dela etaj la etaj, funcționând à la vapeur, cele 150—200 de case ale fiecărui bazar neputând dovedi încasările și rugându-se să faci mai bine plata acasă!

Un asemenea bazar încheie seara intrările cu 200 până la 250.000 de lei.

Cine varsă acești bani?

Parizienii? O, nu! Dânșii participă c'o mică părțică. Grosul îl varsă străinii și provincialii.

Parizienii și parizienele își au furnizorii lor, modestele sau luxoasele lor magazine de specialități, cari-i aprovizionează.

Căci toate aceste bazare de milioane nu sunt în definitiv, considerate ca având și marfa cea mai aleasă.

Castelanele din Faubourg St. Germain sau marile cocote din avenue Kleber, avenue Friedland sau avenue Iéna nu calcă în magazinele Luvrului, la Bon Marché sau în galeriile Lafayette.

Ele au magazinele din avenue de l'Opéra, pe Liberty, de pildă, fantezistul colorilor, sau își au furnizorii în faimoasa rue de la Paix, o bucată de stradă, de ale cărei magazine cată a se păzi bine cei ce au ridicule venituri de două-trei mii de lei pe lună!

În aceste magazine cu firme adesea numai în englezește, cu indicațiunea pe cristalele vitrinelor: „English spoken“, se aprovizionează americanii, englezii, cocotele lor și din ce în ce mai puțin adevărata aristocrație franceză, care se stinge și bănește, cum se stinge politicește.

Nu ele însă fac să circule zilnic atâtea milioane. Aceasta rămâne misiunea Luvrului, galeriilor Lafayette, monstrului bazar de mobile Dufayel, Au bon Marché, al căror buget anual întrece pe acela al unui stat din Balcani!..

Și cu toate astea Londra, sau New-Yorkul râd de miniaturile de bazaruri ale Parisului!..

„LES NOCTAMBULES“

Intr'o seară, trecui Sena peste podul Louis Philippe, ce te scoate numai decât la Notre Dame și mă afundaiu în clasicul quartier latin, leagănul istoric al Parisului și astăzi încă sufletul său.

Parisul fără quartierul latin nu s'ar putea concepe; redus însă numai la quartierul latin, Parisul încă ar rămâne Paris.

Din acest quartier izvorește și inundă lumea: cugetarea, simțirea, fantezia franceză.

E quartierul studiului, al revoltei, al amorului, al capriciului, al mizeriei și al exuberanței: al tinereței, într'un cuvânt.

Aci au cugetat și lucrat Pascal, Descartes, Claude Bernard, al cărui laborator vorbește și azi trecătorului de studiile marelui savant; aci a trăit bohema lui Murger, cu Mimi Pinson, Musette și atâtea alte palide și excentrice „grisete“, cari, după vorba unui glorificator al quartierului latin, „n'aveau nici corsete, nici prejudecăți“.

Aci, sub toate regimurile, actualitatea a fost fluerată, ironizată, slăvită sau „conspuată“ de

acel tineret care reprezintă eterna rezervă a spiritului francez; aci se înșiră Sorbona, Collège de France, Ecole polytechnique, lycée Condorcet, facultatea de medicină, librării cu rafturile pline de tratate celebre și faimoase enciclopedii, anticvării cari vând studentului o carte pentru ca a doua zi studiosul june să le-o revândă spre a-și plăti dejunul, sau o intrare cu puicuța la serata unui cabaret; aci se crează cântecul zilei: aci se cântă pretutindeni, fiindcă pretutindeni aci se iubește femeea și se urăște tirania și stupiditatea; aci se cântă nu de azi, nu de ieri, ci din al cincisprezecelea secol până azi, fără întrerupere, păstrând tradiția. Cântecul acesta a avut odată, la începutul restaurațiunei burbonilor un rege al său, pe faimosul Desaugier, cântărețul acreditat al Parisului, căruia i se făcuse o listă civilă de 6000 de lei pe an. Astăzi republica nu mai are un rege acreditat al cântecului, dar are totuși un „prince des chansonniers“, pe Xavier Privas: prinț glorios, dar fără listă civilă. Cântăreții sunt veșnic „frondeurs“. Sub regalitate strigă: „Vive la république“ și sub republică: „Vive le prince... des chansonniers“!

Aproape de rue des Ecoles și place de la Sorbonne, în rue Champollion, care amintește numele marelui egiptolog, e unul din cele mai reputeate „Cabarets artistiques“: *Les Noctambules*, dirijat de Martial Boyer. Intrarea e liberă. Primul „bock“ însă costă un franc și cinci-

zeci. Al doilea și cei mulți înainte nuco stă decât 30 bani.

În fiecare seară se produc aci „dans leurs œuvres“ „les poètes-chansonniers“ Marcel Legay, Xavier Privas, Eugène Lemercier, Gabriel Montoya, Paul Marinier, Charles Fallot și Henri Meryc.

E o sală pătrată, nu mai mare decât a unei obișnuite berării dintr'o stradă mai laterală, cu tavanul destul de jos, cu mese și scaune și cu un pianino, în fața căruia e improvizată o estradă simplă de lemn.

Pe pereți figurează caricaturile „gloriilor“ casei: Marcel Legay, cu perii suri în vânt, în jurul începutului de chelie, cu nasul desvoltat sub influența nobilei colorii revoluționare a vinului de Bordeaux, capul de băcan al lui Xavier Privas, „prințul“, cu mustața neagră și stufoasă, Gabriel Montoya în redingota-i cenușie și corectă, cu cilindrul în cap, silueta scheletică și elegantă cu capul de clown a lui Charles Fallot, etc., etc.

... Incepe Paul Marinier, fiindcă el a sosit întâiu. Își bate joc de discursurile sub-prefecților la inspecțiunile ce fac, trimite d-lui Loubet câteva complimente mai mult sau mai puțin grațioase și termină cu un „je m'en f...“ foarte blazat. Mai mult psalmodează decât cântă.

A terminat, își ia geanta cu „operele“, lângă ușa „directorul“ îi strânge mâna, îi strecoară cei douăzeci de lei și-l lasă să plece, fie pentru

a se duce în cercul familiei, fie în cercul unei boheme care-l așteaptă, fie la un alt cabaret, unde „zice“ cu o oră mai târziu, sau în vreo societate selectă, care l'a invitat, cu plată bine înțeles, să se producă în câteva din „operele sale“.

Pe estradă îi succedă Eugène Lemercier, care „blaghează“ tiara lui Saitafernes, falșa piesă din Luvru, la ordinea zilei . . . A terminat cu cele câteva stanțe și calambururi și a și plecat, după ce la ușă directorul a repetat cu el aceeași operație ca și cu Paul Marinier.

Charles Fallot, care vociferă până acum dinaintea unui bock, dela o masă de lângă ușă, apare pe estradă, execută o reverență grotească de clown și, după ce-și face câteva elogiuri bine simțite, începe a-și debita „numerele“: Loubet, Coppée, Liane de Pougy, de Max și Sarah, sunt puși la contribuție de Fallot, care se escrimează în calambururi de o virtuozitate de jongleur de circ, făcând echilibristică pe un vârf de cuțit. E însă foarte comunicativ, simpatic, un Galippaux, care s'a rătăcit pe estradele cabareurilor, dar care nu va întârzi să găsească drumul spre scenă.

— Trei salve și pentru Fallot! strigă Martial Boyer; publicul acordă salvele în tact și succesul e consacrat.

— Voilà Legay! strigă Fallot și Martial Boyer anunță publicului că va ascultă imediat pe

„le célèbre Marcel Legay dans ses œuvres immortelles“.

Publicul aplaudă anticipat.

E cel mai straniu, cel mai caracteristic Marcel Legay: resturile unei splendide voci de tenor liric, cu un accent plin de acel dramatism revoluționar, care înflăcărează. E un profet care blestemă și prezice. El obține un mare succes.

Abea a terminat însă, își șterge sudorile, își fixează pince-ne-ul, își pune pălăria moale de bohem în cap și pe când în sală încep a se vinde „les œuvres du célèbre poète-chansonnier Marcel Legay“, dânsul pleacă, după ce-și încasează onorariul seral.

Urmează „le fin et subtil docteur Gabriel Montoya“: un doctor în medicină care a schimbat scalpul cu condeiul și prelegerile despre medicină cu estrada dela *Noctambules*, unde se produce cu stanțele sale de o naivitate pastorală, discret debitate cu o dicțiune muzicală, care înlocuește orice material vocal.

Și—*finis coronat opus* — iată că-și face intrarea „le prince des chansonniers“, cu nevasta la braț. O lasă la o masă, își ia geanta cu „operele“, se pune singur la pianino și acompaniindu-se, scandează cu o voce aspră strofe filozofico-sentimentale asupra naturei, crimei, amorului, totul muiat într'un roșu sombru de asfințit.

Când cabareul *Noctambules* își închide por-

țile, aproape onest-burghezește, la miezul nopții, stradele quartierului latin, cari înțeleg astfel „noctambulismul“, continuă a răsuna de refrenele lui Montoya, Legay, Privas.

Aceștia sunt marii preoți, ale căror versete binecuvintează în stradă, sub lumina lunii și a sclipirilor de stele, unirea liberă, amorul efemer — viața quartierului latin.

„LA COURSE DU FLAMBEAU“

În colțul format de Boulevard des Capucines cu rue de la Chaussée d'Antin, adumbrit de copacii înșiruiți pe bulevard, se ridică cu o aparență modestă teatrul *Vaudeville*, casa de artă a Réjanei, condusă de soțul ei, Porel. Pe din lăuntru e unul din cele mai cochete și bine întreținute teatre din centrul Parisului. Prețuri destul de scumpe, locuri destul de multe: două minute depărtare de place de l'Opéra. E un teatru select, ceea-ce nu 'l împiedică însă de a nu fi suprimat încă nici el, strigătele de bălcu în antracte:

— Pastilles de menthes, chocolat, ~~bon~~bons!
~~Pour~~ qui veut se rafraîchir, v'là la valence, la bonne valence!

În toate teatrele la fel, afară de marea operă. E oribil: n'a căzut bine cortina, în urma vr'unei scene profund dramatice și iată-l cu: „Pastilles de menthe“ și „V'là la bonne valence!“

Réjana n'a revenit din turneurile sale decât pentru vre-o două săptămâni. În fața teatrului, din cadre mari, dela Reutlinger sau Manuel,

apar fotografii ale celebrei comediane. Cu surâsul melancoliei pe buze și cu un regret de paradis pierdut în ochi, Réjana pare că gândește mereu la timpul care trece, îngâlbeneste și ucide totul, mânând spre bătrâneță. E trist, dar fatal.

Humoristica și caricatura pariziană sunt răutăcioase până la cruzime: ele reprezintă de pe acum pe Réjana vânzând ziare într'un chioșc din fața *Vodevillului!*.. Să poțtești să-ți permiți la noi așa glume cu „duegna“, nu cu „naiva-sentimentală“, sau cu „juna primă“, și să vezi, ce pățești.

Dar, *en attendant*, Réjana e tot cea mai modernă și cea mai de rasă natură dramatică a Parisului.

Americanii într'o franțuzească de un comic irezistibil, își șoptesc, privindu-i fotografiile:

— Elle est l'amie du roi d'Angleterre!.. La reine du Portugal est venu assister à sa rentrée!..

Yankeiiăștia cari sunt de un republicanism intangibil peste ocean, vorbesc aci cu o admirație de mahalagii despre regi, prinți, și vânează conți scăpătați pentru dolarii fetelor lor...

Réjana joacă astă seară *La course du Flambeau*. Are un rol care i se potrivește atât de bine! Ai zice că e tăiat anume pentru ea, sau cel puțin admirabil ajustat. Cu toate astea piesa nu e din cele de „duzină“. Hervieu, deși mai vechiu în succese, n'a ajuns încă un industriaș dramatic ca gloriosul Rostand, care amețit de

opera sa de adevărată inspirație, *Cyrano*, a început a executa comande în versuri, pentru cutare sau cutare celebritate teatrală, cum ar execută un maestru cizmar ghete pe măsură.

Rolul Réjanei din *La course du Flambeau* i se potrivește mult ca vârstă, ca temperament personal, ca sentimentalitate. E un rol de văduvă tânără încă, având însă fată de măritat și cu toate astea putându-se ea însăși remărita cu un milionar american, care o iubește cu o dragoste serioasă. Réjana n'are decât să rămână așa cum e — puține farduri! — dar fondul rolului il are în durerea languroasă, blândă și plină de părere de rău, care doarme sub pleoapele sale.

Sabine Revel — rolul Réjanei — refuză deci propunerile americanului Stangy, jucat cu o corectă contenență de Gaston Dubosc, de oarece mumei îi este teamă că amorul și măritișul ei să nu compromită viitorul matrimonial al fiicei sale Marie-Jeanne, în care Jane Bernou găsește frumoase accente de adevăr.

Americanul pleacă cu durerea în suflet, Sabine Revel închide ochii, respiră cu un suspin de nesfârșită tristeță și resemnare, dar face ceea-ce sacrificiul de mamă îi dictează.

Abia a plecat Stangy și iată că Sabine Revel se vede în fața fiicei sale Marie-Jeanne și a tânărului industrial Didier Maravon, bine redat de Paul Numa, cari se iubesc și se și iau. De s'ar fi ivit puțin mai înainte acest amor, ar fi fost și mama fericită cu Stangy. Dar trebuie să

primești soarta, așa cum te mână — și iată muma mulțumită că cel puțin își vede fata adorată și fericită.

O lovitură de trăsnet se abate însă asupra tânărului menaj: Didier e ruinat și falimentul îl amenință. Bătrâna d-nă de Fontenais, muma Sabinei, un tip de burgheză cuminte și încăpățânată, excelent jucată de d-na Daynes-Grassot, refuză categoric orice ajutor bărbatului nepoatei sale. A ruinat-o destul bărbatul Sabinei—și bătrâna a jurat bătrânului ei, care a plecat în lumea cealaltă, că, întâmple-se orice s'o întâmplă să nu mai dea nimic din avere: să dea faliment Didier și când n'or avea ce mânca vor găsi masă în casa bunicei.

Dar nu tot așa judecă tinerii și Sabina. Apropierea dezonoarei îi disperă și pentru plăpânda Marie-Jeanne ar fi moarte sigură. Unde să ceară ajutor? A! Marie-Jeanne își amintește cât de bun „prieten“ era d. Stangy cu mama ei.

— Scrie-i, mamă. El e bogat! Ne va ajuta.

Sabina primește lovitura în inimă! Să-i scrie, să-i ceară bani lui, pe care l'a sdrobit în amorul său, să crează dânsul că ea nu l'a iubit, că e interesată?! Câtă durere în inima ei! Dar toate astea trebuie să amuțească și muma desnădăjduită trebuie să ceară ajutor pentru fata ei, idolul ei.

Iată'o dar scriindu-i. Trebuie văzută Réjana în această scenă: cum ezită, cum recheamă suveniruri dulci în minte-i, cum privește în oglindă

și se întreabă: m'ar mai iubi el oare azi? și cum, printre lacrimi, scrie pentru scăparea fiicei sale.

Dar răspuns nu mai sosește. Nebună de groaza falimentului, Sabina fură titluri dela bătrâna ei mumă ca să le vândă, dar notarul descoperă fraudă și nenorocita se întoarce acasă distrusă. Ah! povestirea acestei fapte, descrierea spaimei de a nu răuși, a speranței exaltate de a-și putea scăpa fiica de ruină și moarte, a teroarei în momentul când notarul prieten vechiu al casei, descoperă escrocheria — ce minunată bucată de psihologie a lui Hervieu și ce irezistibilă probă de virtuozitate din partea Réjanei.

Soarta se corijă. Stangy sosește și poate încă salva menajul Mariei-Jeanne. Dar el s'a însurat, are și copii: o însurătoare dictată de minte, de vârstă. Sabina clatină capul și îngroapă noua durere într'un suspin.

Stangy cere ca Didier și nevastă-sa să-l urmeze în America pentru a-și reface averea.

Sabina, simțindu-se singură pe lume, întreabă pe fiică-sa:

— Dar eu?

— Datoria mea e să 'mi urmez bărbatul!

— Bărbatul? izbucnește atunci cu toată durerea ei de mamă, nenorocita văduvă. Omul care te-a ruinat și desonorat? Falitul?

— Urmez pe falitul meu, răspunde Marie-Jeanne și pleacă.

Sabina șovăe, cade pe o bancă și câteva clipe

în urmă se rostogolește la picioarele ei, fulgerată de un anevrism, bătrâna ei, mamă, d-na de Fontenais, ultima-i tovarășă...

Viața, pentru a se perpetua, ucide părinți, ucide totul. Flacăra ei, pentru a arde veșnic, cere ca generațiile să-și treacă din mână în mână acele torțe aprinse ce erau purtate și așezate mereu, în antichitate, pe altarul unei divinități, fără a lua în seamă truda și căderile mortale ale purtătorilor: e goana torțelor — *La course du flambeau!*

„LA RENTRÉE DE WALDECK“

De câteva zile toate ziarele anunțau „la rentrée de Waldeck“, reintrarea în scenă a lui Waldeck Rousseau, fostul prim-ministru – și-l slăveau și înjurau cu anticipație.

Reintrarea Sahrei Bernhardt sau a Réjanei rămânea pe jos față de această *premieră* de zile mari pe care o rezervau „ces vieux gagas du Luxembourg“, cum ar zice Rochefort în stilul său mănușat și cu conștiința sa perfectă că el e tot tânăr, oricât de alb ar fi tupeul său răzvrătitor.

Pentru virulența bătrânilor patricieni din Senat o asemenea premieră de zile mari în luna Iunie eră un adevărat succes. Pentru mine un astfel de eveniment eră foarte interesant.

Waldeck Rousseau e un politician de o abilitate de virtuos. Teoria lui politică pare a porni dela acest mare adevăr: nu există acțiune fără reacțiune, cum nu există apogeu fără declin.

Venind cu legea congregațiilor sub ministerul său, și-a ridicat în cap întreaga dreaptă și pe moderații lui Méline – și a trebuit să se sprijine

pe stânga și extrema stângă, până întru a oferi chiar un portofoliu lui Millerand.

Dreapta și meliniștii îl atacau cu vehemență ca pe un distructor al libertății religioase și culturale, prizonier al sectei roșii socialiste.

În momentul când a văzut că această opozițiune a reușit să-i dea asalturi viguroase, departe de a întorce șurupul și a da îndărăt, din potrivă, s'a retras, a indicat un succesor și a plecat. A avut însă grija ca succesorul său, Combes, să fie unul din acei ce iau cu tot dinadinsul în serios exterminarea congreganiștilor catolici — și în adevăr că guvernul Combes, fără a avea un socialist ca Millerand în guvern, a făcut pe regaliști, bonapartiști, clericali, meliniști să regrete curând-curând guvernul „moderat“ al lui Waldeck Rousseau!

În adevăr, Waldeck nu putea fi mai iscusit: dânsul făurise arma intelectuală și legală contra congregațiilor — lui Combes însă i-a trecut misiunea pumnului care s'o aplice!

Și pe când Waldeck Rousseau făcea călătoria de studii și agrement prin peninsula scandinavă, Combes eră sfâșiat de opozițiunea unită a dreptei, centrului și moderaților și fu nevoit să vină cu legi auxiliare pentru punerea în practică a legii congregațiilor, ceea-ce încălzi și mai mult atmosfera contra cabinetului său.

Nu mai erau decât puține zile până la vacanța parlamentară. Combes rezervase o astfel de lege auxiliară pentru a fi votată *in extremis*

— când iată că Waldeck Rousseau își face reapariția și-și anunță „reintrarea“ după o absență și un mutism de mai multe luni.

Atmosfera ce găsește a prevăzut-o, a calculat-o, i-a eșit întocmai — și faptul îl încântă pe di-baciul strateg.

De pretutindenii, în câmpul opozițiunii, se aude:

— E un minister insuportabil! E dictatura roșie! Waldeck eră moderațiunea personificată, față de acești comunarzi!

Waldeck surâdea mulțumit și ironic — și-și prepară noul debut.

Intreg Parisul monden și demi-monden e și el în frigurile, sau mai bine zis în căldurile preparativelor: se pregătește pentru premiera de la Senat! Tot ce fantezia pariziană a creat mai nou în genul crepurilor, muselinelor, gazurilor; tot ce virtuojii foarfecei au visat mai „dernier cri“ în arta corsajelor și jupelor, totul e pus la contribuție și animația e extraordinară în rue dela Paix, leagănul luxului.

Ziua de gală a bătrânilor dela Luxembourg a sosit. Sunt aproape toți trei sute prezenți. Sim-paticul moșneag, Fallières, în frac și cu deco-rațiunile în miniatură, prezidează în persoană.

Tribunile sunt înțesate: elementul feminin a copleșit cu desăvârșire sexul tare și formează o vastă seră de flori, cu mii de colori clare, vesele și răspândind în aerul sever a Senatului parfumuri, unele delicate, altele turburătoare, gâdilând nările gravilor senatori, cari își pierd

astfel repede solemnitatea și încep a surâde spre galerii, până a se fi lăsați chiar seduși a face unele ascensiuni în tribunele elegantelor.

Ședința s'a deshis și un orator atacă politica guvernului Combes față de congregațiuni.

Nu i se prea dă atenție, dar cel puțin e lăsat să vorbească, pe când ziariștii sunt asediați cu întrebarea:

-- E deci sigur că va vorbi?

— Probabil, he! Probabil, răspund unii cu un aer diplomatic, ca și cum ar ști ceva mai mult decât se știe în public.

— Ah, ce păcat, dacă n'ar vorbi, exclamă o cocotă cu atât mai bine situată, cu cât are cel puțin patruzeci de ani.

Pentru ea însă succesul e sigur: nu va plecă fără... un profit dela această ședință și câștigul va fi cu mult mai mare ca diurna unui senator.

Dar iată că se aude un glas:

— *Je demande la parole!*

E al lui Waldeck. Toate privirile sunt ațintite asupra lui. Șeade în fotoliul său de senator, cu mustața-i, puțin roșcată, bine îngrijită, cu redingota-i care-l prinde de minune, foarte butonat și pare tânăr în mijlocul capetelor albe ale colegilor săi.

Predecesorul său a terminat și iată-l acum la tribună pe eroul premierei.

Vorbește cu o voce fermă, ceva de oțel în ea, dar nu aspră, numai bărbătească, măsurat, curgător, elegant. Se vede că și-a făcut cariera înă-

intea Curței de casație, unde nu prind palavrele și se vede că s'a gândit bine la ceea-ce avea să spună.

N'are nimic de retras din politica sa, ceea-ce a făcut, menține ca bine făcut, dar crede că mai mult decât atât nu trebuie făcut și că totul depinde dela modul *cum* faci ceva. E o săgeată drept în inima cabinetului, ai cărui adversari jubilează și ai cărui partizani, moșteniți dela Waldeck, au înțeles că șeful, arbitrul situației, înțelege ca gluma interegnului lui Combes să înceteze și dânsul să revie în capul afacerilor. De aceea il și aplaudă.

În vacanță, ideea reîntoarcerii lui Waldeck se va coace și la toamnă terenul va fi gata preparat.

— Trădare! strigă extrema stângă și câțiva „com-biști“ ad-hoc!...

Dar Waldeck și-a făcut reîntrarea și-și va face și... reînstalarea la putere.

Fiindcă Waldeck e acum o reacțiune după guvernul Combes!...

A calculat bine, a manevrat abil și iată-l iarăși stăpânul situației.

Politica e strategie.

O CONFERINȚĂ A LUI JAURÈS

Auzisem și citisem atâtea despre acest mare orator încât negreșit voiam să-l ascult. La Cameră nu prea vorbește decât la ocazii solemne, mai ales de când e vice-președinte.

La Trocadero era anunțată însă o conferință a sa asupra „Doctrinei St.-Simoniene și Socialismul“, urmată de o parte de concert și declamație.

Am făcut o preumblare de o oră și mai bine în omnibus, prin aleele răcoroase din Bois de Boulogne și am venit la conferința lui Jaurès: 2 franci, 1,50, 1 și 50 bani intrarea.

Trocadero e cea mai vastă sală din Paris, cuprinde până la opt mii de persoane—și era tixită de lume. Scena n'are culise; e mai mult o estradă mare pentru concerte și în peretele din fund e zidită o orgă colosală. Ea ocupă centrul unei vaste clădiri, cu muzee de arhitectură și etnografie.

Palatul Trocadero, care amintește o bravă victorie, a francezilor când au dat asalt fortăreței Trocadero de lângă Cadix, pare el însuși o fortăreață inexpugnabilă.

Așezat la o respectabilă înălțime a unei coline, el domină vederea unei bune părți a Parisului. În față-i se ridică în vale turnul Eiffel, care pierde mult din impozanță față de monumentalul palat, cu feerica-i piață prefăcută într'o fermecătoare grădină, ornată cu statui de rinoceri, bivoli și alte fiare sălbatice.

În sala palatului Trocadero, Mounet-Sully vine adesea să joace faimosul său Oedip, artiștii Odéonului joacă Arlesiana lui Daudet, cu muzica de Bizet, dirijată de Edouard Colonna.

Tot aci se țin marile meetinguri și conferințe.

La intrarea în sală aud resunând un cor. Imensa galerie înșesată de uvrieri intonează cântecul „Internaționalei“.

Peste puțin, René Viviani, care prezidează conferința, ia loc la o masă pe estradă, asistat de doi tineri negri, ca secretari. Sunt coreligionari politici din Guadelupa!

E curios să constați că au început și negrii să stea în fruntea mișcărilor socialiste — ei, cari reprezintă încă sclavajul în epoca noastră.

Viviani salută în cuvinte calde pe Jaurès și-i acordă cuvântul.

— *Attention!* aud lângă mine, cu un accent englezesc și constat că și aci am un englez lângă mine, care, natural, nu poate să nu atragă atenția nevestei sale că acum va auzi ceva senzațional.

Jaurès se prezintă, cu barba-i roșcată, cu figura-i sângeroasă, gras și nu prea înalt, pus

intr'o redingotă cam soioasă, nu prea recoman-dabilă pentru un conferențiar și vice-președinte al Camerei.

El își începe conferința pe un ton la care oratorii noștri puternici n'ajung decât după o vorbire de cel puțin o jumătate de oră, în focul improvizațiunei și fără a'l menține mai mult de câteva minute.

Două ore, dela 9—11 Jaurès a vorbit pe acest ton. Sunt uimitoare coardele vocale ale acestui om, pe cari nu le udă decât, din când în când, cu puțin sirop cu apă și sunt gigantici plămânii acestui om. Aveam impresia că la un moment dat puterile n'o să-l mai ajute și o să-și întrerupă vorbirea. De trei ori dacă eră mai imensă vasta sală dela Trocadero, n'ar fi rămas un colț în care să nu se audă fiecare silabă a oratorului.

Eu care aveam însă locul foarte aproape de estradă, eram asurzit de colosalul organ al lui Jaurès, ca și de uriașa orgă ce-i precedase conferința cu o Toccata de Widor.

A trebuit să treacă o jumătate de oră până să-mi treacă impresia supărătoare ce-mi produse-se în urechi această voce detunătoare.

Subiectul și dezvoltarea lui au covârșit im-presiunea acustică și m'au câștigat pentru orator.

Jaurès a ținut prin această conferință a sa să arate că dacă socialismul în genere datorește baza sa teoretică analizei maestre din Capitalul lui Marx, socialismul francez are dreptul să re-

vendice însă o tradițiune mult mai veche, care își are origina în a doua jumătate a secolului al optsprezecelea, înainte chiar de marea revoluțiune din 1789.

Jaurès arată ideile și activitatea practică a lui Saint-Simon pentru realizarea idealului său de a adună popoarele Europei într'un singur corp politic, păstrând fiecăruia independența sa națională: știința să slujească pentru a îndulci neconținut soarta omenirii, munca să fie la baza oricărei erarchii, resursele sociale să fie făcute proprietate națională, unirea lucrătorilor în scopul comun al fericirii generale, etc., etc. Jaurès arată astfel pe Saint-Simon ca adevăratul antemergător al idealului socialist și remarcă faptul că unde s'a înșelat Saint-Simon este că n'a prevăzut domnia și desvoltarea regimului capitalist înainte ca societatea să poată evolua spre socialism.

Cu cât se adâncea mai mult în subiectul său, cu atât apărea mai vizibil omul deprins cu cercetările filozofice și această familiaritate a lui Jaurès cu lumea abstractă face forța înălțimei sale de vederi. Cele mai strălucite ale sale comparațiuni și figuri oratorice au caracterul epic al unei fantazii ce se răsfăță în tainele sale fundamentale și frumusețile sale de o puritate abstractă. În toiul acestei idiațiuni, figura de burghez a lui Jaurès se intelectualizează, ochii i se aprind de luciri sacerdotale și vocea-i sună ca o trâmbiță de profeție.

În aceste momente Jaurès deslănțuește entuziasmul auditorului său, fie el partizan sau nu al oratorului. În aceste momente Jaurès emoționează pe ascultător prin propria-i convicțiune. Acesta e și secretul că își ține două ore auditorul în cea mai încordată atențiune...

Abia a terminat și iată că Marthe Cléo de la Mathurins cântă „Le coucou“, Dellaquerrière, tenorul de la opera comică debitează straniile „Chants de Bretagne“ ale lui Gabriel Fabre, acompaniat de autor, Coquelin Cadet, dela comedia franceză, vine să zică proletarilor monologele sale și se simte foarte bine după profetul colectivismului, d-ra Dumesnil, de la Opera comică, dă și ea grațiosul concurs al frumoasei sale voci—și, în fine, se aude din nou vocea poporului, care intonează „Carmagnola“ :

Vive le son du canon...

și se precipită să apuce Metropolitanu (le métro) pentru a reintră cântând, în Parisul, pe care-l și simt... al lor!!

„TANNHÄUSER“ LA MAREA OPERA

Permiteți-mi să revărs admirația mea pentru arhitecții cari au ridicat imensa clădire ai marelui Opere, cu faimoasa ei scară, pentru sculptorii și pictorii cari au ornat-o cu atâtea grupuri alegorice, busturi, pânze, pentru toți acei bravi consilieri comunali cari au propus atâtea denumiri de strade cu numele unor celebri maeștri: rue Gluck, rue Auber, rue Halévy, rue Meyerbeer; toate aceste strade înconjoară vastul palat al Academiei naționale de muzică.

Pe lângă busturile arhitecților cari figurează în culoarele operelor, s'a inaugurat, în cursul lunii trecute, în curtea Operei din spre rue Auber, cu mare solemnitate, un frumos bust al arhitectului Garnier, încă unul care a contribuit la renumele „Academiei naționale de muzică“ din Paris — cum se intitulează marea Operă.

În adevăr, e monumentală această Operă. Tot ce vezi pe afară și pe din lăuntru îți dă impresiunea de mare, frumos, grandios. Din nefericire nu e tot așa cu ceea-ce auzi.

Am asistat la o reprezentare a lui *Tannhäuser*, care eră și ea... monumentală, dar în alt înțeles.

Niciodată n'ași fi crezut că se poate „execută“ în așa chip o lucrare muzicală. A fost în adevăr „o execuție capitală“. De ar fi venit cineva să-mi descrie masacrul unei asemenea reprezentațiuni la marea Operă, l'ași fi tratat de farsor, sau om care vrea să poseze. Am auzit însă — vai! — cu urechile mele, ceea-ce se chiamă auzit, și știți ce-am zis?

— Dar bine, noi suntem departe de tot cu priceperea în ale muzicei.

La noi se impută artiștilor italieni că nu prea redau „stilul“ wagnerian. Aș fi fost mulțumit ca artiștii cari au cântat la Opera mare *Tannhäuser*, înaintea unei săli care produsese o rețetă de patrusprezece mii lei, să fi redat nu stilul, dar să fi făcut recunoscibilă muzica lui Wagner!

S'a tratat însă partiția maestrului de la Beureuth cum au fost tratați hughenoții în noaptea de St. Barthélémy. S'ar fi zis că e resbunarea Hughenoților lui Meyerbeer asupra muzicei lui Wagner, care, după ce a fost ajutat, l'a înjurat pe autorul „Profetului“ și „Hughenoților“ cum a putut mai bine.

E o plăcere optică să vezi vasta orchestră a Operei cum se desfășoară larg până la balustrada masivă de stejar, în mijlocul căreia tronează pupitrul șefului de orchestră. Sunt vre-o sută și cincizeci de membri, dacă nu și mai bine.

N'a fost însă de loc o plăcere acustică chipul cum lucră această orchestră: șovăind, fără co-

loare, fără viață și nu ar-areori certându-se cu soliștii și mai ales cu corurile, sau viceversa: aceștia certându-se cu orchestra. Dirigea un bătrân maestru: d. Mangin. Bătrânul acesta trebuie să fie un antiwagnerian ascuns, care deși n'a demonstrat alătura cu cei ce voiau să oprească prima reprezentare a lui „Lohengrin“, totuși și-a zis.

— Așteaptă, d-le Richard Wagner, că ți-o coc eu!

De altfel sper că nu în onoarea mea, ia copt'o așa de bine în seara când am asistat la reprezentarea lui *Tannhäuser*. Nu cred să fi fost obiectul unei excepțiuni, atât de plină de atențiune!

D. Garay, care cântă pe *Tannhäuser* nazaliză pentru a dovedi că în franțuzește și Wagner devine nazal, d-ra Hatto în *Elisabetha* eră de parte de a întrece *Elisabetha* pe care am ascultat'o în București, cât despre *Venus*, d-șoara Carrère n'ar fi obținut la noi succesul și mai ales apunamentele pe cari le obține la marea Operă din Paris.

Un singur cântăreț, baritonul Bartet, cu o voce splendidă și o serioasă școală, făcea onoare rolului lui *Wolfram*.

Marele marș coral din actul al doilea și celebrul cor al pelerinilor, atât de bine studiat și redat la noi, a dovedit că în muzică nu se poate învinge, ca în politică, numai cu numărul, ci trebuie și inteligența, sau mai bine zis studiul.

În schimb, apariția baletului în primul act, în grotă *Venusei*, părea a spune lui Wagner:

„ce bine ai fi fost reprezentat la noi, dacă scriai numai muzică de balet!“

Eră însă încă ceva foarte frumos la această reprezentație; era sala: *une belle sale*, cum trebuie să-și fi spus direcțiunea, înregistrând odată mai mult patrusprezece mii de franci rețetă.

Nimic mai frumos, în adevăr, decât... antractele, când arunci o privire în somptuoasa și vasta sală și eși apoi să faci o preumblare prin foyer și culoare: atâtea fizionomii diferite, atâtea frumuseți, atâtea toalete — mai ales toalete!...

Dacă însă în antracte e mai frumos la Opera mare din Paris, e mai frumos în timpul actelor la Viena, sau la München!...

„ORAȘUL DEPRĂVĂREI“

E încă o legendă din multele ce cutreră, amețesc și înșală lumea.

Fără îndoială că cel ce pleacă d'acasă cu gândul să găsească depravarea și să se arunce în vârtejul ei, o găsește, în cele din urmă. Dar pentru aceasta nu trebuie să se ducă numai decât la Paris: o poate descoperi și în marile orașe ale severei Germanii, ale virtuosei Anglitere, sau în casnica Austrie. Acestor vânători ai plăcerii se datorește legenda Parisului infernal, a Parisului-Sybaris și tot aceștia sunt cotoi călugăriți, cari după ce s'au înfruptat din toate aberațiunile și încep a simți reumatizmele, blestemă corupțiunea și strigă: „Feriți-vă de Paris“.

Omenirea n'a fost niciodată mai coruptă ca în epocile decadenței romane și eline și cu cât civilizațiunea înaintează, cu atât simțul moral și păstrarea sănătăței, ideea conservațiunei, prind rădăcini mai adânci. Excepțiunea rămâne excepțiune și e natural ca Parisul, Londra, sau Berlinul să aibă mai multe case de nebuni și

mai multe prostituate ca Bucureștiul sau Belgradul.

Nu există însă burghezie mai economă și mai pătrunsă de viața de familie ca cea franceză — și cea pariziană nu e altfel. Uvrierul parizian căruia salariul îi permite încă să se însoare, e un bun soț și un tată plin de duiosie pentru copilul său. Trebuie să nu te desinteresezi de această viață, pentru ca să poți admira în place Blanche sau pe înălțimile din Montmartre, seara, prin aleele înverzite, lucrătorul cuprinzându-și cu o mână nevasta de după talie, iar cu cealaltă purtându-și copilul, pentru a-i răcori de căldura zilei.

Am cunoscut familii burgheze cari nu știau drumul spre „Moulin rouge“ și cari mi-au atras atenția că în familiile „oneste“ nu se vorbește de cabareuri, de *Olympia* sau de *Jardin de Paris*.

La *Alcazar d'été*, unul din cele mai bune teatre de varietăți din Champs Elysees, frecventate numai de familii, nici una din cântărețe nu apare cu rochia scurtă. Paulette D'Arty, diveta *en vogue*, Polin și Fragson, răsfățații cântăreți ai Parisului, nu trec niciodată cu genul lor dincolo de gluma sau satira admisibile. În genere predomină strofele sentimentale sau de revoltă.

Natural că nu e acelaș lucru la *Jardin de Paris*, la *Olympia* — mai ales după reprezentație, în subsol.

Dar aci e Parisul străinilor, aci se oferă

ceea-ce cer sutele de mii de vizitatori ai Parisului. Aci se oferă „cadrilul realist“ de câte o serie de „artiste dansatoare“, angajate spre a-și arăta pulpele printre ciorapii și pantalonii *à jour* și a execută o serie de figuri, pe cari la noi și le permiteau „stelele“ pariziene în chiar teatrele de varietăți frecventate de familii. Printre spectatorii dela Olympia și Jardin de Paris sunt însă o imensă majoritate de străini, însurați, văduvi sau flăcăi, un număr corespunzător de cocote de stradă, câteva demi-mondene, cari vin cu amanții lor „en titre“ sau „de coeur“ și în totdeauna o serie de englezoaice scoabe, lungi cât niște prăjini și privind la toate extravagantele acestea cu un aer filozofal, dar cu o mare atențiune ca să le poată imită de îndată ce se vor afla între patru ochi, la ele acasă!

Este o mare deosebire între fizionomia vieții din locurile unde Parisul oferă plăceri străinilor și acele unde Parisul oferă distracțiuni parizienilor.

M'am dus într-o Duminică seara în quartierul latin, la faimosul bal dela Bullier: o imensă hală de dans, cu o grădină presărată de boschete.

E balul studenților, al amplexațiilor din marile magazine și al lucrătoarelor. Negreșit vin și unele „grisete“.

Cu toate astea nimic deșanțat în dansul lor; se valsează, se joacă polka sau cadrilul. Can-canul a dispărut și la modă e *cake-walk-ul*

(citiți kek-ok-ul) pe care-l dansează vr'un negru cu o lucrătoare sau o grizetă în admirația liniștită a celorlalți. De altfel cake-walk-ul e dansat mai ales în saloanele *chic*.

Prin boschete câte un student oferind un bock și șoptind cuvinte de dragoste amantei sale, o drăguță lucrătoare sau vânzătoare de magazin, care-i fierbe seara cartofii și-i calcă cămășile în schimbul dragostei, al mansardei și al bockului de Duminică la Bullier. Viața aceasta nu e depravată: mica lucrătoare visează fericirea ei efemeră ca eternă. Uneori nasc și căsătorii sau menajuri „regulate“ din aceste amoruri tinerești. De multe ori însă tânărul student rupe firul acestui vis, aruncându-se în vârtejul luptei pentru existență sau pentru parvenire și tânăra-i prietenă trebuie să reinceapă cu un altul. Dar câtă vreme durează aceste cuiburi, ele sunt departe de a fi cuiburi de depravare. Cel mult sunt — după o formulă burgheză — școli de preparație pentru viața casnică!

Cu totul altfel, firește, se poartă cocota dela Jardin de Paris sau Olympia cu străinul-voiajor, pe care trebuie să-l faci să petreacă o seară, o noapte, de oare-ce a doua zi va fi iarăși în tren. Lui îi trebuie ceva ce nu găsește acasă, sau în orașul său de provincie: îi trebuie o ameteală de câteva ore. Și cum de aceștia, precum am zis, sunt sute de mii în Paris, s'a format și o armată de sute de mii de profesioniste de acestea ale plăcerii. De câte ori însă nu-ți trece

tot cheful când le vezi cu câtă plictiseală își fac unele trista meserie!

Nu trebuie să fii nici mysoghin, nici pesimist, trebuie să ai numai o justă apreciere pentru acest fel de viață, ca ea să te atragă cel mult ca observator, nici de cum însă să te seducă.

Pentru aceasta nu trebuie să fi moștenit la nouăsprezece ani banii babachii și să te ajute cămătarii ca să te arunci în vârtejul parizian, ci să fi intrat la nouăsprezece ani în lupta pentru traiu și să fi deprins capul și cu altceva decât cu beția plăcerilor.

„L'AUTRE DANGER“

Adulterul care a stăpânit atâta vreme, aproape exclusiv, teatrul francez, pare a fi obosit pe autorii dramatici, ca și pe public. Se caută cel puțin noi variante, noi laturi ale acestei teme. Se pare chiar că noua sursă de subiecte dramatice a și fost găsită.

E vorba de a se pătrunde cât mai adânc în cutele sufletești ale tinerelor femei, văduve sau măritate, cari au încă „dreptul“ de a se remărita, sau de a avea amanți, dar cari totodată trebuie să se și gândească că au fete de măritat. Femei de acestea sunt multe și situațiunile la cari dau loc conflictele între pornirile de inimă ale tinerelor femei și datoria lor de mamă, sunt cu totul de natură dramatică.

Cei ce urmăresc aceste note au putut vedea că în „La course du flambeau“, pe care o joacă Réjana la Vaudeville, Paul Hervieu tratează tocmai tema datoriei unei mame văduve, destul de tânără pentru a se remărita și care totuși își zdrobește inima, spre a nu compromite viitorul matrimonial al fiicei sale.

Maurice Donnay, în aceeași direcție, cercetează conflictul dintre o mamă, femeie măritată care are însă un amant, și fiica ei, în vârstă de a se mărita, care — ca o pedeapsă a fatalității — se amorezează, bine-înțeles sincer și fără să bănuiască nimic, de amantul mamei sale.

În teatrul german, Paul Lindau a atins de mult o asemenea temă, în „Die beiden Leonoren“, tradusă la noi de d. Gusty, sub numele de „Lorica noastră“.

Paul Hervieu însă e mult mai profund psiholog și Donnay mai bun dramaturg.

„L'autre danger“ — cealaltă primejdie este tocmai primejdia de a avea un amant, când ai în casă fată de măritat.

Chinurile ce are de îndurat pe urma unei asemenea situațiuni. Clara, femeie măritată, și fiica ei Magdalena, formează miezul dramei lui Donnay.

Neglijată de soțul său, un biurocrat strâmt și vanitos, Clara gustă în brațele tânărului Freydières, amic al casei, amorul pe care-l cere încă inima-i de femeie tânără.

Magdalena crește sub ochii lui Freydières, nu vede alți tineri decât pe el în casa mamei sale și, în naivitatea sufletului ei de fecioară, nebănuind o clipă că amicul ei e amantul mamei sale, începe a-l iubi în chipul cel mai firesc din lume. Dânsul atribue prieteniei atenția ce i-o arătă ea și pe nesimțite aceste două suflete tinere se apropie din ce în ce mai mult.

La primul bal la care ia parte Magdalena, ea

dansează natural, mai mult cu Freydières, vechiu amic al casei — și totodată i se mărturișește că-l iubește, că-l adoră. Freydières e îngrozit că lucrurile au putut ajunge aci și suferă cumplit, fără bine-înțeles să poată spune un cuvânt fiicei amantei sale. Ceea-ce se ferește însă a-i spune el, i-o descopere Magdalenei conversațiile de bal. În apropierea unei conversațiuni a unor invitați, află că Freydières e amantul mamei sale. Lovitura e fulgerătoare. Sărmana fată cade greu bolnavă, dar tace, nu pronunță o vorbă și Freydières iarăși se ferește a spune ceva.

Muma e disperată: bănuiește însă că o groaznică suferință morală chinuește și va ucide poate pe adorata ei fată. Se decide a cerceta jurnalul de impresiuni pe care Magdalena îl ținea închis într'un sertar în camera ei. Pune să se spargă sertarul și să se scoată acel jurnal, din care și află teribilul adevăr: fiica iubește pe amantul mamei.

N'apucă s'afle înfiorătoarea situație și iată că Magdalena, bolnavă, și-a părăsit patul și vine să mustre pe muma ei:

— Asta nu se face! Ați spart sertarul, știu, mi-ați furat o taină, care e numai a mea, numai a mea! Ați făcut rău!

Muma se scuză, caută a o liniști și încetul cu încetul, într'o scenă de un dramatism de mare efect, mama moaie inima fiicei sale bolnave, o roagă să vorbească cu ea, cum au a'și vorbi

două femei adânc nenorocite prin suferințele lor, și atunci Magdalenă îi spune ceea-ce a auzit la bal.

— E o minciună, o minciună, strigă mama, când aude că fata ei a aflat că Freydières e amantul ei.

— Jurămi-o ! îi strigă fata. Jurămi-o pe capul meu.

— Ți-o jur, ți-o jur, nu pe capul, pe fericirea ta !

Inima fetei se ușurează: mama ei, pe care trebuie s'o știe curată ca lumina soarelui a fost bârfită, josnic calomniată de limbile veninoase, iar dânsa, Magdalena, va putea să fie cu totul a lui Freydières !

Scena aceasta e jucată cu multă inimă de „divina“ Bartet (Clara), cum o numesc obișnuiții Comediei franceze și de d-ra Piérat (Magdalena) sânge de teatru, fiica unei foste artiste, premiul I dela Conservator, adusă la Comedie, după cererea lui Donnay, pentru a creă acel rol. E un element cu un mare viitor.

Cine a văzut destul de des pe Aristizza Romanescu rămâne surprins de înrudirea de temperament, accent dramatic și chiar asemănarea de figură cu Bartet...

În ceea-ce privește morala piesei lui Donnay suntem departe de a o împărtăși. Oricât de bine și de meșteșugit vor fi aduse scenele pentru a pune sinceritatea sufletelor în locul monstruozi-tății faptelor — fapta ca o fată să se mărite cu

amantul mamei sale rămâne o monstruozitate morală.

Donnay voește poate să arate tocmai cu ce monstruozitate morală, cu ce lovitură a soartei, să plătește păcatul de a avea un amant și a-l avea încă sub acoperișul domiciliului conjugal, când ai o fată de măritat! In această direcțiune dacă se desvoltă piesa, puterea ei dramatică n'ar fi fost micșorată, ba din potrivă, și totodată sfârșitul ar fi căzut ca o fatalitate, ca o pedeapsă a soartei, iar nu ca un „aranjament“ între mamă și amant de a rupe cu amorul lor și a face căsătoria dintre acest amant și fiica mumei adultere.

Oedip se însoară cu propria lui mamă: dar e eroarea fatalității care se abate asupra capului său și-l face din antichitate și până azi eroul celei mai groasnice nenorociri omenești!

Acest element moral — fatumul — lipsește intențiunei chiar din *L'autre danger* și iată ceea ce-i micșorează considerabil valoarea, ca operă literară.

GLUMA, DANȚUL ȘI CÂNTECUL ZILEI

Parisul nu poate trăi fără o glumă, un danț și un cântec al zilei. Ele se răspândesc și prind cu iuțeala fulgerului. Din gură în gură, ajunge repede și în gura copiilor.

— *En voulez-vous des homards?* — *Oh, les salles bêtes!* ... eră acum câțiva ani ecoul bulevardelor.

Astăzi pretutindeni, încotro te miști, auzi:

— *T'en as un oeuil!*

Unei fete frumoase, unuia cu mutra arogantă, alteia care are aerul de a-ți reproșa prea grav că ai lovit-o cu cotul, sau altuia care te cam măsoară, etc. etc. tutulor le aplici:

— *T'en as un oeuil!*— și la urma urmei o aplici și fără motiv. Prinde și așa, provoacă zâmbetul și te dezarmează. Cărțile poștale ilustrate cu un ochiu mare și cu inscripția „*T'en as un oeuil!*” circulă prin tot Parisul și amuză pe toată lumea. Parizienii sunt în fond niște copii mari, cari nu pot trăi fără jucării.

Un alt cuvânt care a circulat câteva săptămâni, dar nu prea a prins, e: *la tiare*. Eră o

aluzie la faimoasa tiară falșă a lui Saïtaphernes dela Luvru. Atâta s'a vorbit de ea, în cât a început să-i plictisească pe parizieni, cari cer mereu noutăți. Când, deci, voiau să-și arate plictiseala față de cineva care începea sau lungăa vre-o povestire cunoscută, îi ziceau pur și simplu „la tiare“. N'a prins însă și pentru expresia plictiselei de asemenea natură, a rămas acum *la barbe*, acompaniat de un gest sub bărbie, care arată că trăncănești ca un bărbier când te rade!

Dela dispariția cancanului, datorită saturațiunei, parizienii erau în căutarea unui danș nou!

Astăzi îl au! E *cake-walk* (citiți „kek-ok“), danșul negrilor. Măsura e în 2/4 ca la polka și are șapte figuri „clasice“, la cari se adaugă altele *ad libitum*, după gustul și fantezia dansatorului.

Nu există teatru de varietăți în care să nu se danseze *cake-walk*; nu există bal, nu există cabaret, nu există petrecere fără *cake-walk*; nu există teatru, afară de cele subvenționate, unde să nu se joace vre-o comedie intitulată *Cake-walk*, sau să nu se introducă vre-o parodie cu aluzie la *cake-walk*. Fără *cake-walk* orice întreprindere ar da faliment și până și în industria plumbului, bronzului și porțelanului domnește *cake-walk*, immortalizând figurile acestui danș al zilei. Pe stradă, în plin bulevard, din senin, o pereche începe a dansa *cake-walk*. De altfel nici saloanele n'au putut rezista *cake-*

walk-ului. Bine dansat, danțul acesta are în unele figuri o grație care trebuie să placă. Măinile sunt tot atât de ocupate ca și picioarele, iar cavalerul dansează cu pălăria în cap și bastonul între degete. Melodia veritabilului „cake-walk“ are un parfum de exotism, foarte original....

Cântecul zilei e: *Viens poupoule!* creat de Mayol la „Scala“, cântat apoi de Max Morel la „Cigale“, de Portal la „Moulin rouge“ și azi de întreg Parisul:

Le sam'di soir, après l'turbin
 L'ouvrier parisien
 Dit à sa femme, comme dessert
 J'te pai' l'café-concert.
 On va filer, bras-d'ssus, bras d'ssous
 Aux gal'ries à vingt sous
 Mais vite un'rob, faut t'dépêcher
 Pour être bien placé.
 Car il faut, mon coco,
 Entendre tous les cabots.
Refrain: Viens pouple (bis), viens!
 Quand j'entends des chansons
 Ça m'rend tout polisson
 Ah!
 Viens poupoule (bis), viens
 Souviens-toi que c'est comm' ça
 Que j'suis dev'nu papa!

Strofele se succedă, persiflând petrecerile din jurul Parisului, așa zisă naivitate a tinerilor în-surăței de azi, poliția, camera nupțială și... în fine, Camera deputaților.

Gluma rămâne tot timpul decentă și inofensivă. Muzica e introdusă din Germania, unde de asemenea a făcut deliciile Berlinului. E foarte melodioasă, lesne de prins și se fredonează sau se flueră cu plăcere: tot ce trebuie unui cântec al zilei. Cuvintele sunt de Trébitsch Christiné și muzica e aranjată de acest din urmă după Adolphe Spahn.

Nu mai puțin populară e o altă creație a lui Mayol: *La combinaise*, cuvinte de Briollet — Lelièvre, muzica de Cristiné. Iată o strofă și refrenul:

Un jour je demand' la main
 D'un' fill' de banquier d'Amérique.
 Mais la sachant très pratican:
 Je lui murmur' d'un air câlin:
 Si tu veux qu'j'augmente
 Ton petit magot et que j'te fass' des rentes
 Il faut, ma charmante,
 Me confier, viv'ment, ton petit capital.
 Mais l'air virginal,
 Ell'm're'pond: Master,
 On m'a chipé mes valeurs
Refrain: J'voudrais bien faire avec toi la combiné
 Nibé, Lubé,
 Pin! Pin! La combinaise, ah!
 Mais voilà
 Je n'peux pas,
 Car j'ai déjà fait, bébé la combiné
 Nibé, Lubé
 Pin! Pin! La combinaise... et
 Tout c'que j'ai
 J'l'ai déjà escompté.

Sunt nimicuri drăguțe, plăcute, cari amuză
Parisul și fac norocul editorilor, compozitorilor,
artiștilor și directorilor de teatru. Adică com-
pozitorii și artiștii se mulțumesc mai mult cu
gloria și editorii și directorii de teatru, mai
mult cu... câștigul!

VERSAILLES

Va rămânea pentru mine un vis minunat Dumineca aceea petrecută în palatele și parcurile dela Versailles. Mi se pare aproape că Parisul n'a fost decât o stațiune care a mijlocit drumul spre Versailles. Nimic până azi n'a scâldat imaginațiunea mea într'o lume de artă mai sublimă și în sânul unei naturi mai divine. Redevii copil, respirând pe o bancă, sub un arbore care a văzut atâtea ierni și atâtea primăveri, aerul îmbalsămat al grădinilor imperiale, în fața acelu grandios bazin al lui Neptun! Se pare că o po-veste, așa cum nici un muritor nu ți-a putut spune până azi, toarce firul ei vrăjit și-ți ademeneste întreaga fire.

Ochiul meu rotindu-se în acest mediu de feerie, o singură idee mă obsedă câtva timp: dacă vr'un puternic împărat ar mai putea porni azi războaie pentru a face cuceriri cari să uimească lumea, de sigur că el n'ar cuceri nici Parisul, nici Londra, nici vre-o țară oarecare, ci ar cuceri Versailles, pentru a stăpâni astfel minunea pământului, colțul fermecat, basmul viu, țesut de

fantaziile unor oameni cari au creat în sânul naturei o alta în care visarea a devenit realitate.

Din tot acest basm care-ți impresoară mintea, apare un nume: e acela al lui Ludovic al XIV-lea. Înțelegi acum de ce omul acesta a dominat un secol și de ce azi, după două secole și jumătate, nu s'a terminat studiul asupra uriașei sale epoci.

Povestea minunei începe cu un amor depărtat, pierdut în cutele anului 1660, când uimit, de grațiile blondei d-re de La Vallière, Ludovic al XIV-lea părăsește Saint-Germain și caută urma pașilor ei la Versailles. Amorul acesta înaripează mintea Regelui-Soare și o face să născocască pentru o dragoste unică un cadru unic sub soare.

Modestele patru pavilioane ale lui Ludovic al XIII-lea se transformară în curând într'un somptuos palat, cu noi pavilioane și aripi, la cari se adăugau mereu alte corpuri de clădiri, unite cu celelalte, până se formă acea galerie istorică dela Versailles, care înfiorează pe vizitator. Grădinile creșteau neconținut și se adânceau în fața palatului, populându-se de acele bazine, cu jocuri de ape, terase și partere pline de statui și grupuri cari răpesc omului noțiunea lumii pământești. Mii de suflete au pierit dând viață acestor neperitoare armonii de forme. După blonda grație a d-rei de La Vallière, faimoasa d-nă de Maintenon știu să nu oprească geniul capricios al lui

Ludovic al XIV-lea: Trianonul și imensele lucrări hidraulice, cari amintesc munca de sub faraoni pentru ridicarea monumentelor antice ale Egiptului, fură realizate. Când se trase linia și se adună, totalul fù: o sută nouăzeci milioane de livre. Numai războiul putù oprì aci gusturile Regelui-Soare. Aproape un secol în urmă d-na de Pompadour, din punga lui Ludovic al XV, ca să nu zicem din foamea supușilor săi, știe să născopească noi colțuri cari să mulțumească viața acestei eroine de teatru, iar Maria Antoinetta creă apoi micul Trianon, atât de scump lui Napeleon.

Palatul de azi, cu cele peste o mie de statui și peste patru mii de tablouri, muzeul Versailles, e opera regelui Luis-Philippe și restaurarea și instalarea lui în acest scop a costat modesta sumă de peste douăzeci și trei de milioane și datează de pe la 1832. De atunci încoace multe tablouri și statui moderne au găsit adăpost în palatul dela Versailles, care a rămas un muzău de artă. Din mobilierul său, parte a trecut la muzăul Luvrului, parte la marele și micul Trianon, din fundul parcurilor.

Aci păzitori, funcționari ai guvernului republicei conduc grupurile de vizitatori și explică în fiecare sală valoarea istorică a mobilelor și obiectelor aflătoare. Aci Watteau are minuni de delicateță picturală, iar porțelanul de Sèvres se răsfață în obiecte cari prețuesc milioane.

Dar, eșind pe poarta palatului, seara, pe când

soarele murea în aleea ce ducea spre arena în care odinioară Ludovic al XIV-lea ascultă, beat de fericire, alături de La Vallière, muzica din „Alceste“ a lui Lulli, părea că se aude încă ecoul murmurului aceluiași popor al Parisului, care zdrențuit și muritor de foame a venit la Versailles să facă prizonier pe Ludovic al XVI-lea și să ducă la eșafod pe Maria Antoinetta, care-i recomandase să mănânce cozonaci, dacă n'are pâine...

ODÉONUL

Cine și propune să meargă să asiste la o reprezentație a Odéonului, în așteptare de a vedea un teatru remarcabil, acela riscă o mare decepție. Cu mai puține iluzii, de oarece cunoșteam situațiunea acestui teatru și direcțiunea lui lipsită de spiritul inițiativei și inovațiunei, totuși am încercat o mare decepție, în acest „second Théâtre français“.

Se jucă *La Rabouilleuse* înaintea unei săli jumătate goală, jumătate majorizată de bilete de favoare. Cu toate astea eră a vre-o nouăzecea reprezentație și s'au mai jucat multe în urmă; ba la toamnă o să se redeschidă tot cu această piesă. În treacăt fie zis, la mai toate teatrele numărul biletelor gratuite e enorm. La Porte St. Martin, unde Coquelin continuă cu „Cyrano“ mâinile „ouvreuselor“ erau pline cu bilete gratuite: celelalte nu se mai zăreau din cauza acestora.

Autorul, Emile Fabre, și-a extras piesa sa în patru acte, *La Rabouilleuse*, din romanul lui Balzac: *Un ménage de garçon*.

Acțiunea se petrece sub Restaurațiune, în casa unui bătrân și bogat burghez, „tata Rouget“, foarte avar, dar stăpânit de o servitoare Flaure Brazir, care e și amanta sa și e cunoscută sub numele de *La Rabouilleuse*, din cauza fostei sale meserii de pescuitoare de raci.

Numita femeie are ca amant și „souteneur“ pe trândavul spadasin Max, ofițer cu jumătate soldă, care vânează averea lui „tata Rouget“, și în acest scop plănuiește a se căsători cu fosta pescuitoare de raci, când dânsa va moșteni pe hodorogitul avar. Colonelul Philippe Brideau, nepotul avarului, milităroiu de cea mai primejdioasă speță, conspirator suspect, furios pe de o parte că rabla de unchiu-său refuză de a ajuta pe sora sa, muma colonelului, iar pe de altă parte voind să salveze averea, provoacă pe Max și îl ucide în duel. E asasinat însă, la rândul său, de ordonanța lui Max, un corsican răzbu-nător.

Totul e o țesătură melodramatică. Cele trei tipuri: „tata Rouget“, „la Rabouilleuse“ și „Philippe Brideau“ trădează negreșit mâna lui Balzac în construirea de tipuri, dar defectul piesei este tocmai că miroase grozav a roman — și ceea-ce în roman eră literatură, a dispărut și a rămas melodrama.

Dacă piesa lasă însă de dorit, interpretarea eră mai mult decât mediocră.

Afară de Janvier, care jucă pe Rouget și tă-

nărul Vargas, într'un rol secundar, în zadar am căutat un talent mai însemnat.

Ceea-ce însă sărea în ochi eră că, deși piesa se jucă aproape fără sufler, totuși te aflai în fața unei trupe totalmente lipsită de omogenitate: o serie de elemente disparate, cari, fatalmente, dădeau un ansamblu cu desăvârșire lipsit de stil. Aveai impresiunea că actori diferiți, din trupe, ba chiar orașe deosebite, s'au adunat la un loc pentru a jucă o piesă. Nimic care să spună spectatorului: ăsta e produsul special al casei și poartă pecetea Odéonului. E ceva înjghebat cu trudă, cu silă și fără șansă.

Cum se cunoștea că lipsește în capul acestui teatru *un om*, sau mai bine zis *omul* care 'i trebuie, căci actualul director Paul Ginisty e un literat de valoare, dar nu e omul cu mâna fericită în ale teatrului. Antoine cere direcția Odéonului și ar dori mult să o obție, dar nu se știe dacă i se va dà. Sub Antoine, firește, acest al doilea „théâtre français“, bine subvenționat cum e de staț, ar putea să renască, imprimându-și o personalitate morală, un stil al său, care să 'l pună alătura de teatrele unde spectatorul se duce știind că va găsi acolo un fel deosebit, anumit, de a se jucă teatru.

Pentru aceasta Odéonul ar trebui să înceteze de a fi ceea-ce e azi: o filieră, o anticameră pentru talentele tinere, cari de îndată ce sunt remarcate sunt acaparate, sau de Comedia franceză, sau de teatrele „stelelor“, pe când „al doilea

teatru francez“ rămâne un colector de mediocrități, cari se perindează mereu și pe lângă cari, când e vorba de vr'un rol însemnat, se atrage temporar un artist ca Gémier sau de Max, pentru a se vedea și mai bine cât îi distanțează pe ceilalți.

Am putea spune că Odéonul trăește azi, fiindcă trăește de o sută și douăzeci și unu de ani, în acelaș loc al quartierului latin, peste drum de Luxembourg și că nu s'ar concepe la Paris cum în această clădire pătrată, înegrită, ce aduce mai mult cu un templu grec din vechime, s'ar putea să nu se mai joace teatru.

Aci a jucat odinioară Dugazon, ilustrul Talma, faimoasa Raucourt, celebrul Frédérik Lemaître, irezistibilul Baron, renumiții, Delaunay și Talbot, neîntrecuta Marie Laurent; pe aci a trecut Sarah Bernhardt, și s'au dat atâtea premiere, cari făceau să tremure de emoție și publicul și sufletele unor autori, cari semnav: Soulié, Dumas, Georges Sand, a cărei fotografie am găsit-o într'un colț al teatrului, încadrată și cu următorul autograf: „bravilor artiști ai *Odéonului*, în amintirea primei reprezentațiuni a „Marchizului de Vilemer — 8 Martie 1864“.

Are istoria lui teatrul Odéonului, dar un teatru trebuie să și trăiască în fiecare seară viața lui, căci altfel e un teatru mort.

MUZEUL LUVRULUI

... Ah, da! Nu mai e nevoie să vizitați Luvru, O să citiți cele de mai dela vale, o să puneți paralele în celalt buzunar și o să ziceți că ați văzut Luvrul...

Mi-a mai spus un prieten, înainte de a plecă, să-i scriu ce o să văd la Luvru. Am dat din cap și am plecat. Probabil c'așteaptă și acum să-i scriu. I-aș fi putut recomandă o serie de biblioteci cuprinzând literatura asupra Luvrului, dar n'ar fi înțeles mai mult decât din scrisoarea pe care și-o închipuiă, de sigur din parte-mi.

Cum însă subsemnatul știă că nici istoria artelor, nici elevii școalei de bele-arte și nici onor. nostru P. T. Public, care n'a vizitat încă muzeul dela Universitatea din București, nu așteaptă o dare de seamă amănunțită asupra Luvrului, a putut trăi relativ fără nici o grijă, recunoscător acelora cari s'au gândit mai din vreme și i-au luat'o înainte cu descrierea muzeului Luvrului.

Cincisprezece zile dam când pe o parte, când pe cealaltă a Luvrului și, în definitiv, îl ocoleam, oricât de energetic și entuziast eră degetul lui

Gambeta, care părea, din înălțimea bronzului său, că voește să mă convingă că un om nu poate să fie în Paris și să nu vadă Luvrul, nu numai pe din afară, ci și pe dinnăuntru.

Cunoșteam însă dela München durerile de ceafă ce mi le dădeau sălile lui Rubens, Wan Dyk sau Corregio din vechea pinacotecă și amânam mereu tortura.

Înțeleg să vizitezi odată pe săptămână o sală, una singură, de sculptură sau pictură și să-ți zici: o să revin săptămână viitoare să mai văd și altă sală. Dar să intri în Luvru, la nouă dimineața și să ieși la cinci seara, pentru a reveni a doua zi și a urmări aceeași cură câteva zile în șir, înseamnă să faci pe martirul civilizației, să combați amorul studiului cu antipirine și să te alegi cu un danț de forme și de culori pe dinaintea ochilor care să te facă să confunzi chiar a doua zi pe Sf. Ion Botezătorul al lui Raphael cu un sarcofagiu a lui Ramses al III-lea!

M'am abținut deci cincisprezece zile dela orice contact al Luvrului cu celelalte preocupări ale mele și numai în ultimele cincisprezece zile am frecventat de patru ori acest labirint artistic, câte o oră și jumătate-două.

Trebuie să declar deci că nu m'aș supune unui examen pentru a putea lua direcțiunea Luvrului, dar pun rămășag că tot aș concură cu mulți din acei pe cari i-am întâlnit cu catalogul în mână, sau purtați de nas de câte un „guide“, care afirmă foarte convins înaintea unei pagode chi-

nezești din muzeul etnografic că e o reducere a chipului lui Esmunhazar, regele Sidonului — pe care-l întâlnisem în sala cu acelaș nume din colecția asiro-feniciană!

Sunt săli în Luvru cari, firește, îți rămân mai bine întipărite, cum sunt de pildă, pentru noi, sălile în cari găsești rămășiți de monumente funerare ridicate de Ampliala, originar din Sidon, găsite la Kiustendje (Tomi) alături de statui antice romane reprezentând pe Sever, Marc Aurel, Caracala, Trajan, Claudiu, Messalina cu Britanicus, Caligula, Tiberiu, Iuliu Cezar, sala Tibrului, sala Venerei din Milo, sau a Melpomenei. Vin apoi sălile egiptiene și asiro-feniciene, cu zeița Sekhet și colosul lui Seti al V-lea, sarcofagele lui Ramses III, ruinele Ninivei descoperite de Bota, palatul lui Sargon la Khorsabao, din al optulea secol, piese uriașe de pe cari se pot face splendide studii de plastică antică.

De sigur că nouile săli consacrate lui Rubens îți opresc pașii, dar sala de sculptură modernă botezată după numele lui Houdon, autorul celui incomparabil Voltaire, m'a captivat mai mult: sunt reunite acolo chipurile lui Franklin, Diderot, Buffon, Jean-Jacques Rousseau, Lavoisier: o întreagă lume de cugetare.

Dacă poți însă reține din sculptura antică, dacă păstrezi amintirea școalei italiene — Raphael, Corregio, Andrea del Sarto sau Tintoretto, a școalei spaniole — Murillo, Velasquez, a celei germane — Albert Dürer, a celei flamande —

Dyck, Franz Hals, etc. — cum să mai reții cele șapte sute de tablouri ale școalei franceze? Dar muzeul marinei, dar acel al bronzurilor, dar sculptura evului mediu și a renașterii?..

Se pomenește de Luvru, dela 1200; când n'a mai ajuns labirintul de clădiri acumulat timp de șasesprezece secole, i s'a adaus și Tuilleriile, considerabil mărite, cu aripi de patru sute de metri întindere. Tot acest monstru, care apasă pe umerii vizitatorilor, să fie cunoscut de aceștia în întregul lui cuprins, Luvrul ar deveni în acest caz o excelentă pepinieră de nevropați.

Dacă însă, până la noi, s'au păstrat și acumulat în asemenea muzee capo-d'operele veacurilor, trebuie să credem că această manie civilizatoare nu se va opri. Departe de așa ceva, constatăm că îngrămădirea operelor de artă în muzeele naționale și colecțiunile particulare ia, din zi în zi, proporțiuni mai uriașe.

Mă transpun cu mintea peste alte nouăsprezece secole, admit că nici o recădere în barbarie nu va veni să distrugă de pe fața pământului civilizația actuală, cu muzeele ei cu tot, iau în considerație potențarea necurmată a producțiunei artistice și mă întreb: ce vor fi Luvrurile în secolul al patruzecilea, dacă sunt astăzi ceea-ce sunt și ce construcție cerebrală va trebui să aibă omul civilizat al acelor vremuri ca să se pună „la curent“ cu civilizața artistică a lumii?..

Mă felicit de pe acum de fericirea ce voiu avea de a muri cu douăzeci de secole mai curând.

METROPOLITANUL

Isprăvind cu urcatul spre cer, prin casele cu cinci, șase și șapte etaje, eră de prevăzut că Parisul se va cobori și în pământ—și în curând va începe să trăiască și sub apă.

Bună parte a orașului e găurită până acum în toate direcțiunile și diferite puncte, între cari și acela din piața Operei, sunt găurite acum pentru a deveni guri ale trenurilor subterane—ale metropolitanului, cum au fost botezate aceste trenuri cari străbat metropola Parisului cu o viteză nebună.

Te întrebi la un moment dat pe ce mai stă Parisul acesta, când e găurit în toate direcțiile, pe întinderi colosale, formând nenumărați diametrii în circumferența sa?

Te cobori într'o stațiune a metropolitanului, pe câteva trepte din stradă, și câtă vreme nu se apropie huruiala trenului, asculți huruitul trăsurilor cari trec strada. Cu toate astea te liniștești, când privești bolțile și construcția exclusiv în piatră a acestor galerii subterane și când afli că ele se întind numai pe sub strade,

nu și pe sub case. Câtă muncă, cât material și cât capital au înghițit aceste perforări iar îți închipuești, când te gândești la tunelurile à la St. Gothard.

Necesitatea metropolanului se învederează din zi în zi mai mult: încasările sunt cea mai bună dovadă.

Trei milioane de oameni nu se pot mișca în acelaș timp pe o suprafață ca a Parisului cu repeziciunea pe care o reclamă epoca noastră de aburi și electricitate. Trebuie ca omul să se miște din loc în loc cu aceeași viteză cu care se mișcă și se prefac materiile în domeniul industrial, cu aceeași viteză cu care sboară gândul omului modern.

O asemenea viteză nu se poate realiza la suprafață, pe stradele și bulevardele parcurse de oameni. Trăsurile și omnibuzurile trebuie să meargă la pas, tramwayele cu cai, cu aburi sau cu electricitate pot înainta până la o viteză relativă în acelaș mediu, și încă primejdia strivirilor nu e exclusă. Dealungul unor galerii subterane, cu dublu terasament, trenuri pot circula în permanență, în direcțiuni opuse, cu viteze cari să întreacă chiar pe ale trenurilor inter-orășenești sau internaționale.

În adevăr, metropolanul—pe care parizianul grăbit îl numește scurt: *le métro* — circula cu o viteză aproape îndoită cât a trenurilor noastre de persoane.

O distanță pe care ai face-o într'o oră pe

jos, în treizeci de minute cu omnibusul, sau în cincisprezece cu tramwayul, o faci în cinci minute cu métro-ul.

Toate merg cu electricitate. Te cobori . . . electric la casa de bilete, ca să nu ți-o ia altul înainte. Adesea găsești o coadă ca și la Operă. Lângă fiecare casă de bilete e și un chioșc cu ziare și fascicule, care are obligația a schimba fără plată monezi de argint. La casă trebuie să cam ai bani potriviți. Cel mult să te prezinți cu doi lei. Vânzătoarea de bilete din dosul ghișeului are grupuri pregătite cu resturi la cincizeci de bani, la un leu, la doi și într'o clipă ai primit biletul și restul. N'ai vreme să-i faci curte, că-ți dă ghionți amicul din spate care așteaptă rândul și apoi e și geamul dela ghișeu împletit cu sârmă, cum sunt ferestrele dela pensionate unse cu tibișir! O iei repede pe galerie, dai de controlor care — țac — îți găurește biletul; cobori alte cinci-șase trepte și dai de peron. Dacă auzi un huruit groasnic, să știi că dai de porțița spre peron închisă. Nu mai poți lua pe asta, trebuie să aștepti trei minute până va sosi următorul. Coborirea și urcarea la fiecare stație se face în maximum un minut, de obicei nu durează nici atât. În timpul cursei conductorul anunță stația următoare. Cei cari au să se coboare se apropie de uși. Odată în stație, ușile se deschid: cei din lăuntru ies, cei din afară intră, cât ai clipi ușile se închid iar, — un fluerat și ai pornit! Vagoanele sunt exact la

nivelul peronului, așa că le părăsești în stație, ca și cum ai înainta pe acelaș parchet.

Peste drum de peronul pe care te afli e alt peron spre terasamentul care duce în direcție opusă cu a ta. Două trenuri întră deci adesea în acelaș moment în stație cu aceeași viteză vertiginoasă, opresc aproape brusc, fără comițiune prea mare și pleacă în aceeași clipă.

Din primul vagon unde se află și manipulatorul, pe geamul care-i servește spre a observa dacă linia e perfect liberă, vezi nesfârșita galerie subterană, cu terasamentele de ambele părți luminate de becuri electrice. Are aspectul unei galerii miniere. Din când în când câte un mic accident la manipulator — fără consecinți. Accidentele sunt foarte rare.

Un bilet de clasa II-a — cea mai frecventată — e 15 bani, valabil toată ziua, câtă vreme nu eși din cuprinsul metroului: poți deci călători de dimineață până seara. Aerul încărcat însă, care după douăzeci-treizeci de minute te sufocă, nu te prea invită la asemenea sport!

În unele puncte — cum e de pildă în direcția spre Père-Lachaise — la un moment dat métro-ul iese din galeria subterană și începe a umblă la suprafață, sub cerul liber, la lumina zilei, pe o distanță oarecare. Ați înțeles că ne aflăm aci la o adâncitură naturală a terenului, care n'a mai necesitat continuarea galeriei, fiind la acelaș nivel cu ea. Distanța aceasta însă la suprafață e prefăcută în cheiu, întărit, izolat, așa

că viteza rămâne aceeaș. De altfel pe aci suntem aproape afară din oraș.

Fizionomia métro-ului devine interesantă, între 12—2 p. m., între 6—7 jum. seara și între 11.45 și 12 noaptea, în punctele din apropierea teatrelor. De sigur că tot atât de interesantă e la cinci dimineața, când reîncep cursele, ducând pe uvrieri și amploiați la fabrici.

La aceste ore burghezul, mai ales când e cu nevasta, dă 25 de bani și ia clasa I: 1) fiindcă burta-i riscă să fie tamponată între corpurile osoase ale proletarilor și 2) fiindcă proletarii nu prea întrebuințează ylang-ylang!...

O revoluțiune se prepară în Paris: se studiază legarea prin metrou, pe sub Sena, a quartierului latin cu restul Parisului.

Grija parizienilor e ca acest contact prea perpetuu cu centrul Parisului să nu răpească quartierului fizionomia sa specială.

„HOTEL DES INVALIDES“

Din câmpiile Elysee, unde d. Loubet poate ascultă din palatul prezidențial cupletele pe cari Dranem le cântă seara la „Ambassadeurs,“ pe socoteala șefului statului — podul Alexandru — o capo-d'operă de arhitectură — te scoate pe dinaintea Salonului Societății artiștilor francezi, drept în fața Invalizilor.

Aerul din câmpiile Elysee și din pădurea răcoroasă și amoroasă a Bulognei transportă pe undele sale parfumul salcâmpilor, al mondenelor și demi-mondenelor lenevoase, până la acel Hotel al Invalizilor, care privește tăcut și majestos spre umbrarele cu șoapte de dragoste, cum Parisul de azi se amuză, uitând zilele de glorie ale „marei armate“ dela Iena și Austerlitz și zilele de doliu din 71.

În patrulaterul „curței de onoare“ o sumă de bătrâni în uniformă, cu pieptul plin de decorațiuni, sprijiniți în cârji, cu câte un picior de lemn sau fără o mână, se preumblă încetinel, dar cu ținută tot soldățească. Vorbesc rar între ei. Pri-

cina am aflat'o: fiecare are ciudățenile sale bătrânești și cum se pun la vorbă ese ceartă. Cele mai de multe ori certele sunt „istorice”: nu sunt de acord asupra planurilor lui Napoleon, ale lui Turenne ori ale lui Kleber, sau își contestă cantitatea de glorie personală câștigată în luptele pentru onoarea și mărirea Patriei! Frați de arme, ei rămân rivali de glorie! Fiecare e convins că fără el Franța de azi ar fi fost mai mică, pe când fără celălalt i-ar fi fost absolut indiferent.

Fundul curței îl ocupă biserica ce dă spre domul în care odihnesc rămășițele eroului dela Lena; aripele sunt ocupate de diferite comandamente militare, servicii de stat-major, muzău militar, iar în dos sunt cinci curți cu locuințele invalizilor. Clădirile sunt vechi, cazărmi sumbre dar monumentale prin severitatea și majestatea lor.

Fațada din fundul curței de onoare e dominată de statua unuia din acei ce au știut bine să stăpânească câmpul războaelor: Napoleon, în picioare, și bătrânii invalizi îl privesc și așteaptă par'că să le mai dea un ordin.

Biserica impodobită, cu trofee și steaguri smulse inamicului, pomenește pe plăci de marmură fixate în pereți și pe colonade nume și fapte de eroi.

Intrările sunt păzite de invalizi cari, cu un gest sau monosilabic, indică drumurile. Dâșii însă nu sunt mai puțin obiectul atențiunei ca

biserica, domul sau statua equestră a generalului Hoche, care pare a păzi scara spre primul etaj.

Mai ales englezii, veșnic duși de nas de câte un așa numit „guide“, care face pe „ciceronele“ cu o competență șarlatanească *hors ligne*, cască gura la invalizi, până câte unul le întoarce spatele. Citisem odată despre frații Monnier, caritativiști și homoriști, cari au scris și schițat scene nostime despre vizitele la hotelul invalizilor. Intre altele arătau că încă de pe vremea lui Ludovic al XIV-lea, acum vre-o două sute și vre-o treizeci de ani, când luă ființă hotelul invalizilor, se păcăleau vizitatorii curioși, prezentându-li-se invalizi cu nasuri de argint. Multă vreme se exploată existența „invalidului cu capul de lemn“; vr'un obuz i-a retezat capul și trăia acum cu unul de lemn!

Curioșii naivi veneau să-l vadă, dar totdeauna se pretextă că a eșit și „momentan“ nu se știe unde e. Vizitatorul povestea însă apoi și se jură chiar că l'a văzut pe „invalidul cu capul de lemn“.

Englezii de azi or fi povestind și ei p'acasă de existența invalidului cu capul de lemn!

Mecca hotelului invalizilor e însă „le dôme“. O inscripție arată direcția spre: *Le tombeau de l'Empereur*.

Domul acesta are în adevăr ceva din fiorul pe care ți-l dă apropierea de o putere cu proporțiuni supra-pământești.

Poți fi sub impresia cea mai recentă a unui scriitor care tratează de nebun sanguinar pe eroul dela Austerlitz; în momentul când vei păși pragul domului, vei scoate pălăria, fără a mai citi îndemnul afișat la intrare. Majestatea e în atmosferă: ai impresiunea că aci Napoleon dictează lumei și acum! O balustradă masivă de marmură deschide vederea spre cripta în care sunt depuse rămășițele marelui războinic. Deasupra criptei citești înscrise opt nume: Iena, Friedland, Marengo, Austerlitz, Piramides, Wagram, Moscowa, Rivoli. Atâta.

Intr'un colț al domului, la stânga statuă lui Vauban, la dreapta aceea a lui Turenne: veghează.

Patru capele sfințesc domul. Cea din fund, în fața intrării primește lumina printr'un geamlâc care dă în locașul bisericei din curtea de onoare. E e lumină vie, care dă capelei o aureolă stranie. În fața ei un invalid, cu o chee mare de fer în mână, șade de pază alătura de două enorme statui, dinaintea portretelor greoaie de bronz ce poartă de-asupra lor aceste cuvinte ale marelui deportat de la St. Elena:

— *Je désire que mes cendres reposent sur les bord dela Seine, au milieu de ce peuple français, que j'ai tant aimé.*

În virtutea unei permisiuni, portalele se deschid și descind peste douăzeci de trepte reci spre cavoul unde odihnesc resturile pământești

ale lui Napoleon I. E o descindere care nu se face fără a simți fiori în suflet.

O galerie în baso-reliefuri și statui apoteozând geniul militar al împăratului, care și-a întins cuceririle până la pyamidele Egiptului, face gardă în jurul sarcofagiului de granit roșu, sprijinit de un bloc de granit verde. Felinare de veghe atârnă din tavanul galeriei.

Răceala marmorei, o adâncă tăcere și o atmosferă de respect și supunere, domnesc în jurul mormântului lui Napoleon: s'ar părea că vibrează încă în acest loc ceva din voința stăpânitoare a acestui supra-om.

O REPETIȚIE GENERALĂ

LA COMEDIA FRANCEZĂ

E o fizionomie din cele mai interesante aceea pe care o prezintă Comedia franceză în ziua unei repetițiuni generale.

Avui șansa să apuc un asemenea eveniment, care, precum se va vedea, nu e totdeauna o șansă și pentru autori.

O repetiție generală — pentru presă — e la Comedia franceză o adevărată premieră, e pentru piesă ceea-ce este vernisajul pentru o expoziție de pictură. Ea decide de soarta noiei lucrări dramatice.

Presa pariziană, presa departamentală, presa din colonii, presa străină dispune de numeroase locuri la aceste repetițiuni generale. Dar e departe de a putea umplea sala, care e însă plină până în tavan, căci alătura de criticii de teatru și ziariști, vin directorii mai tuturilor teatrelor pariziene, departamentale, și a multor teatre străine, artiștii și mai ales artistele cu amicii, amicele și amicele amicelor lor, plus o serie de domni și doamne din lumea mare, invitați ai

autorilor, ai d-lui Claretie, ai artiștilor sau artistelor, etc. E toată lumea artelor care 'și dă întâlnire pentru a... „aranjă“ precum se cuvine noua piesă. Unde mai punei că e o excelentă ocazie pentru doamne, artiste, „etc.“ de a face „puțină“ toaletă — multe datorii la croitor! — „puțin“ flirt — multe infidelități — și „puțină“ causerie — multe maliții, mici calomnii, sau mici adevăruri cari rămân totdeauna un secret bine păzit... între două-trei sute de amici și amice. Domnii au ocazie să se pronunțe asupra ochilor și teint-ului amicelor lor, în timpul zilei — pe cari le găsec cu totul deosebite și de sigur și mai adorabile —; amicele găsec ocazia de ași încadră frumusețea în culori deschise; coaforii și croitorii sunt și ei mulțumiți de repetiția generală pe care o oferă d. Claretie; toată lumea e mulțumită; nu se știe însă dacă d. Claretie și autorii vor avea motiv să fie mulțumiți!

„Les trois ceups“ — clasicele trei lovituri în lemn ale Comediei franceze — și reprezentația începe:

Un fel de estet modern, anume Bégard, care trăește, se vede, numai din „simfonii în albastru“ și „amori funerare“, deși are ceva milioane, vine în casa lui Dessilière, om practic, de afaceri și declară că iubește pe fata acestuia, Jeana, fiindcă dumneaei seamănă cu foasta zână a castelului locuit de Dessilière, de care (și de zână și de castel!) e amorezat Bégard

și acum — mai ales acum! — după ce dânsa a murit. Da; el iubește, iubește cu patimă, cu frenezie... o moartă! Cum însă Jeana aduce cu moarta, cântă ca ea la pian, etc. estetul nostru o simpatizează și pe Jeana. Dânsa însă îl iubește de-a binele pe țâcnițul nostru estete și pentru a-l cuceri și mai mult se îmbracă, se coafează, cântă — ca idolul mort al estetului.

Dessilière, care e om, nu fleac, spune nevestei sale să facă bine să se gândească la astfel de bărbat pentru fată.

La o adică și Jeana își zice: așa dar nu pe mine, ci pe cealaltă o iubește? Atunci!!... Atunci Bégard, care a venit și a plecat până acum de cel puțin douăzeci și cinci de ori, după trebuința autorilor de a face monolog sau dialog, pleacă iar.

Dessilière însă se ruinează, așa de odată, Bégard apare din nou, îl scapă de faliment și-i ia și fata, pe care, gândindu-se bine, a constatat c'o iubește. Un fel de notar face pe intermediatorul sentimental și caraghios, — fără însă ca aceasta să fi fost și în intenția autorilor cari au voit să fie serioși și au dat piesei un titlu foarte trist: *Les âmes en peine*. Publicul însă, într'o unanimă dispoziție n'a putut lua chestiunea în serios, nici inimă rea n'a voit să-și facă — și a răs timp de trei acte, cu o vădită poftă. Avea și de ce. Ceva mai absurd, mai ridicol, mai stângaciu făcut ca meșteșug teatral, ar fi greu de inventat, nu de un autor primit la Comedia

franceză, dar și de un oare-care lunatic estetic catastrofal, care bate la porțile nemuririi în vr'un modest oraș de provincie.

Cu toate astea, întâiul din cei doi autori, Janvier, nu mai e la prima sa încercare, a mai scris piese și i s'au reprezentat, „cu succes“, după cât mi se spunea...

Dacă s'a petrecut însă în timpul actelor, în antracte s'a petrecut și mai bine, căci antracetele erau ceva mai de spirit decât acele trei acte ale autorilor!

Faguet apără pe autori cu mare talent și o convingere de un comic irezistibil: găsea că subiectul nu e pentru teatru, dar că ar fi mers prea bine într'o nuvelă sau roman! Politeța eră de o ironie adorabilă! Larroumet găsea că piesa e „încă un succes“ al d-lui Claretie, iar Nordau găsea că asta nu mai e „degenerare“, ci mai mult complectă lipsă de digerare, constipație bifefală fiindcă doi autori și-au dat mâna ca să-și dea... în cap!

Se glumește, se râde pe socoteala autorilor. Ce voiți? Atmosfera e înveselită de atâtea figuri de talent, de spirit și de atâtea frumuseți! Sylvain vrea să-și oprească zâmbetu-i franc-ironic, Georges Berr bate lăturile pentru a nu fi interwievat asupra piesei, Féraudy se duce să condoleze pe Paul Mounet, Laugier, Desson, Pierson, Pierat, cari joacă în acest „succes al zilei“, Cadet consolează pe Claretie, actrițele rād pe îfundate, rāde chiar Pierny, favorita

Sahrei Bernhardt, deși jurnalele de dimineață anunțau că, după cererea mamei, tribunalul a pus-o sub interdicție, de oarece avea o mie cinci sute de lei pe lună și făcea datorii douăzeci de mii: în adevăr, purtă o prea frumoasă rochie crême, toată în crêpe de Chine...

Severii și societarii, cari nu uită lovitura de stat, când cu suprimarea comitetului de lectură se văd înc'odată răzbunați: „iată ce se întâmplă când citește și hotărăște numai d. Claretie. De ar fi fost comitetul de lectură!“ ...

Poate că au dreptate întru câtva.

Claretie și autorii au avut de furcă până a doua zi când avea loc premiera: au lucrat încontinuu cu creionul roșu pentru a suprima sau înlocui părțile la cari s'a răs mai cu hohote.

Tot sunt bune la ceva repetițiile generale!...

„Succesul zilei“ a mai apărut de două-trei ori pe afiș: s'a crezut că e destul cu amuzamentul pe socoteala autorilor și s'a continuat cu „Les affaires sont les affaires“ și „L'autre danger“!

Dacă n'ar fi căderi de acestea frumoase, cum s'ar mai deosebi marile succese?!

„LE CABARET DU NÉANT“

Într'o seară, după o reprezentație la Odéon, mă hotărisem să pierd o parte din noapte în Montmartre. Am pierdut-o toată și trebuie s'o pierzi de voești să faci cunoștința fizionomiei nocturne a acestui quartier al muncii, cântecului și extravagantei.

Pe imperiala unui omnibus, în veselă companie, ne răcorirăm cale de vre-o oră, pe când bieții cai, ajunși în cele din urmă la numărul de cinci, asudau greu, urcând spre acest Olymp al Parisului.

Montmartre deține recordul cabareturilor. „Quat'z Arts“, „Cabaret du rat mort“, „La boîte à Fursy“, „Cyrano“, „Cabaret du néant“ — toate sunt, unul lângă altul loaul de întâlnire al atâtor talente, al atâtor temperamente diferite: satirici, sentimentali, burlesci, tragici, vòdeviliști, revoltați, sceptici, întreg Parnasul parizian.

Căci, de când lumea, celui ce avea ceva în cap și în inimă îi plăcea să ude puțin și strunele gâtlejului: i se părea că va cânta astfel

mai bine în onoarea muzei sale. Pretutindeni talentele și geniile au ilustrat câte o cârciumă. Goethe a transcris multe inspirațiuni ale sale în faimosul său Auerbach-Keller din Leipzig, celebrul Ronsard era nelipsit la „Cabaret Sabot“, la „Mouron blanc“ genialul Racine a scris „Les plaideurs“, Hugo, Dumas și toată confreria tronau la „Mère Sagnet“, Eugène Sue își recrută tipurile din „Les mystères de Paris“, la „Cabaret du Lapin blanc“, Murger, Nadar, Daudet, Baudelaire erau pe vremuri stăpâni absoluți la „Cabaret Dinocahu“. Unul din banda acestor „înnalți oaspeți“ întrebă odată ce e un cabaret, a răspuns adorabil: *c'est un lieu où l'on vend la folie en bouteilles.*

Culmea acestei nebulii e la „Cabaret du néant“.

Intri pe dupe o perdea, în anticamera sumbră a unor galerii tenebroase. Un felinar luminează slab pereții tapisați de scene grotesco-funerare și prevăzuți cu crani, femururi și tibii menite a te vesti că ești pe pragul morții: după asta vine... neantul!

Abia zărești că sunt niște scaune, te așezi, crezi că te afli la o masă și când „solul morții“ ras ca un capușin, se apropie cu lumânările de ceară aprinse, spre a le lipi de mese, observi că în loc de masă, ai înaintea ta un sicriu.

— Sicriul în care te vom băga numai decât, îți spune pseudo-capușinul cu un ton pe care se silește a-l face tragic, de îndată ce vei crăpă,

bând băutura infectă ce-ți vom servi!... Și se înființează cu câte un „bock“, o bere, în adevăr, cam... infectă.

— Bea, puroiu al pământului, bea și crapă odată, ca să isprăvești cu scârboasa-ți existență și să te duci să dai seama de crimele tale!

După ce incasezi o serie de asemenea complimente din partea solului morței, plătești câte un leu și cincizeci bockul: clopoțelul sună și prin niște galerii boltite, umede și întunecoase treci... în împărăția morței!

Un bătrân cu barba mare albă, în rasă de călugăr, invârtește o flașnetă, care are pretenția de a redă probabil cântecul îngerilor din ceruri. Dacă așa cântă îngerii în ceruri, se face proastă muzică, colo-sus.

Unul din cei prezenți „destinați morței“ răspunde la apelul și imprecategoriile unui officiant și se supune unei experiențe optice, care încetul cu încetul, printr'un joc de oglinzi, îl despoae de haine, de piele, de carne și-l transformă în schelet, pentru a se executa apoi experiența în sens invers și a-l... readuce în viață, după ce a făcut cunoștință cu... Neantul!!

Un gardist e de față, pentru a asigura pe spectatori că Neantul e sub supravegherea polițienească a d-lui Lépine.

Satisfăcuți de a ne fi pretat o oră la o extravagantă șarlatanească filozofico-sepulcrală și de a fi încasat mojiciile solului morței, ne-am retras, după ce l'am tratat pe acest sol cu un

bock și cu imprecățiuni nu mai puțin filozofico-grosolane.

Eră două după ora crimelor și tenebrelor, când, în pas de Cake-Walk, vesela noastră companie intră la „Cabaret et Restaurant de Cyrano“, spre a-și restabili forțele pierdute în drumul spre Neant.

Bohema eră în păr. Nu lipseau nici Musettele, nici „les Mimi-Pinsons“. Se supă cu mare antren. Dar cine, iarăși, nu lipsea nici aci?... Eră un Mister Fox, cu dona „miss“, cu fețele și frunțile belite ca cloștile golașe: supau și dumealor la „Cyrano“! Adică de ce nu!?

Un tânăr „chansonier“ ce semăna mai mult a chelner, răgușise cântând și slăvind „La combinaise“. Un cap de ministru se ridică dela o masă sgomotoasă din fund și înaintă cu barbalungă și neagră până la acompaniator. Credeam că-i comandă vr'un cântec, când aud răsunând aria toreadorului din „Carmen“, cu o puternică, rotundă și sonoră voce de bariton... Era impozantul tip ca barba ministerială, care „și făcea numărul“ la Restaurantul Cyrano, înaintea bohemei, grizetelor și lui mister Fox, cu cele două englezoaice golașe!

Cine știe ce portofoliu visau pentru el părinții și ce speranțe puseseră pe rând în el Sorbona, Conservatorul, Opera comică, până 'i făcu achiziția... stăpânul dela „Cabaret et Restaurant de Cyrano“!! O, existențele aceste ale ratașilor: ce enigmatice sunt!...

La cinci de dimineața reintrând, lungit în
 patul meu, mă gândeam mereu la impozanta
 barbă neagră a baritonului dela „Cyrano“ și
 la toate aceste vieți nocturne cari se pierd, așa,
 pe neștiute, fără scop, în acest imens Paris!...

CLACA

În foyerele și culoarele dela Opera comică se poate citi următorul aviz: „publicul e prevenit că la „Opera comică“ nu există clacă“.

Revoluțiunea a fost atât de adâncă încât direcțiunea operei comice ține s'o semnaleze cu tot dinadinsul publicului — și mai ales ține s'o semnaleze pentru a se deosebi bine de *toate* celelalte teatre în cari claca tronează încă cu toate drepturile ei istorice.

Domnii din „clacă“ par foarte conștienți că sunt una din operele epocii napoleoniane, ba unii știu să invoace și origina lor romană, dovedindu-se coborîtori din legiunile de „claqueuri“ ale lui Nerone, marele organizator de clăci. Se menționează, în adevăr, că Nerone când a parcurs Grecia pentru a cânta și jucă, câștigând mii de cununi de lauri, eră escortat de legiuni de mercenari cari formau claca, iar, la Roma, când divul Nerone făcea poporului marea onoare de a cânta în arenă, eră întâmpinat de cinci mii de claqueuri și cu moartea erau pedepsiți acei spectatori, cari nu s'ar fi raliat la aplauzele clăcei, slăvind pe împăratul-istrion.

Am ținut să mă interesez mai de aproape de această „instituțiune“, care a devenit un fel de stat în stat în teatrele pariziene și, începând cu marea Operă și Comedia franceză, se menține pretutindeni, afară, cum am arătat, de Opera comică.

Cu atât mai mult m'a interesat această „instituție“, cu cât am observat că și la noi „stelele“ sosite din apus încep a introduce *claca* și nu se jenează a încheea contracte prin cari li se fixează atâta onorar seral, plus atâtea *sute* de locuri la galerie, bilete destinate de diferitele dive pentru a organiza *claca*. Trebuie să recunoaștem că obiceiul e absolut „apusan“.

Enervat de salvele cadentate ce am observat, câteva seri de-arândul la diferite spectacole, m'am urcat, la câte-va din teatrele principale în galerie, pentru a vedea mai de aproape pe acești *chevaliers du lustre* cum se numesc, fiindcă stau la înălțimea lustrului ce luminează sala din mijlocul tavanului.

Cum se ilustrează în toate adevărul darwinist că funcțiunea crează și dezvoltă organul! Ceea ce îți sare numai decât în ochi e mărimea palmelor șefului de clacă și a armatei sale; în special însă a „șefului“. Aplaudând mereu, în fiecare seară, după douăzeci și mai bine de ani de carieră, palmele unui asemenea șef de clacă prezintă o eflorescență carnoasă care ar face deliciile oricărui fiziologist. Armata se cam primenește, după voința șefului, care e stăpân

absolut: el primește retribuția de-adreptul de la direcțiunea teatrului și un număr de bilete cu cari își recrutează armata, parte din bilete oferindu-le gratuit, parte speculându-le cu preț redus și cu îndatorirea de a face parte din clacă.

Cortina s'a ridicat pentru actul al doilea.

— Ssst! atrage atenția șeful de clacă.

Trec vre-o cinci minute: se joacă în mijlocul liniștei generale.

— *C'est ici!* aud vocea „șefului“ și o salvă scurtă, rotunjită, pornind și oprindu-se uniform-sublinează un pasaj. Nici o mișcare însă în public.

Mai trec vre-o cinci minute.

— *Elle entre!* aud iarăși glasul „șefului“: altă salvă salută intrarea unei „stele“ sau a unei... „toaletă“!

Există o mare intimitate între unii artiști și mai ales între unele artiste și șefii de clacă.

Cea dintâiu persoană pe care o tânără actriță o recomandă junelui, dar mai ales bătrânului ei „protector“ e „monsieur... Gaston, notre chef de la claqué — un de mes intimes“! Șeful de clacă întinde și strânge mâna „protectorului“ amicei sale, dela care știe că va avea de primit sume frumoșele, din cari jumătate merg îndărăt la „amica“, iar cealaltă jumătate rămâne la d. Gaston pentru bunele servicii de deseară, când eminenta artistă va juca un rol sau... „o toaletă“.

Actrițelor, în special, sau mai bine zis riva-

lităților dintre ele se datorește nașterea clăcei în Franța, și cum rivalitatea aceasta e eternă, ca și slăbiciunea femească, claca se menține și azi.

Ea a servit apoi și autorilor, rînd pe rînd romanticilor contra clasicilor, realiștilor contra romanticilor. În zadar Augier și Dumas au căutat să lupte contra ei, claca a rămas „creatoare de succese“. Se citează în anecdotele teatrale ideea unui claqueur, care văzînd mereu că face succes altor piese, și-a zis într'o bună dimineață: „adică de ce n'aș face și eu una, dacă pot să-i asigur succesul?“ Socoteala însă a fost dusă cam departe și noul autor a plătit cu cariera sa îndrăsneala.

Claca însă e motivată azi cu argumente științifice. Ea e necesară artistului, de oare-ce aplauzele — și chiar rîsetele și plînsurile! — cu cât îi vin mai repede cu atîta îl stimulează, îl înflăcărează și-l fac să merite în adevăr aplauzele întregului public.

Sunt artiști celebri, cari dacă nu s'ar vedea aplaudați, în fiecare seară, la anumite momente, la anumite pasaje, n'ar mai jucă cu chef. Se zice acest lucru despre Coquelin aîné, despre Réjane și ilustrul Talma mărturisirea sinceră că claca îl antrenează, deși își dă seama că aplauzele vin „de sus“.

Or, claca luîndu-și sarcina de a aplaudă și când trebuie și când nu trebuie, fatalmente publicul, care la început făcea opoziție, s'a de-

prins cu „instituția“ și i-a dat cu totul procură de a aplauda și pentru el.

Străinii rămân în adevăr surprinși de atitudinea calmă a publicului parizian față de artiștii cei mai de frunte chiar.

Mai des se aud murmure de aprobare pentru piesă și actori decât aplauze.

Se va ajunge probabil, cu timpul, la claca automatică, așa cum a și imaginat-o odată un director de teatru poznaș: aparate imitând aplauzele cu bastoanele și cu palmele și puse în mișcare la momentul oportun!

Se va suprima astfel claca — dar nu și șeful de clacă, care va rămâne în persoana manipulatorului automatelor aplaudatoare!

INTRE 12 ȘI 1 IUM.

E cu deosebire interesantă fizionomia bulevardelor, stradelor, restaurantelor, parcurilor și piețelor publice ale Parisului, între douăsprezece și unu jumătate după amiazi, în zilele de lucru.

E ora când batalioanele de lucrătoare, vânzătoare, lucrători, vânzători, personalul dela cele mai mici ateliere și magazine până la cele mai uriașe fabrici și bazaruri se revarsă, rând pe rând, pe strade și în restaurante, pentru a-și restabili forțele și a se mai gândi puțin și la ale lor.

Ai impresiunea că asیști la recreația de zece minute, dintre ore, ale unor școale de copii: e un zumzet general, enorm, surd, ca într'o vastă prisacă. E ora când albinele încetează de a produce mierea și aleargă sburdalnice în aer, sărută florile ușor și înțepă câte un trecător. E ora când Parisul muncei pune stăpânire pe oraș și strigă vesel: toată lumea e a mea.

E cu neputință ca lumea aceasta să ia dejunul acasă: nu capeți totdeauna de lucru în atelierul, fabrica sau magazinul de lângă tine; nici nu-ți dă mâna să locuești pe marile bule-

varde și în principalele strade. Stai deci în Montmartre, sau la Vincennes și lucrezi în rue dela Paix, sau pe Avenue de l'Opéra. Iarăși nu-ți dă mâna să cheltuești de patru ori pe zi pentru omnibuse și „metrouri“; de aceea se impune ca mai bine de jumătatea Parisului să ia dejunul în restaurante — fiindcă cine lucrează, nu mănâncă pâine cu măslină sau pâine cu brânză; în tot cazul mănâncă brânza... la dessert. Căci la „un franc și cincisprezece“ se deținează cu „entrée“, „deux plats“ vin, cidru sau lapte și dessert. Vin de mere sau de surcele, dar cu vinul de surcele m'ași prinde să păcălesc pe cel mai expert băutor dela noi, convingându-l că bea Orevița sau Uricani.

Cu toate astea se mănâncă și mai estin *à la carte*: un „bœuf nature“ — excelentă și respectabilă porțiune de carne—30 bani, un mic Gervais 10 bani, pâinea 10 bani și șervetul 5 parale. Șervetul se plătește pretutindeni, până la 25 bani, după cum e și restaurantul, fiindcă șervetul trebuie spălat după fiecare întrebuințare, căci nu ți se va da niciodată un șervet care să nu fie proaspăt călcat... Și mai convenabil deținează Parisul muncitor și studentesc, în abonament pe care-l combini cum voești: dejun frugal, temperat sau mai bogat. În abonament nu plătești șervetul, dar ai grije de el. În diferite părți ale restaurantului sunt dulapuri cu sute de casete numerotate. Vii, te duci singur la numărul tău, tragi săltărașul, îți scoți șer-

vetul și la plecare, îl faci sul și mergi de-l pui la loc. La interval de câteva zile, găsești unul proaspăt spălat.

Restaurantele se populează ca prin farmec, sute își așteaptă rândul și înlocuesc pe cei ce pleacă. Un chelner are două mese și servește cu toate astea într'o oră și jumătate șese-șapte duzini de persoane.

Concurența e crâncenă și la ora mesei se desfășoară prin reclame în care fiecare caută să bată pe vecinul său cu o mâncare, o litră de vin, sau un dessert în plus.

Odată pântecel Parisului aranjat, mai rămâne o jumătate de oră de zburdat în parcurile, din apropiere, pe piețe, sau în plină stradă.

Midinetele („les midinettes“) sunt a-tot-stăpânitoare la această oră, — fiindcă *c'est midi* și dânsa e o drăguță și nebunatică *midinette* care n'are decât această oră liberă în cursul zilei. În cursul nopții e altceva; poate să aibă mai multe ore libere, dar pentru aceasta trebuie să se gândească de cu zi ce va face cu acele ore la noapte!.. Ea și așteaptă deci drăguțul dela magazinul sau atelierul vecin, aranjează o „combinaise“ și primește cadou dela „fidanțatul“ ei o piersică, sau de cinci parale căpșuni. O, nu toate fac „la combinaise“: sunt multe, cari sunt foarte cu minte și așteaptă seara să vină fratele, tatăl, soțul sau adevăratul fidanțat pentru a merge acasă.

Deocamdată citesc ziarul: cele mai multe *Le journal*.

— *Demandez „La Fronde!“*, psalmodează o matroană cu *pince-nez*, cu pălărie în cap, care trece agale, foarte preocupată cu citirea unui articol... E o propagandistă feministă, care vinde „din principiu“ numai *La Fronde*. La un moment dat se oprește și fixează o „midinetă“, care și cumpără o cartă poștală ilustrată.

— Mai bine ai cumpără *La Fronde*, ca să-ți mai deschizi capul tău de pasere! Nu, să te gândești numai la chefuri!..

— Tacă-ți cloanța! Ți-i ciudă că nu poți face și tu ca mine?... Când o s'ajung ca tine, o să citesc *La Fronde!* Hahaha!

O serie de alte „midinete“ izbucnesc în râsete și exclamații — „T'en as un œuil“ — și pleacă la poștă, să ceară la *post-restante* corespondența lor secretă și să răspundă „amicilor“, nerăbdători ca și ele...

Altele — acelea care visează la unul singur, ca să fie a lui și numai a lui — se preumblă singure sau câte două-trei, modeste, neprovăcătoare, oprindu-se pe dinaintea unei vitrine, examinând rochiile, ghetetele sau pălăriile și făcând observații estetice, sau exprimându-și între ele dorința de a avea o rochie sau pălărie „ca asta“.

— *Ohé! Bravo! Le grand prix!* — se aude un sgomot de voci pițigăete.

E o manifestație a unor *midinete* pentru camarada lor.

Au citit în ziare că numerele 6003 și 6008 din „l'Oeuvre de Mimi Pinson“ sunt invitate pentru mâine seară la reprezentația Comediei franceze. Locurile sunt oferite de d-na ducesă d'Urville și d. Claretie. Eroina manifestației are numărul 6003! „L'œuvre de Mimi Pinson“ e o asociație, care oferă lucrătoarelor un număr de intrări la reprezentațiile Comediei franceze. . .

Numărul 6003 a dejunat bine, pe mâine seară e invitată – *par M-me la duchesse d'Urville!* – la Comedia franceză: să știți că după amiază o să lucreze cu poftă!

PARISUL ... LONDONIZAT

Ceea-ce nu observă în destul parizianul, observă numai decât străinul: Parisul se... „londonizează“ pe fiecare zi.

Parizienii au început prin a-și trimite rufe la Londra pentru spălat și călcat și vor termina prin a merge să dejeuneze la Londra. De altfel fac foarte bine că și trimit rufe la Londra, fiindcă spălătoresele pariziene știu să te facă albie de câini, să nu te spele toată Sena, dar nu știu să spele.

Clémenceau, care a predicat cu atâta convingere apropierea de Anglia, trebuie să fie foarte încântat.

Croitorul francez nu mai cutează a-și pune firma „tailleur“, căci ar riscă să nu-i calce nimeni în prăvălie: el nu mai e „tailleur“, el e „taylor“; unul singur dintr'o stradă depărtată și obscură, a avut curajul de a înfruntă „londonizarea“ și a bătut următoarea firmă-cartă de vizită:

Hippolite Duval

*qui dans cette époque, où tout tailleur se nomme
taylor, reste*

Tailleur pour Hommes

Magazinele în rue de la Paix, Avenue de l'Opéra și pe bulevarde până în spre Boulevard de la bonne nouvelle, unde începe a se rări influența engleză, s'ar considera compromise dacă n'ar avea firme englezești, sau cel puțin indicațiunea: *english spoken*.

Francezul din departamente sau colonii are toate șansele să nu știe ce fel de magazine sunt cele din arătatele strade, mai cu seamă acele dela etaje, cari n'au vitrine — și trei sferturi din magazinele din centru sunt la etajul întâiu sau al doilea — și nu fac din astă pricină mai puține afaceri.

Confiseriile și marile cafenele-restaurante, la rândul lor au dus londonismul mai departe, cu un strălucit succes bănesc. Cine și spală rufele la Londra, se îmbracă la „High-life-taylor“ și cumpără diamante false englezești, trebuie să frecventeze și „fiv'o'clock“.

Pretutindeni, deci, în confiserii și marile cafenele-restaurante e afișat: „fiv'o'clock“.

Marile premiere de toalete nu se mai pot vedea la Operă, la curse, sau la Bois de Boulogne; ele se văd la fiv'o'clock. Nobleța, marea

finanță și înaltele sfere ale demi-mondului se 'ntrec în regularitatea cu cari apar la ora cinci la *five o'clock*-ul vr'unei confiserii, când nu'i aranjează acasă, căci e foarte *chic* să se poată spune despre o doamnă din lumea mareși mai ales din „semi-lume“ că... *elle a ses petits* „cinq heures“.

Londonizarea aceasta a Parisului a început chiar să plictisească pe engleji, cari nu vin la Paris pentru a vedea imitațiunea Londrei. Așa că e de sperat că tot englezii vor lecui pe parizienii de această imitațiune, de oarece când parizieni vor vedea că nu sunt pe placul englezilor cari le aduc bune parale, vor redeveni repede parizieni . . .

Deocamdată furia engleză continuă și a mers în creștere când cu venirea regelui Angliei la Paris și mergerea d-lui Loubet la Londra.

Marius Réty, „le roi des Camellots“, generalisimul vânzătorilor de ziare din Paris și „poet“ totodată, a dat expresiune anglofilizmului parizian — care nu va fi și secular! — într'un senzațional cântec al zilei — *Viens Mimille!* — pe melodia faimosului „Viens poupoule“ și pe care l'a lansat în preajma plecării d-lui Loubet la Londra:

D'Cristal-Palace à Soho-Squar.

D'Pall-Mall à Trafalgar,

On t'offrira, selon ton goût,

Du pudding et du stou;

Tu pourras danser le chahut,

A l'*Armée du Salut*,

Et l'cak'-walk à Piccadilly

Aussi bien qu'à Paris
 Et franco
 A gogo
 Souper chez *Delmonico!*

Viens Mimille, viens Mimille, viens,
 On t'ouvrera de bon cœur,
 L'ameux Jack l'Eventreur,
 Ah!

Viens Mimille, viens Mimille, viens,
 En bateau l'on t'mènera
 Et tu Tamise... ras!

Ați înțeles calamburul final?!... E de mâna întâiu, așa cum le toarnă „Marius Réty, le roi des Camelots“, un personaj de care adesea tremură Elyseul, palais Bourbon și..., „ces sales youpins du Dreyfusisme“, căci Marius Réty, „c'est le peuple de Paris“, e *per tu* cu „mon ami Rochefort“ și maestru în organizarea unei manifestații la Longchamps... „*pour qu'on sache à l'Elysée qu'on ne peut pas se moquer de Marius Réty!*“

Acum exploatează anglo-filizmul parizian, de oare-ce: *quant à la politique extérieure, moi je m'en f...*

MARIOARA VENTURA

Nu e prieten sau cunoscut, care știind că mă ocup de teatru, să nu mă fi întrebat, la întoarcerea mea:

— Pe Marioara Ventura ai văzut-o? Ai auzit-o? Ce zici? E în adevăr așa cum o arată ziarele?

Interesul acesta e vrednic de toată lauda: el nu s'ar fi manifestat însă, de sigur, dacă Marioara Ventura rămânea în țară, sau ar fi plecat la Paris să stea câteva luni pentru a se reîntoarce la Teatrul nostru Național. Fiindcă românul nostru nu se interesează de ceea-ce are, ci de ceea ce vede că nu mai poate avea. Trebuie să 'i iei ce a avut ca să-l faci să vadă ce a pierdut.

Cunosc pe Marioara Ventura de când era colegă de școală cu sora mea și făcea fetele să plângă, spunând *La icoană* de Vlăhuță. N'avea cincisprezece ani.

Spuneam totdeauna că sub fruntea aceea mică, încoronată de cununa neagră a unui păr ce denunța revoltă, ardeau de pe atunci încă înăbușit flăcările mistuitoare ale unui talent ce nu se mai

putea conține și cerea să izbucnească: îi trebuia aer, spațiu, cer, spre care aceste flăcări să se înalțe, jubilând și luminând căile albastre, ca torțe de slavă pentru Dumnezeirea cari le-a aprins.

Acestea sunt necesități organice ale talentului.

Nu mai știu unde anume Zola se descrie tânăr, venind la Paris, descinzând, sau mai bine zis făcând ascensiunea Montmartrului și privind dela înălțimea unei mansarde asupra capitalei Franței, cu ideea de a cuceri acest formidabil oraș de glorie și nemurire.

Acelaș vis îl țesea de sigur Marioara Ventura, instalându-se acum doi ani în modesta-i cameră din pensiunea d-nei Perera — rue du Faubourg Poissonnière, aproape de Conservator, unde — che-mați și nechemați — visează cu atâta foc un crâmpciu de glorie pariziană!

Nu eră oare o mare îndrăzneală din partea acestei mici orientale de șaisprezece ani, să vină din capitala unei țări modeste și eminentemente agricole pentru a pune stăpânire pe imensul Paris?!

Cu toate astea copila aceasta, astăzi elevă încă, a cucerit capitala lumii: alaltă seară chiar, are-nele Teatrului antic din Orange aclamau de sigur frenetic pe urmașa Sahrei Bernhardt, pe „noua Rachel“, cum a numit'o un membru al juriului dela Conservator.

Cu prilejiul repetițiunii generale a piesei *Les âmes en peine* la Comedia franceză, am intrat

cu ea în foyerul artiștilor. Cu ochii scânteind de setea gloriei, ridică mâna și cu gestul ei, în totdeauna de o superioară armonie, îmi arată un bust:

— Iată bustul Rachelei.

Citeam pe fruntea ei neîncinsă încă de cununa a optsprezece roze, că pare că un fior necunoscut, venind spre ea din viitorul depărtat, o străbătea șoptindu-i: „poate într-o zi vei avea și tu bustul tău, în acest foyer, alături de al Rachelei“!

E fanatismul frenetic al gloriei, care întreține, crește și dă puteri nebănuite talentului real.

Am mers s'o ascult la audiția anuală a unui curs particular — *Cours Depas* — al cărui director încheind anul, voise să dea audițiunei o atracțiune deosebită. El invită deci pe *Nozière* care a ținut câțva timp locul lui Larroumet la *Le Temps* și scrie acum în acelaș ziar notele din rubrica „A battons rompus“, ca să ție o disertație intitulată „Dela Marivaux până la Rostand“, precum și pe Marioara Ventura—floarea clasei de tragedie a Conservatorului — ca să spună o scenă și versuri. A zis scena Mariei de Neubourgh după marele monolog al lui Ruy-Blas și *La mort des amants* și *A une madone* de Baudelaire.

Sufletul unei mari actrițe se comunica prin acele accente cari erau numai viață, numai pasiune, numai iubire și adorare pentru lacheul idolizat de o regină.

Acele note grave din vocea Marioarei Ventura, cari păreau aproape defecte în pronunțarea limbei noastre, sau mai just a convenționalismului nostru în declamație, acele note grave, cari împrumută vocii suișuri și coborișuri fermecătoare, leagănă muzica versului francez cum ar legănă un val al mării o barcă visătoare pierdută în zare. E o voce anume creată par'că pentru versul lui Corneille, al lui Hugo, al lui Baudelaire, al lui Verlaine.

Obișnuită de mică cu limba franceză, fiica bravului nostru „papa Ventura“ posedă azi un accent, care face admirația și fericirea profesorilor săi Paul Mounet și Sylvain.

Simțirei — simțirei aceleia juste și intuitive de teatru, care nu greșește niciodată — Marioara Ventura unește o putere, un volum de pasiune și voce, gata a izbucni oricând în acele accente de bucurie nebună sau supremă disperare, cari marchează punctele culminante ale tragediei și împietresc pe spectator.

Sufletul însă nu ajunge acestor victorii ale artei dramatice. Victoriile acestea cer pe lângă suflet: corp, figură, mișcări.

— *Quelle ligne!* am auzit șoptindu-se la audiția la care asistam, când Marioara Ventura zicea scena din *Ruy-Blas* — și încă această scenă nu-i dădea ocaziunea pe care i-o dă imprecizia Camilei sau o scenă din „Phedra“, în ceea-ce privește manifestarea însușirilor plastice.

A crescut frumoasă—frumoasă ca Păcatul!—

Marioara Ventura. E aproape supărător să treci cu ea strada: se ridică lumea de pe la cafenele, se opresc trecătorii în drum și privesc lung după dânsa: e în adevăr de o frumuseță atât de stranie, atât de originală și atât de cuceritoare, în cât e greu să îți oprești impresiunea ce-ți produce. Artă însă se degajază din întreaga ei ființă.

Imaginați-vă posibil un crin, care în loc să fie alb ca laptele, să fie negru mat, ca un cărbune ars, înălțându-și floarea-i neagră ca un pahar de doliu, plin de lacrimi, plin cu toată tristețea, fatalitatea, disperarea pasiunilor omenești; așa se desprinde din rochea-i neagră — totdeauna neagră — silueta Marioarei Ventura. Propriu zis nu e o rochie ceea-ce poartă ea: e mai mult o draperie, un învăliș negru dintr'o bucată, așa cum far aruncă un profesionist al frumosului peste o statuă splendidă — statuă *Tragediei!*

Râsul, plânsul — toate acestea sunt de pe acum jonglerii în puterea Marioarei Ventura.

Eram la bâlciul din Neuilly — o întreagă societate de compatrioți. Tragediana noastră, care „se dedea în călușei“ cu bucuria unui adevărat copil, se coborî foarte veselă: râdea umplând tot aerul cu râsul ei franc și liber. Deodată îmi vine ideia și îi strig:

— Marioaro! Treci la plâns!

Trilul râsului îi pierde instantaneu pe buze — și izbucnește într'un plâns sguđuitor.

— Și acum, treci iarăși la răs! îi spun eu.

— Hahaha — hahaha! răsună din nou râsul franc de odinioară.

Erau exerciții ale unei viitoare virtuoză.

Nu va fi împlinit douăzeci de ani, când va străluci ca o stea de întâia mărime pe cerul vast al gloriei pariziene și când va fi gloria Parisului va fi și o glorie a lumii.

DUMINICILE

Taine, în genialele sale studii asupra Englierei, se oprește asupra fizionomiei speciale ce prezintă Londra în zilele de Duminică și zugrăvește un tablou admirabil.

Parisul nu e mai puțin caracteristic în zilele de Duminică, dar pe când eră încă în viață Taine, Parisul trebuie să fi fost foarte animat Duminică; azi e pustiu — și nimic nu atrage atențiunea străinului ca pustiul acesta al Parisului, căci nimic nu e mai caraghios decât să te pomenești în acest vast oraș, la un moment dat, singurul trecător pe Avenue de l'Opéra sau la Place du Théâtre français!

Revoluțiunea aceasta au făcut-o funcționarii marilor magazine, sătui de a nu avea nici o zi de repaos și a sta zilnic până la miezul nopții în prăvălie.

Astăzi, în zilele de lucru, la șapte seara, prăvăliile se închid, iar Duminica nu se deschid de loc, afară de două-trei mari bazaruri populare, cari servesc pe lucrătorii din uzine, ce n'au altă

zi liberă în săptămână pentru a face cumpărături.

Dimineața stradele tot mai sunt încă puțin animate, se zăresc mai ales grupuri de soldați, ceea ce nu se prea observă în zilele de lucru.

Sunt soldați cari merg spre Luvru, Luxemburg, sau muzeul Cluny să viziteze curiozitățile și operele de artă, din ordinul ministrului de război, generalul André. Guvernul francez crede că mai folositor e să meargă soldații Duminica la Luvru decât la biserică.

Reflexiunile și comentariile ce fac bravii purtători ai pantalonului roșu în fața Venerei din Millo sau a unui tablou de Rubens sunt o mină neseacă de glume pentru autorii de reviste, cântece și vodeviluri.

După amiază însă dispar și grupurile de soldați, bulevardele sunt doar străbătute de brecurile companiei Cook și de tramcare, cari duc companii de escursionști afară, în împrejurimele Parisului, la Fontainebleau, Meudon, Enghien, etc.

Cel mai modest salariat își permite o escurșiune Duminica, în tovărășia nevestei sau amantei sale care pune pe ea ce are mai bun:

Elle avait son beau collet mis

De samis,

Sont beau surcot rouge et ses manches

Des dimanches.

În una din aceste Duminici, am luat un vaporăș pe Sena și am plect spre Neuilly, la mar-

ginea Parisului. Bâlciul ce adună în urmă atâta lume eră abia în preparație.

În „oraș“ însă, căci Neuilly are viața sa orășenească, mai ales Duminică! - în „oraș“ cabareurile în aer liber funcționau în toiul lor. Spectacolul începe de pe la unu după amiază și se prelungește până după miezul nopții. Întreg programul, timp de douăsprezece ore e executat de cinci „artiști“.

Sunt foarte interesante aceste spectacole cari arată unde s'a oprit teatrul care se face la porțile Parisului.

Spectacolul cuprinde o „subretă“, un cântăreț transformist, un *gavroche* și o pereche dansatoare.

Repertoriul subretei e cu vre-o douăzeci de ani în urmă. Ar voi de sigur să fie și ea ca repertoriul, dar... *tempi passati!* Cu toată vârsta și corpolența, e dezghețată și nimeni nu se gândește a face aluziuni malițioase la fizicul ei: se respectă profesiunea ei de „artistă“. Apare mereu, din douăzeci în douăzeci de minute, și nu răgușește de loc. Mai are un an-doi și se va retrage din carieră, având exact atâtea economii cât îi trebuie pentru a-și cumpăra un cărucior cu mazăre, cartofi, zarzavat, căpșuni și a trăi astfel cu amintirea și mândria de a fi fost odinioară „l'étoile de Neuilly“.

Transformistul e plin de haz. Are o vervă de a face pe prostul, care amuzează enorm familiile oneste de spectatori. În special șarjele militare plac mult.

Perechia de dansatori valsează, face evoluțiuni pe scena de un metru și douăzeci și cinci, execută cu mare înlesnire „le grand écart“, iar anemicul *gavroche*, în bluză albastră și șeapcă, cu cozorocul plecat deasupra ochiului drept „engueullează“ burghezia, clerul și militarismul cu strofe pline de ură și revoltă. Blestemele ce aruncă luxului celor avuți obțin aprobări entuziaste. Un uyrier entuziasmat îi oferă un bock înaintea rampei.

— Dela cabaret-ul de alături răsună alte voci; programul e la fel.

Pe 'nserate, lumea se risipește: rămân soldații și câteva tipuri cu cari nu e bine să te întâlnești față în față după ora nouă seara.

Vaporașele iluminate duc lumea îndărăt, reflectând cu un farmec nespus, luminile lor în Sena, sub umbra podurilor formidabile.

— Parisul și-a încheiat Duminica și reintră, încetul cu încetul, în pacea dulce a somnului, pentru a reîncepe mâine goana după existență.

RĂMAS BUN

Știam că mâine plec. Vai, ce scurt e un concediu!.. Eră Sâmbătă pe înserate. Rătăciam prin parcul Monceau, atât de curat, atât de îngrijit, par'că aleele acestea ar înconjură culcușul unei castelane care singură îngroapă călcâiul pantofilor ei mici în nisipul moale, pe sub umbrele de o verdeață intensă, proaspătă, la vreme adăpată, când soarele ar dogori-o prea mult. Întâlnesc în calea mea bustul lui Gounod, lângă care Julieta, Margherita și regina de Saba (?) stau triste și îndurerate de dispariția creatorului lor. Mai departe pe pajiștea verde, fără soclu, ca Alphonse Daudet în Câmpiile Elysee, apare în marmură albă, Ambroise Thomas, care, fericit în acest cadru, pare a se odihni în acea țară de nostalgia căreia murea Mignon — *le pays où fleurit l'oranger*.

È în mine o frământare, o neliniște, un început de regret, care'mi strânge inima și'mi șoptește: va trebui să pleci de aci, să nu mai vezi toate aceste frumuseți, toate aceste strade, parcuri, statui, busturi, cari știu să vorbească atât de bine sufletului, cari își vor continua viața

lor de luptă și de amintiri, fără tine și la cari așa de adesea-ori te vei gândi plin de iubire, ca la o ființă pe care o dorești cu atâta mai înfiorat cu cât o știi mai departe de tine.

Toată ziua de azi îmi revine mereu în minte decorul acela din *Luiza* lui Charpentier, care m'a fermecat atâta în seara dintâiu a sosirei mele la Paris, la Opera comică: *le carrefour de Montmartre* — și mă deslușesc acum că vederea aceea a Parisului de pe movila din Montmartre — *la butte* — mă ispitește, înainte de a părăsi acest uriaș furnicar al lumii.

Seara se lasă tot mai jos cu umbrele sale peste Parisul vesel c'a îmbătrânit cu încă o săptămână și că mâine își va pune iarăși haina de Duminică. Omnibusul urcă greu dealul spre Montmartre și-și atinge în fine ultima stațiune.

Cobor pentru a începe să urc din nou spre Sacré-Coeur scările nesfârșite — Calvar modern pentru cei ce fac ascensiunea. Pe dreapta, dela ferestrele unor cazărmi pentru uvrieri, chipuri palide și obosite mă privesc lung: li se pare neobișnuit, se vede, vizitarea, la această oră, a bisericii. Pe ulicioarele cari pleacă în diferite direcțiuni, spre stânga, sprijiniți de uluci, tineri amorați se sărută și-și șoptesc vorbe de dragoste.

Sosesc la o intrare dosnică a monumentalei biserici. O bătrână credincioasă se târăște spre intrare. O alta cerșește. Afară de schelele de lemn ce arată că se continuă cu clădirea, totul, dar absolut totul e piatră: măreață construc-

țiune, plină de majestate și — câtă muncă acumulată! Se lucrează dela 1859 și mi se spune că se vor mai lucra douăzeci-treizeci de ani. E un monument de arhitectură, acustică și putere de muncă, înălțat pe cel mai culminant punct al Parisului, la o sută patru metri de-asupra nivelului Senei. Peste drum de fațada bisericii s'a instalat, drept în fața Parisului, care se întinde la picioare, un bazar de obiecte bisericesti, ce se termină cu un turn din care poți admira priveliștea imensului oraș.

Sunt orele opt seara. Din enorme depărtări apare câte un punct luminos: candelă aprinsă în vr'un cămin sărac, la patul vr'unui bolnav, la masa vr'unui bogat, sau în buduarul vr'unei cocote. Luminile aceste ce apar, dispar, reapar și se înmulțesc din ce în ce mai mult, sunt o feerie pentru ochiul ce planează de-asupra lor în depărtare. Le privești dela această înălțime cu ceva din melancolia și calmul unui observator fermecat de poezia unei constelațiuni. Este neînchipt de frumoasă priveliștea ce prezintă sutele de mii de olane roșii — coșurile chemineurilor — diseminate pe acoperișele caselor și luminate de lumina lunii, intrată în al patrulea pătrar; iar de dincolo de bulevardele exterioare, nenumărate lespede de marmor acopăr cimitirul Montmartre — „câmpul de repaos“ unde odihnesc Henry Murger, Halévy, Villemain, Adam, și atâtea alte glorii ale Franței.

Imi îndrept pașii spre cârciuma așezată pe

ultima colină din seria colinelor inverzite ce formează o galerie de verdeață de jos, din quartierul Montmartre până sus la giganticul monument al bisericii Sacré-Coeur.

E un patron care servește el însuși, ajutat de nevasta și fata lui, *les plats du jour*, două până la trei feluri de bucate, în afară de cari nu poate servi nimic. Am luat prânzul într'o atmosferă patriarhală, care imi amintea micile hanuri bavareze, din împrejurimile Münchenului și dela fereastra sălei de mâncare, panorama Parisului se aprindea de milioane de scânteeri, prefăcându-se într'o mare de lumină.

Incetul cu incetul coloanele de fum din coșurile diferitelor uzine se subțiau până dispăreau; din spre colinele inverzite veneau ecouri de armonici — prin fereastra unei mansarde de peste drum se vedea deslușit o femeie preparând cina de seară, bărbatul scoțându-și surtucul și așezându-se la masă, pe când în vale cântăreții, poeții Montmartrului, își șlefuiau coardele cu un lichid rubiniu, sau își exercitau imaginația cu absint — „muza verde“ a lui Verlaine. Peste o oră-două va începe viața de Sâmbătă seara a Montmartrului și se va întinde până Luni de dimineața, când, departe, străbătând frumoasa Elveție, voi fi părăsit aceste locuri cari m'au fermecat atâta în așa puține zile, robind o parte din sufletul meu, zălog sigur că voi reveni, ori de câte ori aş mai putea.

VERIFICAT
SIUS

TABLA DE MATERII

Schițe

	<u>Pag.</u>
Prima Cafea	3
Celălalt	17
Scrisori dela munte	24
Neamul lui moș Oprea	30
Natură și civilizație	35
Vorbă de clacă	42
Ultima seară	48
O călătorie în Bosfor	54
Zoe	60
Pe mormântul unui vis	67
Din mănăstire	74
Dela patul amantului	92
Cântărețul	99
Ultima tinerețe	105
Pianistul	111
Pater Popolski	119
Din poveștile maicei Agafia	124

Treizeci de zile la Paris

Jurnalul unui ziarist	131
Luiza	135
Luxemburgul	140
Palais Bourbon	144

„Les affaires sont les affaires“	150
Père Lachaise	156
Marile magazine	161
„Les noctambules“	165
„La course du flambeau“	171
„La rentre de Waldeck“	177
O conferință a lui Jaurès	182
„Tannhäuser“ la marea Operă	187
„Orașul depravărei“	191
„L'autre danger“	196
Gluma, danțul și cântecul zilei Versailles“	201
Odéonul	206
Muzeul Luvrului	210
Metropolitanul	214
„Hotel des invalides“	218
O repetiție generală la Comedia franceză	223
„Le cabaret du néant“	228
Claca	233
Intre 12 și 1 jum.	238
Parisul... londonizat	243
Marioara Ventura	248
Duminicile	252
Rămas bun	258
	262

**VERIFICAT
1987**
